

Országos Gyermekegészségügyi Intézet

Kutatási beszámoló- drogfogyasztás állami gondozott fiatalok körében

*Készítették: Örkényi Ágota, dr. Aszmann Anna, Balogh Ágnes,
Koszonits Rita, Kökönyei Gyöngyi, dr. Németh Ágnes, dr. Páll
Gabriella, Vámai Dóra*

2005. június
Budapest

Tartalom

I. BEVEZETÉS	2
ELMÉLETI HÁTTÉR	2
<i>A gyermekvédelmi szakellátás intézményei: gyermekotthon és lakásotthon.....</i>	<i>2</i>
<i>Serdülőkori rizikómagatartás egyéb vizsgálatok tükrében.....</i>	<i>3</i>
II. A VIZSGÁLAT	4
1. A VIZSGÁLAT CÉLJA	4
2. MINTAVÁLASZTÁS	4
3. ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK	4
4. EREDMÉNYEK	6
<i>A minta</i>	<i>6</i>
<i>A/ Rizikómagatartások.....</i>	<i>9</i>
1. Droghasználat	9
2. Dohányzás	16
3. Alkoholfogyasztás	19
4. Szexuális magatartás	22
5. Agresszió: bántalmazás és verekedés a fiatalok között.....	28
6. Deviancia.....	32
<i>B/ Szubjektív jóllét</i>	<i>33</i>
7. Önminősített egészség	33
8. Pszichés és szomatikus tünetek	34
9. Depresszív hangulat (Gyermek Depresszió Kérdőív rövidített változata)	35
10. Élettel való elégedettség (Cantrill létra)	36
<i>C/ Háttér változók.....</i>	<i>38</i>
11. Családi kapcsolatok	38
12. Kortárs kapcsolatok	42
13. Az intézeti környezet	44
14. Iskolai környezet	45
15. A fiatalok néhány személyiségjellemzője.....	49
<i>D/ A droghasználattal kapcsolatban álló tényezők.....</i>	<i>51</i>
<i>E/ A drogfogyasztás és a deviancia prediktív és protektív tényezői – többszemponatos elemzés</i>	<i>59</i>
A marihuána használatot bejósoló változók	59
A deviancia magasabb fokát bejósoló változók.....	61
III. MEGBESZÉLÉS	63
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA ÉS AJÁNLÁSOK	68
IRODALOM.....	70
MELLÉKLET	74

I. Bevezetés

ELMÉLETI HÁTTER

A serdülők szocio-kulturális környezetének és a szülőkkel, családdal fennálló kapcsolatának fontos szerepe van az egészségmagatartás és az étellel való elégedettség, egészség alakulásában. A jó családi kapcsolat protektív hatással van a serdülők egészségére és a tágabb értelemben vett jóllétére is (Kököneyi és mtsai, 2002, Granado Alcón, Pedersen, 2001, Kingon, O’Sullivan, 2001). A családi nevelés, személyiségformálás fontos tényezője a meleg, szeretetteljes érzelmek kifejezése mellett a kontroll biztosítása a szülők részéről a serdülő számára. Azok a gyermekek, akik nem harmonikus családi környezetben nevelkednek, sokkal veszélyeztetettebbek mind a rizikómagatartások kialakulása, mind a deviáns viselkedésformák szempontjából (Szabó és mtsai, 2002). Bármelyik szülő hiánya kedvezőtlen hatással van a jó közérzetre (bizonyítja ezt a depressziót és az agressziót mérő skálán elért magasabb pontszám, a magány és a boldogtalanság érzése). Az anya hiánya inkább az önértékelésre hat, az apa hiánya mellett pedig nagyobb az esély a rizikómagatartás-formákra (dohányzás, alkoholfogyasztás stb., Szabó és mtsai 2002).

Közismert, hogy a serdülő és fiatal felnőttkor kitüntetett jelentőségű mind a deviáns életstílus kialakulása, mind a rizikó magatartásformák (dohányzás, alkohol-, drogfogyasztás, korai életkorban és megfelelő védekezés nélküli szexuális élet, a biztonsági rendszabályok mellőzése) megszilárdulása szempontjából. A kipróbálást és a szerek tartós használatát hosszú szocializációs folyamat és nevelési gyakorlat előzi meg. Számos devianciának azonban nincs folytatása a felnőttkorban (Moffitt, 1993), vagyis a szert kipróbálók és a tartós fogyasztók között különbséget kell tennünk (Demetrovics, 2002). Nem lebecsülendő azonban a kipróbálás és az alkalmi fogyasztás veszélye sem.

A két fenti szempont metszetében helyezkednek el a család nélkül, állami intézetekben nevelkedő serdülőkorúak, akik ezért halmozottan veszélyeztetett csoportnak minősülnek az egészséges személyiségfejlődés és az egészségtudatos magatartás szempontjából.

A gyermekvédelmi szakellátás intézményei: gyermekotthon és lakásotthon

A jelenlegi intézményi rendszerben két, a gyermekek napi életét tekintve alapvetően eltérő típusú intézményben élnek a gyermekek. Az 1997. évi gyermekvédelmi törvény 59.§. (1) pontjában foglaltak szerint a „gyermekotthon” szakkifejezést olyan gyermekintézményekre alkalmazzuk, mely legalább 12, de legfeljebb 40 – önálló lakóegységben elhelyezett gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja. A gyermekotthonok a hagyományos, nagyobb intézmények, ahol az életkörülmények inkább egy kollégiumra, mint a családi otthonra emlékeztetnek.

A lakásotthon olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek számára biztosít otthont nyújtó ellátást önálló lakásban vagy családi házban, családi körülmények között (Gyvt. 59.§. (2), idézi Domszky, 1999). Ez nem azonos a nevelőszülői elhelyezéssel (amit ebben a felmérésben nem vizsgáltunk), hanem a két forma (hagyományos nevelőotthon illetve nevelőszülőnél történő elhelyezés) közötti átmenetnek tekinthető.

A KSH 2003. évi adatai szerint 4014 gyermek él gyermekotthonban, 3896 fő lakásotthonban, és 2388 gyermek pedig egyéb otthonban.

Serdülőkori rizikómagatartás egyéb vizsgálatok tükrében

Fontosnak tartottuk, hogy a kapott eredményeket országos adatokhoz is hasonlítani tudjuk. Erre a következő vizsgálatok szolgálnak:

Elsőként említendő HBSC - az „Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartása” elnevezésű, nemzetközi kollaborációban, 4 évenkénti adatfelvétellel történő, országosan reprezentatív kutatás¹, melyre többször is hivatkozunk, és amely az egészségmagatartást sok tényező összefüggésében vizsgálja normál iskolai populációnál (Currie és mtsai, 2004). Ily módon a gyermekotthonokban élő gyermekek között gyűjtött adatokat össze tudjuk vetni a családi közösségekben élő gyermekek adataival. A drogfogyasztásra vonatkozó kérdések közül kiemeljük a marihuána fogyasztást, mivel az illegális drogok közül ez a legelterjedtebb. A HBSC vizsgálat 2002. évi adatfelvételének eredményei szerint a 9. és 11. osztályos középiskolások közel egyötöde számolt be a marihuána kipróbálásáról. Az összefüggés-vizsgálatokból érdemes kiemelni, hogy a háromszori vagy többszöri elmúlt évi használatot jelzők és a kísérletezők a barátaikkal az átlagnál gyakoribb kapcsolattartásról számolnak be (kortárshatás), mindemellett a felettük gyakorolt szülői kontroll illetve monitorozás kisebb fokát jelzik. Körükben gyakoribb továbbá a testi és pszichés tünetek előfordulása is (Kököneyi, 2004). Korábbi eredmények (Aszmann, 1997 és Aszmann és mtsai, 1999, 2000, 2001) arra utalnak, hogy az iskolai szabályok el nem fogadása, az iskola életének (tanári magatartás, tanulói közösség) negatív értékelése a rizikómagatartás legerősebb prediktív tényezője.

A másik referencia kutatás az ESPAD² vizsgálat, amelyből szintén kiderül, hogy a dohánytermékek és az alkohol után a leggyakrabban használt szer a marihuána. A vizsgálatban részt vett 9. és 10. osztályos budapesti tanulóknak közel 30%-a kipróbálta már életében ezt a szert (Paksi, Elekes, 2003).

A 2003-ban végzett „Drog és deviancia”³ kutatásban javító-nevelőotthonban élő fiatalok életmódját vizsgálták és hasonlították össze normál iskolásokkal (Kököneyi és mtsai, 2003). Az eredmények szerint a javító-nevelőotthonos fiatalok között nagyobb mértékű valamennyi rizikómagatartás előfordulása pl.: 3-szor annyi függő dohányos (napi szinten cigarettázó) fiatal van közöttük; nagyobb arányban jellemző rájuk a többszöri részegség, a nagyívás; minden szer esetében magasabb náluk a kipróbálók és rendszeresen használók aránya, előbb jelentkeznek a rizikómagatartások és magasabb az antiszociális viselkedés előfordulása, mint a normál iskolai populációban. A kutatási adatokon végzett összefüggés-elemzések szerint a rendszeres droghasználatot egyértelműen bejósoló tényezők maga a nevelőotthoni státusz, a deviancia, a hideg, önző attitűd és az iskolával kapcsolatos ellenérzés.

¹ Health Behavior in School-aged Children WHO Collaborative Study

² European School Project on Alcohol and Other Drugs Study

³ Az Ifjúsági és Sportminisztérium pályázati támogatásával végzett kutatás

II. A vizsgálat

1. A VIZSGÁLAT CÉLJA

Elemzésünk célja egy speciális csoport – a 15-18 év közötti, állami gondozásban nevelkedő fiatalok – drogfogyasztási szokásainak vizsgálata. A drogfogyasztás elterjedtsége, gyakorisága, jellegzetességei mellett arra is választ kerestünk, hogy milyen tényezők jelentenek nagyobb rizikót vagy éppen védelmet e rizikómagatartásforma szempontjából.

2. MINTAVÁLASZTÁS

2003-ban kérdőíves felmérést végeztünk 1008 állami gondozott fiatal körében. Az adatfelvételt az ÁNTSZ megyei intézetei egészségvédelmi osztályainak munkatársai végezték. Az adatfelvételre való felkészítés módszere és tartalma megegyezett a 2002. évi HBSC vizsgálat során alkalmazott felkészítéssel. A vizsgálat célcsoportját a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek alkották az ország valamennyi megyéjéből, valamint Budapestről. Az adatfelvételben összesen 48 gyermeket nevelő, állami intézmény működött közre. A vizsgálatban nem vettek részt javító-nevelő, vagy egészségügyi gyermekotthon jellegű, sérült gyermekek ellátását végző intézetek.

3. ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

A vizsgálat során anonim, önkitöltős kérdőívet alkalmaztunk. A kérdőív a következő kérdéscsoportok köré szerveződött: személyes jellemzők, család, szülők, barátok, iskola, a gyermekek között előforduló bántalmazás, rizikómagatartások, élettel való elégedettség, önminősített egészség megítélése, gyermekjogokkal kapcsolatos kérdések.

A fenti kérdéscsoportokat az alábbi eszközök segítségével vizsgálatuk:

A/ „Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartása” WHO kollaboratív nemzetközi kutatás 2001/2002. évi adatfelvételének kérdőívéből átvett kérdések:

- A szerhasználat témakör, melynek kérdései kompatibilisek az ESPAD vizsgálat szerhasználatra irányuló kérdéseivel is.
- Szülőkkel való kommunikáció
- Kortárs kapcsolatok
- A fiatalok iskolával kapcsolatos attitűdjei

B/ Ezen kívül az alábbi skálákat alkalmaztuk:

CBCL (Child Behavior Checklist) Deviancia skálája (Achenbach (1991)).
--

- A **deviáns viselkedés** skálája a magatartásnak azokat a jegyeit összesíti, melyek elsősorban a gyermekektől elvárható magatartási normák megszegésére vonatkoznak (magyarul Gádoros, 1996) (Cronbach-alfa: 0,68).

A Pszichológiai Immunrendszer Kérdőív (Oláh, 1996, 2000) rövidített változata:

- A kérdőív a személy **stresszel való megküzdésének hatékonyságát** befolyásoló személyiségtényezőket méri. A kérdőív 80 iteme 16 skálába rendeződik. Kérdőívünkben minden skálából azt az itemet választottuk ki, amely eredetileg legerősebben terhelődött az adott skálára.
- A rövidített skála 16 iteme két alskálába rendeződik: 1. Megközelítő-Végrehajtó (Cronbach-alfa: 0,80), a 2. Önkontroll skála (Cronbach-alfa: 0,77). Továbbá a skála összpontszámát is alkalmaztuk (Cronbach-alfa: 0,70).

Gyermek Depresszió Kérdőív (Kovacs, 1985; magyarul ld. Rózsa és mtsai, 1999) rövidített változata.

- A **depressziós hangulat** mérésére szolgál. A 8 item a szomorúságot, az anhedóniát, a saját maga iránt érzett gyűlöletet, a sírást, a döntésképtelenséget, az öngyilkossági gondolatot, a másokkal való jó/rossz viszonyt, és a szeretetlenséget mérte (Cronbach-alfa: 0,77).

Rosenberg (1965) önértékelés-skála.

- A 10 itemes, négyfokú skála az általános (globális) önértékelést az önfogadásra és az önmagunk értékességére vonatkozó itemek segítségével méri (Cronbach-alfa: 0,74).

Az élettellel való elégedettség: 11 fokú Cantrill létra (Cantrill, 1965)

- A létra alsó foka (vagyis a skála legkisebb értéke: 0) a legrosszabb életet, míg a legfelső foka (vagyis a legmagasabb értéke: 10) a legjobb életet jelentette.

Pszichés és szomatikus tünetek.

- Tizenkét szubjektív egészségi panasz gyakoriságát – szinte naponta, hetente többször, kb. hetente, kb. havonta, ritkábban vagy soha - az elmúlt félévre vonatkozóan mértük (forrás: Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása vizsgálat: HBSC, Currie és mtsai, 2001, Aszmann, 2003).
A testi tünetek között a fejfájás, gyomor-vagy hasfájás, hátfájás, hányinger előfordulását, a lelki tünetek között a kedvetlenség, az ingerlékenység, az idegesség és a félelem érzésének előfordulását kérdeztük. Emellett az alvászavarok – elalvási nehézség, többszöri felébredés- és a fáradtság gyakoriságát is felmértük. (Cronbach-alfa: 0,89)

Az adatok feldolgozása SPSS 13.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programcsomag segítségével történt, két és többváltozós, többszintű összehasonlító módszerekkel (χ^2 -próba, független mintás t-próba, egyszempontos varianciaanalízis, három utas varianciaanalízis, logisztikus regresszió).

Az elemzések kapcsán a „szignifikáns” jelölést akkor alkalmaztuk, ha a szignifikancia próbák eredménye $p < 0,05$, tendencia jelölést akkor, ha $0,1 > p > 0,05$. A statisztikai próbák eredményeinél a következő jelöléseket alkalmazzuk a szövegben: $+ = p < 0,1$; $* = p < 0,05$; $** = p < 0,01$; $*** = p < 0,001$. Ha az eredmény nem szignifikáns (és tendenciaszintű kapcsolat sincs) a következő jelölést használtuk: $p > 0,1$. Az eredmények közlésénél csak a

legfontosabbakat emeljük ki. Az elemzett változók nemek, életkor, iskolatípus, etnikum és gondozási hely szerinti megoszlását, valamint a legtöbb esetben a statisztikai próbák eredményeit a melléklet tartalmazza.

4. EREDMÉNYEK

A minta

Az 1008 megkérdezett fiatal közül 939 töltötte ki a kérdőívet értékelhető formában. A kis elemszámmal szereplő, a minta átlagától szélsőségesen eltérő életkorú⁴ gyerekeket kihagytuk az elemzésből⁵, így a végső elemszám 850 fő. A mintában a fiúk aránya 53,8%, a lányoké 46,2%.

A gyerekek életkora 15-18 év közé esik, az átlag életkor 16,52 (szórás:1,02) év. A fiúk és lányok aránya nem különbözik szignifikánsan az egyes korcsoportokban (1. táblázat; $\chi^2=1,308$; $p>0,1$).

1. táblázat: A minta megoszlása nemek és életkorok szerint

Életkor	Fiúk		Lányok		Összesen	
	N	%	N	%	N	%
15 év	81	51,9	75	48,1	156	18,4
16 év	146	52,3	133	47,7	279	32,8
17 év	134	56,8	102	43,2	236	27,8
18 év	96	53,6	83	46,4	179	21,1
összesen	457	53,8	393	46,2	850	100

A vizsgálat során rákérdeztünk a fiatalok nemzetiségére, etnikumára⁶. A fiatalok az alábbi válaszkategóriákat jelölhették meg: *cigány (roma), horvát, német/sváb, magyar, román, szerb, szlovák, más, és pedig: __*. Azokat a fiatalokat, akik a kérdőíven a cigány etnikumot bejelölték, vagy a nyílt végű válaszban beírták, cigány etnikumúnak tekintettük abban az esetben is, ha mellette más nemzetiséget (pl. a magyart) is megjelöltek. A fenti besorolás alapján a fiatalok 36,1%-a (304 fő) vallotta magát cigánynak. A fiatalok 62,5%-a (526 fő) jelölte meg a „magyar” válaszkategóriát, 1,4% (12 fő) pedig kizárólag valamelyik egyéb nemzetiséget. Nyolc esetben (0,9%) hiányzik a válasz. A magukat cigánynak valló fiatalok magas aránya miatt etnikum szerinti elemzéseket is végeztünk. Tekintettel arra, hogy az elemzésekben igyekeztünk minél homogénebb csoportokkal dolgozni, a nem cigány gyerekek csoportjába az „egyéb” nemzetiségű fiatalokat nem vettük be. Ezt a döntést az is indokolja, hogy ez a csoport kis elemszámmal szerepel (12 főből áll), és emellett igen heterogén (több mint 4 különböző nemzetiséget jelöltek meg az ide sorolt fiatalok). Az etnikum szerinti elemzésekben a két csoport jelölésére a „cigány” és „nem cigány” elnevezéseket használjuk.

A cigány és nem cigány fiatalok nem és életkor szerinti megoszlása nem tér el szignifikánsan a teljes mintára jellemző megoszlástól (melléklet, M/1. táblázat).

⁴ Adott korcsoportba az adott korév $\pm 0,5$ év életkorú gyerekek kerültek.

⁵ Az alábbi életkori csoportokat hagytuk ki: 14 évesek vagy fiatalabbak ($n=36$), 19 évesek ($n=34$), 20 évesek vagy idősebbek ($n=19$).

⁶ A következő kérdést tettük fel: „Mindannyian magyar állampolgárok vagyunk, de azon belül különböző nemzetiségi csoportokhoz tartozunk. Az alábbiakban nemzetiségeket sorolunk ABC sorrendben. **Milyen nemzetiségűnek tartod magad?** Többet is választhatsz!”

A fiatalok 48,7%-a (413 fő) gyermekotthonban él, 45,6%-uk (387-en) lakásotthonban, 5,7%-uk (48 fő) egyéb helyet (pl. speciális szakiskola, gyermekfalu, nevelőszülők, vagy nem besorolható helyet) jelölt meg. Két esetben hiányzik a gondozási helyre vonatkozó információ. A lakóhely szerinti három csoport (gyermekotthon, lakásotthon, egyéb) nem különbözik egymástól a nemek és az életkori kategóriák megoszlása szempontjából (melléklet M/2. táblázat). A gyermekotthonokat és a lakásotthonokat összehasonlítva az előbbiben magasabb a cigány fiatalok aránya (melléklet M/2. táblázat).

Az iskola típusára vonatkozó kérdések 736 gyermek esetében voltak értékelhetőek⁷. Eszerint 22,4% (165 fő) általános iskolába jár, 23,5% (173 fő) érettségit adó iskolát (4- , 6- vagy 8-osztályos gimnáziumot) látogat. A fiatalok többsége (54,1%, 398 fő) szaktanulmányokat végez, vagy szakiskolában tanul. A három iskolatípus tanulói között nem tér el a nemek aránya, viszont a korcsoportok megoszlása különbözik (melléklet M/3. táblázat). A középfokú intézményekben tanulók átlagéletkorát összehasonlítva azt találjuk, hogy a szaktanulmányokat végezők idősebbek, mint az érettségit adó iskolák tanulói ($d = -5,044^{***}$; 2. táblázat).

2. táblázat: A gyerekek életkorának átlaga iskolatípus szerint

Iskolatípus	N	Átlagéletkor	Szórás
érettségit adó iskola	173	16,42	1,06
szaktanulmányok, szakiskola	398	16,88	0,91
teljes minta	736	16,54	1,02

Az iskolatípus szerinti elemzésnél az életkorbeli különbséget figyelembe kell venni. Abban az esetben, ha a teljes mintában nem találtunk életkori különbséget egy adott változóval kapcsolatban, akkor az iskolák közötti különbség sem adódhat az életkori különbségekből. Ha az életkori csoportok között különbség van, és az iskolatípusok között is kapunk eltérést, elképzelhető, hogy az utóbbit igazából az életkorbeli különbségek okozzák. Ezekben az esetekben tehát ezt figyelembe kell venni.

Fontos megjegyezni, hogy az általános iskolában tanulók 61,8%-a (102 személy) 16 éves vagy annál idősebb, tehát túlkorosnak tekinthető.

A három iskolatípus tanulói között sem a cigány/nem cigány fiatalok megoszlása, sem a gyermekotthoni/lakásotthoni elhelyezés aránya nem tér el szignifikánsan (melléklet M/4 táblázat).

A továbbiakban először jellemezzük a vizsgálatban résztvevő állami gondozott fiatalokat a rizikómagatartás, a szubjektív jóllét és bizonyos háttérváltozók mentén. A változókat *nem*, *korcsoport*, *etnikai csoport*, *gondozási hely* és *iskolatípus* szerint mutatjuk be. Ahol erre mód van, az országos adatokat is közöljük szemléltetésként. Fontos azonban megjegyezni, hogy míg a HBSC vizsgálat nemre, iskolatípusra és évfolyamra reprezentatív volt, addig jelen vizsgálatra ez nem áll. Ezt követik a droghasználattal kapcsolatos összefüggés-elemzések.

⁷ 8,2% a hiányzó válaszok, 3,1% az inkonzisztens és 2,1% a nem besorolható válaszok aránya

Az eredmények bemutatása tehát következő felépítésben történik:

A MINTA JELLEMZÉSE A KÖVETKEZŐ VÁLTOZÓK MENTÉN <i>A/ Rizikómagatartások</i> 1. Droghasználat 2. Dohányzás 3. Alkoholfogyasztás 4. Szexuális magatartás 5. Agresszió: bántalmazás és verekedés a fiatalok között 6. Deviancia	
<i>B/ Szubjektív jóllét</i> 7. Szubjektív (önminősített) egészségi állapot 8. Testi-lelki panaszok 9. Depresszió 10. Élettel való elégedettség	
<i>C/ Háttér változók</i> 11. Családi/rokoni kapcsolatok 12. Kortárs kapcsolatok 13. Gyermekotthoni környezet jellemzői 14. Iskolai környezet 15. A fiatalok néhány személyiségjellemzője	
ÖSSZEFÜGGÉS ELEMZÉSEK <i>D/ A droghasználattal kapcsolatban álló tényezők</i>	
<i>E/ A kísérletező és rendszeres marihuána használat, illetve a deviancia prediktív és protektív tényezői</i>	

A/ Rizikómagatartások

1. Droghasználat

A fiatalok droghasználatára vonatkozóan az alábbi kérdéseket tettük fel:

- Használta-e már az alábbi anyagokat életében, illetve az elmúlt 12 hónapban: *marihuána, gyorsító (amfetamin), ecstasy, ópium, gyógyszer, alkohol és gyógyszer együtt, kokain, ragasztó/oldószer, LSD, heroin, illetve egyéb anyag*. Minden szernél a következő válaszlehetőségeket lehetett megjelölni: soha/ 1-2-szer/ 3-5-ször/ 6-9-szer/ 10-19-szer/ 20-39-szer/ 40-szer vagy többször.

A kérdés alapján a következő mutatókat hoztuk létre:

- droghasználat életprevalenciája (kipróbált-e már életében valamilyen szert)
- élettartam- és éves prevalencia az egyes szerekre vonatkozóan

Az egyes szereket kipróbálókat a HBSC adatainak nemzetközi elemzését (ter Bogt és mtsai, 2004) alapul véve a gyakoriság ill. az elmúlt évi használat alapján további csoportokba soroltuk:

- *Abbahagyók* (vagy korábbi használók): akik kipróbálták a szert, de a múlt évben már nem fogyasztották.
- *Kísérletezők*: akik a múlt évben 1-2-szer fogyasztották a szert
- *Rekreációs*⁸ használók: akik az előző egy évben több mint háromszori fogyasztásról számoltak be⁹. Ez utóbbi csoporton belül az un. „*heavy userek*” elkülönítése is fontos lehet. Az ebbe a csoportba tartozók több mint 40-szer használták adott szert az elmúlt évben.

Drogfogyasztás életprevalenciája

A fiatalok 41,4%-a használt már életében legalább egyszer valamilyen kábítószer saját bevallása szerint. Ennek alapján 58,6% azoknak az aránya, akik még soha nem használtak semmilyen szert (26 személy esetében, 3,1%-nál hiányzik az adat). Nemi különbséget nem találtunk a valamilyen szert már kipróbáltak arányában (sem a teljes mintára vonatkozóan: fiúk aránya 43,9%, lányoké 38,5% – melléklet: M1/1. *táblázat* –, sem az egyes korcsoportokat külön-külön vizsgálva¹⁰). Fiúknál szignifikáns különbség adódott a korcsoportok között (1/1. *ábra*, $\chi^2=9,816^*$), lányoknál azonban az egyes korcsoportok nem különböztek a valamilyen szert már kipróbáltak arányában ($\chi^2=2,996$; $p>0,1$). Ha azonban a 15-16, illetve a 17-18

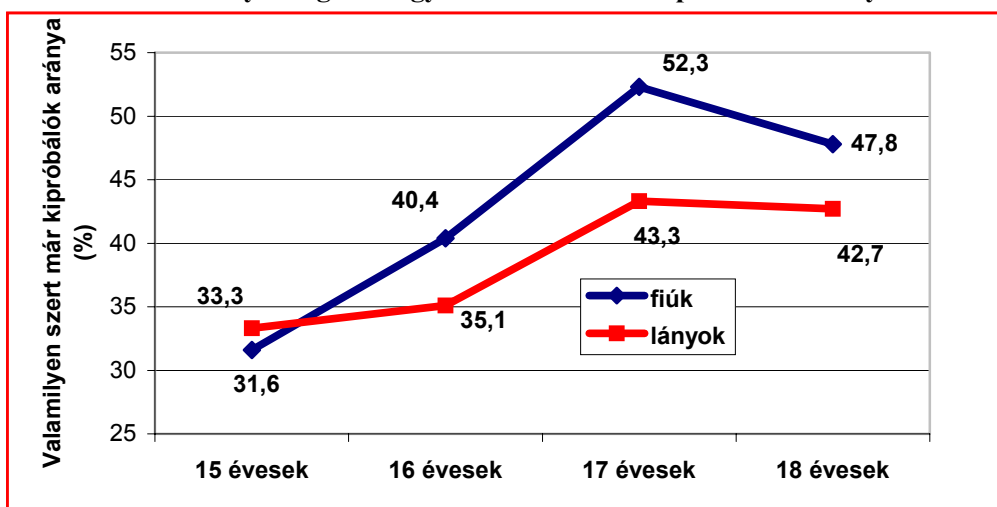
⁸ Itt a rekreációs használó nem azonos a szociális-rekreációs használóval (Marihuána- és Drogabúzus Elleni Nemzeti Bizottság; Rácz, 1988) kategóriájával. Az utóbbi kategóriába tartozó használók kb. hetente használnak valamilyen drogot, de ezt valamilyen társadalmi aktivitáshoz, kapcsolódáshoz, szórakozáshoz kötik.

⁹ A kérdés jellege miatt a Marihuána- és Drogabúzus Elleni Nemzeti Bizottság ajánlása alapján (Rácz, 1988) a drogfogyasztás ötféle viselkedésformáját -kísérletező, szociális-rekreációs, helyzeti, intenzifikált és kényszeres droghasználót- nem tudtuk elkülöníteni.

¹⁰ Egyik életkori csoportban sem szignifikáns a nemek közötti különbség: 15 éveseknél $\chi^2=0,049$; 16 éveseknél $\chi^2=0,814$; 17 éveseknél $\chi^2=1,805$; 18 éveseknél $\chi^2=0,463$. Valamennyi esetben $p>0,1$.

korcsoportokat hasonlítjuk össze, az utóbbiakra tendenciaszerűen magasabb arányban jellemző a drogok kipróbálása a lányoknál is ($\chi^2=2,926+$).

1/1. ábra:
A valamilyen legális vagy tiltott szert már kipróbáltak aránya

Különböző tiltott és legális szerek élet- és éves prevalenciája

Az egyes szerek kipróbálását külön-külön vizsgálva azt találjuk, hogy körülbelül minden 3. fiatal kipróbálta már életében a marihuánát, minden 4. fiatal pedig a kérdezést megelőző évben is használta ezt a szert (1/1. táblázat). Megközelítőleg azonos arányban használtak a fiatalok ecstasyt, ragasztót vagy oldószert, illetve amfetamin-származékokat (gyorsító, speed). Az alkohol és gyógyszer együttes használatát és a visszaélésszerű gyógyszerhasználatot összevonva¹¹ ezek a szerek együtt a második helyre kerülnek a kipróbálás gyakoriságát tekintve.

1/1. táblázat: Különböző szerek élet- és éves prevalenciája

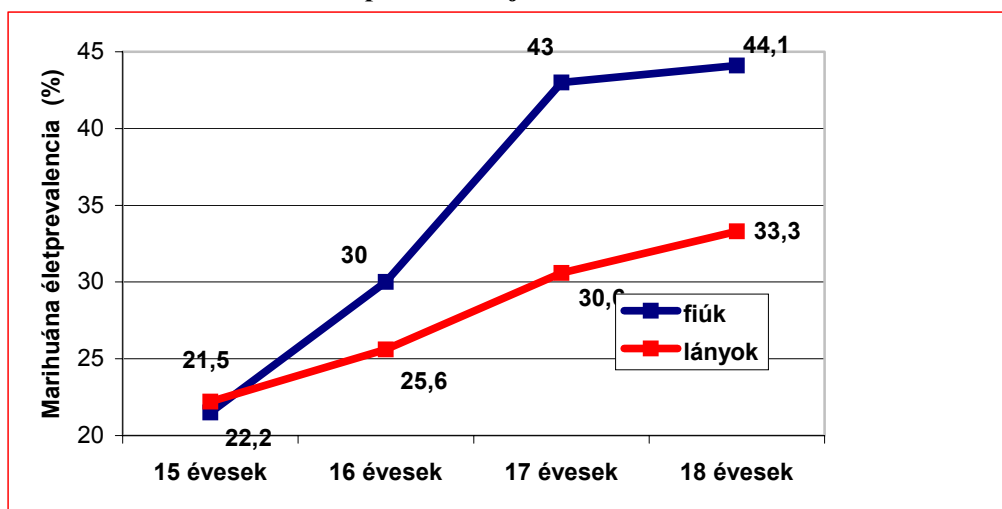
	Életprevalencia		Éves prevalencia	
	N	%	N	%
1.marihuána (kannabisz származékok)	260	31,8	209	25,4
2 alkohol és gyógyszer együttes használata	107	13,2	69	8,5
3. ecstasy	103	12,6	74	9,1
4. ragasztó és oldószert	96	11,8	68	8,3
5. gyorsító	94	11,6	69	8,5
6. gyógyszer	92	11,2	62	7,6
7. LSD	49	6,0	34	4,2
8. kokain	32	3,9	19	2,3
8. ópium (máktea, máktej)	28	3,4	13	1,6
10. heroin	17	2,1	13	1,6
Visszaélésszerű gyógyszer-használat és/vagy alkohol és gyógyszer együttes használata	149	17,9	94	11,5

¹¹ A továbbiakban ezt az összevont változót használjuk az elemzésekben „gyógyszer” elnevezéssel.

Valamennyi szer életprevalenciája nemek, korcsoportok és iskolatípus szerinti bontásban a melléklet M1/3. táblázatában található, az éves prevalenciák pedig az M1/4. táblázatban szerepelnek. A korcsoportok, etnikum és gondozási hely szerinti, illetve a különböző iskolatípusok tanulói közötti különbségeket csak azoknál a szereknél tudtuk vizsgálni, amelyeket a fiataloknak legalább 10%-a kipróbálta már életében. Ezek a következők: marihuána, „gyógyszer”, ragasztó, afetamin-származékok, ecstasy. Ezekben az elemzésekben az életprevalenciát használtuk.

A fiúk nagyobb arányban próbálták már ki életükben a marihuánát (M1/2. táblázat). A marihuánát életükben már kipróbált fiatalok aránya az életkorral 17 éves korig nő (1/2. ábra, az életkorbeli különbség a fiúknál szignifikáns, $\chi^2=14,743^{**}$, lányoknál nem: $\chi^2=3,125$, $p>0,1$). Míg a 15 éveseknél a fiúk és lányok aránya szinte megegyezik, a 17 éveseknél 12,4%-os eltérés található (ez a különbség tendenciaszintű: $\chi^2=3,612^{+}$). Az elmúlt évi használattal kapcsolatban ugyanezt az eredményt kaptuk.

1/2. ábra:
A marihuána életprevalenciája nemek és életkorok szerint

Fiúk és lányok hasonló arányban próbálták ki már életükben, illetve használták a kérdezést megelőző 12 hónapban a gyorsítót, az ecstasyt, a ragasztót és a gyógyszert (M1/2. és M1/3. táblázat). A ragasztó használat élet- és éves prevalenciájában szignifikáns korcsoportok közötti különbséget találtunk a lányoknál. Hasonló tendenciát kaptunk náluk a „gyógyszer” használat életprevalenciájában is (1/2. táblázat).

1/2. táblázat: A ragasztó használat élet- és éves prevalenciája, illetve a gyógyszer-használat életprevalenciája korcsoportonként lányoknál

%	15 évesek	16 évesek	17 évesek	18 évesek	összesen	χ^2
ragasztó életprevalencia	12,5	10,9	21,4	8,4	13,4	7,934*
ragasztó éves prevalencia	9,7	6,2	14,3	3,7	8,4	7,843*
gyógyszer életprevalencia	7,2	18,1	21,3	12,2	15,6	7,291+

Fiúknál a gyorsító életprevalenciájával és az ecstasy évesprevalenciájában kapcsolatban találtunk tendenciaszintű életkorbeli különbséget (1/3. táblázat).

1/3. táblázat: A gyorsító életprevalenciája és ecstasy éves prevalenciája korcsoportonként fiúknál

%	15 évesek	16 évesek	17 évesek	18 évesek	összesen	χ^2
gyorsító – életprevalencia	6,3	12,1	18,4	12,2	12,9	6,508+
ecstasy éves prevalencia	7,6	7,9	14,5	4,4	9,0	7,216+

Az ecstasy életprevalenciája¹², illetve a „gyógyszer”¹³ és a gyorsító¹⁴ éves prevalenciája fiúknál és lányoknál az egyes korcsoportokban hasonló. Az alacsony prevalenciájú szereket csak nemenként vizsgáltuk. A fiúk nagyobb arányban próbálták már ki az LSD-t, heroint és ópiumot, a kokain kipróbálásában nem kaptunk nemi különbséget (M1/2. táblázat). Az éves használattal kapcsolatban csak az ópiumnál áll fenn ez a kapcsolat (M1/3. táblázat).

A kilenc felsorolt szer közül a teljes mintában a fiatalok 17,3%-a (132-en) egyetlen szert próbált ki eddig életében, 15,9%-uk (122-en) viszont két vagy több szert is. A kipróbált szerek számát tekintve fiúk és lányok, valamint a négy korcsoport nem különbözik egymástól (M1/4. táblázat).

Szerhasználói csoportok

A mintában 7,5% volt azok aránya, akik korábban használtak marihuánát, de az elmúlt évben már nem. A fiatalok 13%-a számít kísérletezőnek (vagyis a szert a kérdezést megelőző év során egyszer-kétszer használta). Minden 10. fiatal háromszor vagy ennél többször is használt marihuánát, közülük 18-an (a teljes minta 2,2%-a) „heavy usernek” számítanak. A szerhasználói csoportok előfordulását az egyes szerekre az 1/4. táblázat tartalmazza.

1/4. táblázat: A szerhasználói csoportok megoszlása az egyes szerekre vonatkozóan:

%	nem használók	abbahagyók	kísérletezők	rekreációs használók	Összesen (N)
marihuána	68,9	7,5	13,0	10,5	808
„gyógyszer”	85,0	6,5	5,8	2,8	799
ecstasy	88,5	3,7	4,0	3,8	806
ragasztó	88,6	4,1	4,9	2,5	814
amfetamin	88,9	3,7	4,0	3,5	809
LSD	94,1	2,5	2,0	1,5	813
kokain	96,2	1,8	1,2	0,7	819
ópium	97,1	1,7	0,4	0,9	816
heroin	97,9	0,9	0,4	0,9	818

A rekreációs használók arányát tekintve a marihuána után második helyen az ecstasy áll (3,8%), majd az amfetamin-származékok (3,5%). A többi szer esetében a rekreációs használók aránya 3% alatti. A kísérletezők arányát vizsgálva szintén a marihuána „vezet” (13,0%), második helyen a „gyógyszer” használat áll (5,8%). A többi szer esetében a kísérletezők 5%-nál kevesebben vannak. Hasonló a sorrend az abbahagyók között is.

¹² Fiúknál korcsoportok szerint: $\chi^2=4,521$; lányoknál: $\chi^2=1,297$. Mindkét esetben $p>0,1$.

¹³ Fiúknál korcsoportok szerint: $\chi^2=4,510$; lányoknál: $\chi^2=4,240$. Mindkét esetben $p>0,1$.

¹⁴ Fiúknál korcsoportok szerint: $\chi^2=4,449$; lányoknál: $\chi^2=1,291$. Mindkét esetben $p>0,1$.

A „heavy userek” aránya a teljes mintában a ragasztót használók (1,1%) kivételével egy százalék alatti (M1/5. táblázat).

További bontásban csak a marihuánára vonatkozó kategóriákat elemezzük (a többi szerre vonatkozó kategóriák nem, korcsoport és iskolatípus szerinti megoszlását az M1/6. táblázat tartalmazza). Szignifikáns különbséget találtunk fiúk és lányok között a négy csoport megoszlásában: fiúknál alacsonyabb a nem használók aránya, és kb. 5%-kal magasabb a rekreációs használók aránya, mint lányoknál (M1/6. táblázat). A korcsoportok is különböznek: életkorral csökken a nem használók aránya (17 éves korig, M1/6. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás

A drogfogyasztás életprevalenciájában nem volt jelentős különbség a cigány és nem cigány fiatalok között (M1/7. táblázat).

A marihuánára, ecstasyra, gyorsítóra, „gyógyszerre” és ragasztóra vonatkozó életprevalencia értékek a melléklet M1/8. táblázatban találhatóak. A kannabiszfélék használatában (füves cigaretta, marihuána, hasis) nincs jelentős különbség a két csoportban (sem a marihuána kipróbálásában, sem a használat alapján kialakított csoportok arányában, M1/9. táblázat). A „gyógyszert” fogyasztók ugyancsak mindkét csoportban közel egyforma arányban fordultak elő mind az egész mintában, mind pedig korcsoportonként vizsgálva is. A diszkrét drogok közül az *ecstasy* használatában sincs statisztikailag jelentős eltérés a csoportokban. A *gyorsító* (*speed*, *amfet*, *fecske*) drogcsoportba tartozó szereket a cigány fiatalok nagyobb gyakorisággal használták.

A ragasztókkal, szerves oldószerekkel történő visszaélés (*szípuzás*) gyakoriságában ugyancsak a cigány fiatalok magasabb arányát lehetett kimutatni (melléklet).

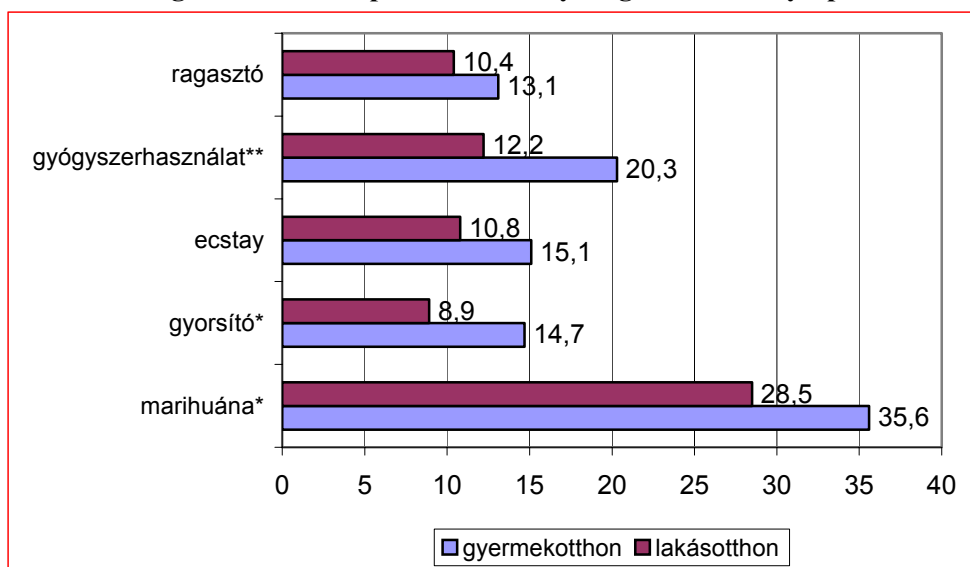
Gyermekehthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A gyermekehthonban élő fiatalok között magasabbnak találtuk a drogfogyasztás életprevalenciáját (M1/7. táblázat).

Az egyes szerekre vonatkozó életprevalencia értékek a melléklet M1/8. táblázatában találhatóak. A gyermekehthonban élő fiatalok nagyobb arányban használtak már életükben legalább egyszer marihuánát, gyorsítót és „gyógyszert”, mint a lakásotthonban nevelkedők (1/3. ábra). Az *ecstasy* és a ragasztó használatban nem kaptunk szignifikáns különbséget.

1/3. ábra:

A tiltott és legális szereket kipróbáltak aránya a gondozási hely típusa szerint

Ha a különböző marihuána használati típusok alapján hasonlítjuk össze a két otthontípus lakóit, azt találjuk, hogy a különbség tulajdonképpen a nem használók és a rekreációs használók arányában található (M1/9. táblázat). A gyermekotthonban élők között alacsonyabb arányban találunk nem használókat, és náluk 6 százalékkal magasabb a rekreációs használók aránya, mint a lakásotthonban nevelkedőknél.

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

A különböző iskolatípusban tanuló fiatalok között nem találtunk különbséget a drogfogyasztás életprevalenciájában (M1/1. táblázat). Szerenként vizsgálva egyetlen tendenciaszintű különbséget találtunk iskolatípus szerint: az érettségit adó iskolák tanulói alacsonyabb arányban próbálták már ki életükben az inhalánsokat. A többi szerrel kapcsolatban az életprevalencia nem különbözött iskolatípusok szerint (M1/2. táblázat).

A marihuána használat alapján létrehozott csoportok megoszlása szignifikánsan különbözik iskolatípus szerint (M1/6. táblázat). Az érettségit adó iskolák tanulói között alacsonyabb a nem használók aránya, és magasabb a rekreációs használók aránya, mint az általános iskolások és a szakmunkás tanulók között. Elképzelhető, hogy ennek hátterében valójában életkorbeli különbségek állnak.

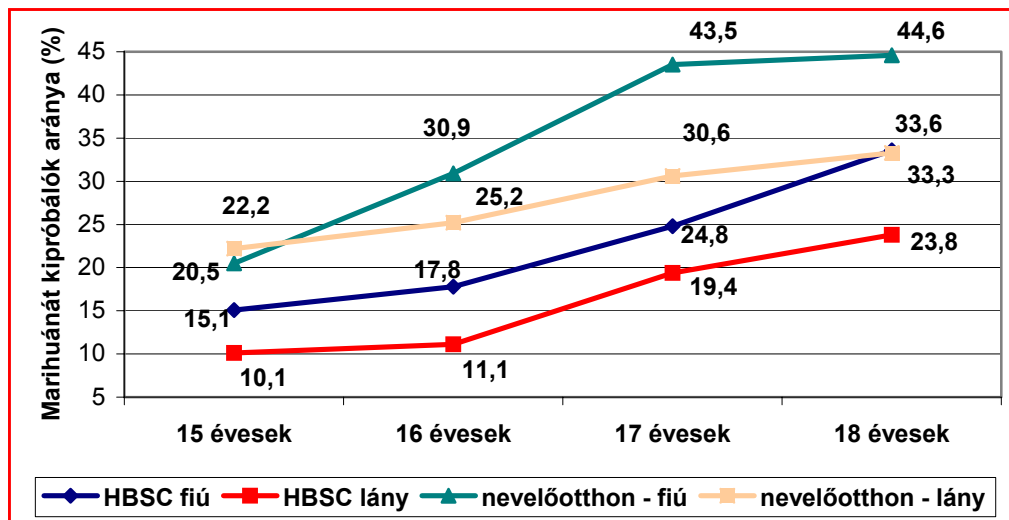
Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

A különböző drogok kipróbálására vonatkozó országos adatokat szemléltetésként közöljük (lásd az egyes szerekre vonatkozó élet- és éves prevalencia értékeket a melléklet M1/10. és M1/11. táblázatokban). Általánosságban elmondható, hogy minden szer magasabb arányban fordul elő az állami gondozott fiatalok mintájában, akár az élet-, akár az éves prevalenciát vizsgáljuk. (Az egyetlen kivétel az ópium használat lányoknál: ezt a szert az országos átlaghoz hasonló arányban próbálták ki az állami gondozott lányok). Az állami gondozott fiatalok között másfélszer annyian próbálták már ki a marihuánát, majdnem négyszeres az amfetaminok, háromszoros az ecstasy kipróbálási aránya. Mindkét nemnél minden életkorban

az állami gondozásban élő fiatalok körében találunk magasabb előfordulást. A különbség a 17 éves fiúknál majdnem 20%!

1/4. ábra:

A marihuánát kipróbálók aránya nemként és korcsoportonként az országos és a gyermekotthoni mintában

Az országos minta 11. osztályos tanulói között a különböző marihuána használati csoportok megoszlása a következő: nem használók: 75,2%; abbahagyók: 6,2%; kísérletezők: 10,7% és rekreációs használók: 7,9% (Kököneyi, 2004). Az állami gondozott mintában alacsonyabb azok aránya, akik nem használtak még marihuánát (68,9%), a többi csoport pár százalékkal magasabb arányban fordul elő (abbahagyók: 7,5%; kísérletezők: 13% és rekreációs használók: 10,5%).

A javító-nevelőotthonos fiatalokhoz képest, a jelen mintában kb. 30 százalékkal kevesebben próbálták ki életükben a marihuánát (csak a fiúk adatait összehasonlítva: 35,2% vs. 64,9%), a többi szer használata is kb. 3-szoros a javítóotthonos fiatalok körében (Kököneyi és mtsai, 2003). A marihuána fogyasztás szempontjából az idézett vizsgálatban négyszer annyian számítottak rekreációs használónak ugyanazt a besorolást alkalmazva (42,1% vs. 10,5%). Az állami gondozott fiatalok csoportja tehát a drogfogyasztás elterjedtsége szempontjából a normál általános iskolások és a javító-nevelő intézet fiataljai között helyezkedik el.

2. Dohányzás

A dohányzásra vonatkozóan az alábbi kérdéseket tettük fel:

- „Elszívtál-e már valaha egy cigarettát (szivart vagy pipát)?” A válaszkategóriák: igen/ nem.
- „Milyen gyakran dohányzol?” A válaszkategóriák: nem dohányzom/ ritkábban, mint hetente/ hetente legalább egyszer, de nem minden nap/ naponta.
- „Hány cigarettát szoktál elszívni?” (szálban megadva).
- „A barátaid közül hányan dohányoznak?” A válaszkategóriák: mindegyik, vagy majdnem mindegyik/ több mint a barátaim fele/ a barátaim fele/ kevesebb, mint a barátaim fele/ szinte senki/ senki.

A kérdések alapján a következő mutatókat hoztuk létre:

- dohányzás kipróbálása

A dohányzás gyakoriságára vonatkozó kérdés alapján 5 csoportot különítettünk el – a HBSC vizsgálatban használt elemzési módnak megfelelően (Csizmadia, Várnai, 2003.), amelyek eltérő használati szokásokat tükröznek:

- „Nem dohányzó”: akik még soha nem szívtak el egy szálát sem
- „Kipróbálók”: akik már kipróbálták, de nem dohányoznak.
- „Kísérletezők”: akik heti rendszerességnél ritkábban gyújtanak rá
- „Rendszeres használók”: akik heti rendszerességgel, de nem napi szinten dohányoznak.
- „Függők”: akik napi szinten dohányoznak

A dohányzás kipróbálása

A megkérdezett fiatalok 89,2%-a kipróbálta már a dohányzást (fiúk 90,3%-a, a lányok 87,2%-a). A kipróbálás aránya nem különbözik sem a két nem között, sem korcsoportonként (M2/1. táblázat).

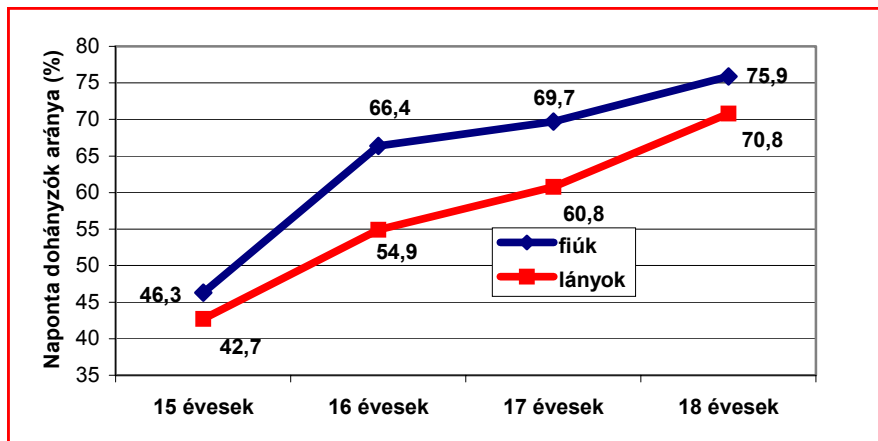
A dohányzás gyakorisága

A dohányzás gyakorisága alapján létrehozott besorolás szerint a tanulók 61,9%-a függőnek számít, vagyis napi szinten dohányzik. 3,5%-uk heti rendszerességgel gyújt rá, 7,3%-uk kísérletező, 16,5%-uk pedig a kipróbálók csoportjába került. Tíz egy fiatal nem dohányzik. Fiúk és lányok között nem találtunk különbséget az 5 csoport megoszlásában (M2/2. táblázat). Ha csak a függő és nem függő dohányosok arányát vizsgáljuk, a fiúk között tendencia szinten magasabb a függők aránya, mint a lányok között (M2/3. táblázat). A napi szinten dohányzók aránya az életkorral nő. A 15 évesek között még „csak” 44,5% a napi szinten dohányzók aránya, a 18 éveseknél már 73,2%! A korcsoportok közötti különbség a teljes mintában (M2/3. táblázat), illetve mindkét nem esetében is szignifikáns (2/1. ábra, fiúk: $\chi^2=23,046^*$, lányok: $\chi^2=27,474^{**}$). A 16 éveseknél a két nem közötti különbség szignifikáns ($\chi^2=3,901^*$)¹⁵.

¹⁵ A többi korcsoportban nem kaptunk szignifikáns különbséget fiúk és lányok között. 15 éveseknél a $\chi^2=0,201$, 17 éveseknél $\chi^2=2,031$; 18 éveseknél $\chi^2=0,583$. Mindhárom esetben $p>0,1$.

2/1. ábra:

A napi szinten dohányzók aránya korcsoportonként, nemi bontásban

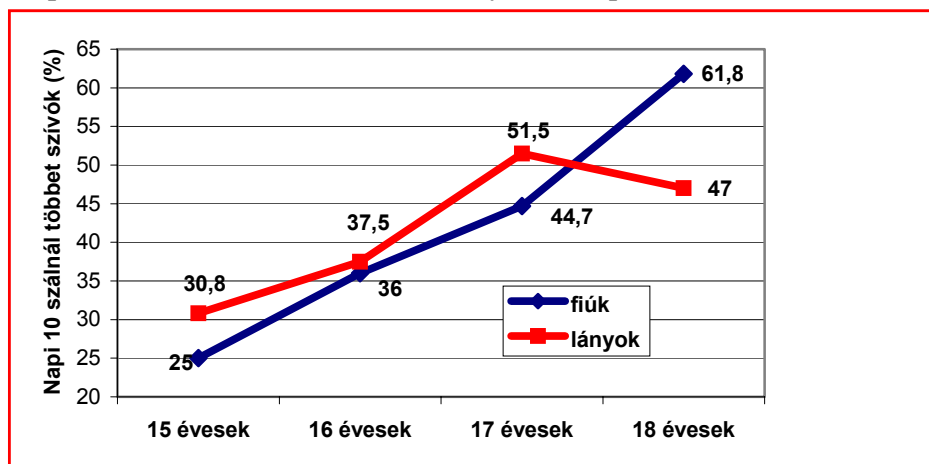

A naponta szívott szálak mennyisége¹⁶

A függő dohányosok átlagosan napi 12,5 szál cigarettát szívnak (szórás=7,99). Az értékek 1-50 közé esnek. A naponta szívott szálak alapján 2 csoportot hoztunk létre: a napi 1-10 szál cigarettát fogyasztók, a 11 vagy több szálát szívók csoportját. A napi szinten dohányzó fiataloknak valamivel több, mint a fele (52,8%) 1-10 szálát szív naponta, 47,2%-uk pedig 10 szálnál többet. Nincs különbség fiúk és lányok között az elszívott szálak alapján létrehozott csoportok megoszlásában a teljes mintában (M2/4. táblázat). A 18 évesek csoportjában tendenciaszinten magasabb a naponta tíz szálnál többet szívó fiúk aránya, mint a lányoké ($\chi^2=2,956+$), a többi korcsoportban nincs különbség a nemek között¹⁷. A fiúknál meredeken emelkedik a naponta 10-nél több szálát szívók aránya (2/2. ábra). A 18 éves fiúk 61,8%-a fél doboznál több cigarettát elszív naponta. A korcsoportok közötti különbség a fiúknál szignifikáns ($\chi^2=18,251^{***}$; lányoknál nem: $\chi^2=5,874$; $p>0,1$).

2/2. ábra:

A naponta 10 szálnál többet szívók aránya korcsoportonként, nemi bontásban

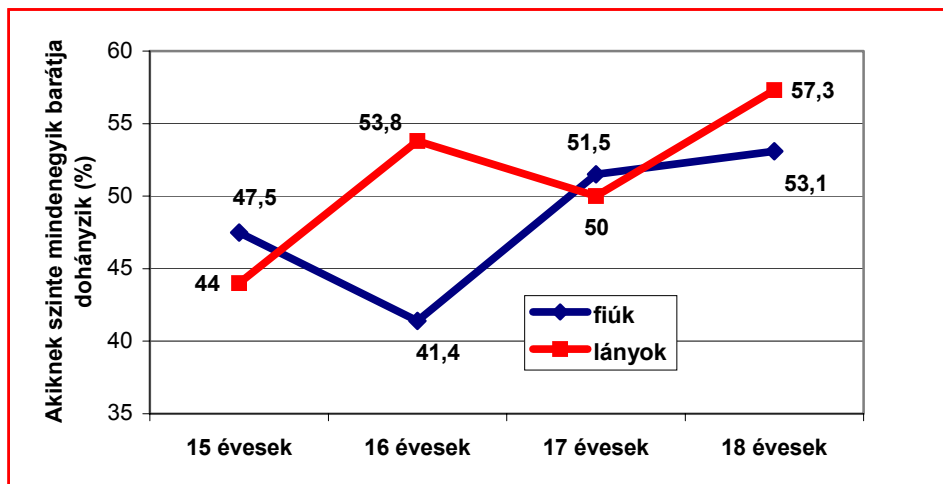

¹⁶ Ez az elemzés csak a napi rendszerességgel dohányzó fiatalok csoportjára vonatkozik.

¹⁷ 15 éveseknél $\chi^2=0,359$; 16 éveseknél $\chi^2=0,045$; 17 éveseknél $\chi^2=0,762$. Mindhárom esetben $p>0,1$.

A dohányzó barátok száma

A fiatalok 50%-a arról számolt be, hogy majdnem minden barátja dohányzik. További 23,5%-ra jellemző, hogy a barátainak több mint a fele dohányzik. Csupán 49-en (5,8%) válaszolták azt, hogy szinte senki nem dohányzik barátai közül. Fiúk és lányok között szignifikáns különbséget kaptunk (M2/5. táblázat). Külön megvizsgáltuk azok arányát, akiknek majdnem minden barátja dohányzik. Fiúk és lányok hasonló arányban számoltak be arról, hogy majdnem minden barátjuk dohányzik (M2/6. táblázat). A teljes mintát elemezve nem találtunk korcsoportok közötti különbséget. Lányoknál viszont az életkorral nő azok aránya, akiknek szinte mindegyik barátja dohányzik (2/3. ábra, $\chi^2=18,145^*$), fiúknál nincs szignifikáns korcsoportok közötti különbség a dohányzó barátok „számát” tekintve ($\chi^2=12,584$; $p>0,1$).

2/3. ábra:
Azok aránya, akiknek szinte mindegyik, vagy mindegyik barátja dohányzik

A dohányzó barátok száma és a napi szintű dohányzás erős összefüggést mutat: azok között, akiknek a barátai is nagy arányban dohányoznak (vagyis a barátiaknak több mint a fele) több mint 2-szeres a függő dohányosok aránya a kevesebb dohányzó barátról beszámolókhöz képest (72,9% vs. 32,2%, $\chi^2=120,722^{***}$).

Etnikum szerinti összehasonlítás

A cigány etnikumú fiatalok magasabb arányban próbálták már ki a dohányzást (M2/7. táblázat). Figyelembe véve a dohányzás gyakoriságát, a legnagyobb különbség a legerősebb dohányosok arányában mutatkozik a két csoport között, vagyis a cigány gyermekek között magasabb a már nikotinfüggő, azaz napi rendszerességgel dohányzó fiatalok aránya (M2/9. táblázat). A cigány fiatalok magasabb arányban számoltak be arról, hogy majdnem minden barátjuk dohányzik, szemben a nem cigány fiatalokkal (M2/11. táblázat).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A gyermekotthonban élő fiatalok között magasabb a dohányzást már kipróbáltak aránya (tendencia szintű kapcsolat; M2/7. táblázat). Ha a két otthontípust etnikumonként külön-külön elemzzük, csak a cigánygyerekeknél kapunk különbséget (M2/8. táblázat). A dohányzás gyakoriságát vizsgálva jelentős különbségeket találunk a két csoport között. A gyermekotthonban élő fiatalok körében a lakásotthonban élőkhez képest magasabb a napi szinten dohányzók aránya. A lakásotthonban élő fiatalok között nagyobb arányban találunk olyanokat, akik ugyan kipróbálták a dohányzást, de a kérdezés idején nem dohányoztak (M2/9. táblázat). Ha a függő dohányzás összefüggését a gondozási hellyel cigány és nem cigány fiataloknál külön-külön elemezzük, csak a nem cigány fiataloknál kapunk tendenciaszintű különbséget a gyermekotthonban, illetve lakásotthonban élő függő dohányos fiatalok arányában (M2/10. táblázat).

A gyermekotthonban élő fiatalok között magasabb arányban jellemző, hogy sok barátjuk is dohányzik (M2/11. táblázat). A fenti összefüggés azonban csak a cigány fiataloknál áll fenn tendenciaszinten, ha etnikum szerint külön-külön elemzést végzünk (M2/12. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Sem a dohányzás kipróbálásában, sem a gyakoriságával kapcsolatban nem találtunk különbséget iskolatípusok szerint (M2/1. és M2/2. táblázat). A 15 és 16 éveseket vizsgálva iskolatípusok között tendencia szintű különbséget találtunk a dohányzó barátok arányát tekintve: az általános iskolások kisebb arányban választották azt, hogy barátainak több mint a fele dohányzik (61,8% vs. 15 és 16 évesek átlaga: 69,2%, $\chi^2=5,687+$). Az idősebeknél már nincs különbség iskolatípus szerint a dohányzó barátok arányában ($\chi^2=1,500$; $p>0,1$).

3. Alkoholfogyasztás

Az alkoholfogyasztással kapcsolatban a következő kérdéseket tettük fel:

- „Milyen gyakran fogyasztod a különböző alkoholféleségeket?” (sör, bor (boros kóla), pezsgő, röviditalok (pl. konyak, whisky, vodka), rövidital és üdítő (pl. rumos kóla, gintonic), édes likőr. A válaszkategóriák: naponta/ hetente/ havonta/ ritkábban mint havonta/ soha.
- „Ittál-e már valaha annyi alkoholt, hogy be is rúgtál?” A válaszkategóriák: nem, soha/ igen, egyszer/ 2-3-szor/ 4-10-szer/ több mint 10-szer.
- „Az elmúlt 30 napban hányszor ittál meg egyszerre 5 vagy még több pohár alkoholt?” A válaszkategóriák: 4-szer vagy többször/ 3-szor/ 2-szer/ 1-szer/ az elmúlt 30 napban ilyen nem fordult elő/ soha nem ittam egyszerre 5 vagy több pohárral.

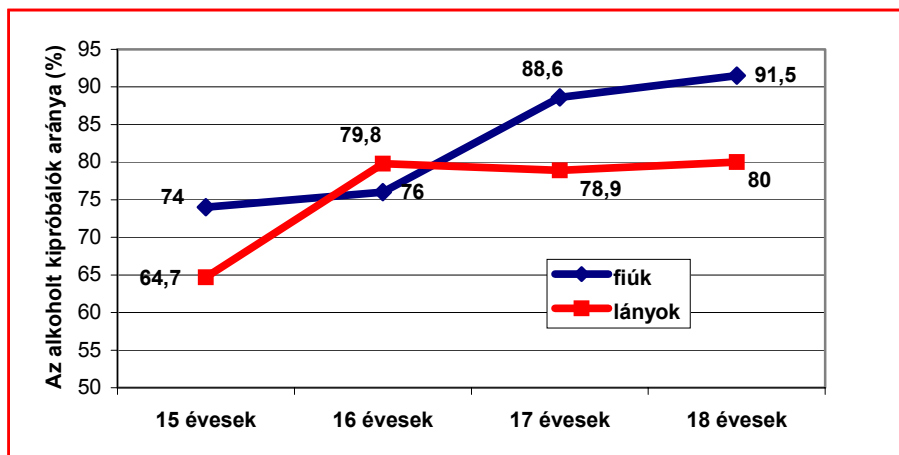
A kérdések alapján létrehozott mutatók:

- alkohol kipróbálása
- egyes alkoholfajtákat gyakran (legalább hetente) fogyasztók aránya
- gyakori részegség aránya (legalább kétszer előfordult már életében)
- nagyivás aránya (az elmúlt 30 napban legalább kétszer előfordult, hogy egyszerre 5 vagy több pohár alkoholt is megivott)

Az alkohol kipróbálása

A gyerekek 79,8%-a ivott már valamilyen alkoholt életében, csupán minden 5. gyerek válaszolta, hogy soha nem ivott még egyik felsorolt alkoholfajtából sem. A fiúk nagyobb arányban próbálták ki már az alkoholt, mint a lányok (M3/1. táblázat). Szignifikáns életkori különbséget csak a fiúknál kaptunk (3/1. ábra), a kipróbálás aránya 17 éves korig nő ($\chi^2=13,827^{**}$). Lányoknál tendencia szintű a különbség ($\chi^2=6,744$; $p<0,1$).

3/1. ábra:
A valamilyen alkoholt kipróbálók aránya

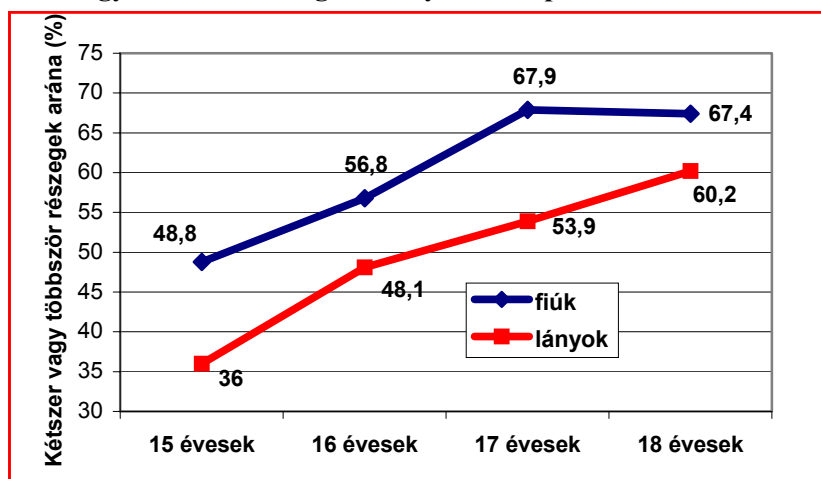
Egyes alkoholfajták fogyasztásának gyakorisága

A leggyakrabban fogyasztott alkohol a sör, és a röviditalok, a fiatalok 18,1%-a, illetve 14,0%-a fogyasztja ezeket az italokat legalább hetente. A harmadik helyen az üdítővel kevert röviditalok állnak (13,2% fogyasztja legalább heti gyakorisággal). Bort a fiatalok 8,0%-a, édes likőröket 7,6%-a és pezsgőt 4,6%-a fogyaszt legalább heti gyakorisággal. A fiúk körében a sör áll az első helyen, a lányoknál a röviditalok (M3/2. táblázat). A fiúk nagyobb arányban fogyasztják gyakran a legtöbb alkoholfajtát (M3/2. táblázat).

Részegségek gyakorisága

A fiatalok háromnegyede már volt részeg életében, több mint a fele (55,8%-a) pedig kétszer vagy többször is. Jellemző, hogy a fiúk nagyobb arányban számoltak be gyakoribb részegségről (M3/3. táblázat). A gyakori részegség előfordulása mindkét nemnél növekszik az életkorral (3/2. ábra, fiúknál $\chi^2=16,008^*$; lányoknál $\chi^2=12,903^*$).

3/2. ábra:
A kétszer vagy többször részek aránya korcsoportonként, nemi bontásban

Nagyivás

Az alkoholfogyasztás további mutatója az alkalmankénti nagymennyiségű (legalább 5 pohárral való) fogyasztás, a nagyivás. A serdülőkorúakra ez a fajta sokkal inkább jellemző, mint a rendszeres alkoholfogyasztás. A tanulók 27,0%-val többször is (legalább kétszer) előfordult a kérdezést megelőző hónap során, hogy egyszerre 5 vagy több pohárral fogyasztott alkoholt. A fiúknál nagyobb arányban fordul elő a nagyivás, mint a lányoknál (M3/4. táblázat).

A nagyivás gyakorisága viszont nem különbözött jelentősen az egyes életkori csoportoknál sem a teljes mintát elemezve (M3/4. táblázat), sem nemenként külön vizsgálva az egyes korcsoportokat¹⁸.

Etnikum szerinti összehasonlítás

Azon fiatalok arányában, akik életükben már legalább egyszer fogyasztottak valamilyen alkoholféleséget (alkoholfogyasztás életprevalencia értéke) nem volt jelentős eltérés a cigány és a nem cigány etnikumú fiatalok között (M3/5. táblázat). A cigány etnikumú fiatalok körében a gyakori részegségek és a nagyivás életprevalencia értéke magasabb volt (M3/6. és M3/8. táblázat).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A gyermekotthonban élő fiatalok között nagyobb arányban jellemző az alkohol kipróbálása (M3/5. táblázat). Nem találtunk különbséget a két csoport között a nagyivás tekintetében (M3/8. táblázat). A gyermekotthonban élő fiatalok között a többszöri (legalább két alkalommal már előfordult) részegség aránya tendenciaszerűen magasabb, mint a lakásotthonban élőkénél (M3/7. táblázat).

¹⁸ Fiúknál korcsoportok szerint: $\chi^2=11,587$; lányoknál: $\chi^2=8,437$. Mindkét esetben $p>0,1$.

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Az alkohol kipróbálása magasabb arányban jellemző az érettségit adó iskolák és a szakmunkásképzők tanulói körében, mint az általános iskolásoknál (M3/1. táblázat). Az általános iskolások között nagyobb arányban találunk olyan tanulókat, akik még életükben soha nem voltak részegek (M3/3. táblázat). A nagyívás gyakorisága viszont nem különbözött jelentősen a különböző iskolatípusok tanulóiánál (M3/4. táblázat).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az állami gondozott mintában a dohányzás és alkoholfogyasztás fent felsorolt mutatóival kapcsolatban – a nagyívás kivételével, – magasabb előfordulási arányt találtunk (M3/9. táblázat), mint az országos mintában. A legjelentősebb, 37%-os eltérést a napi szinten dohányzók arányában találjuk. De magasabb a dohányzást már kipróbált és a többszöri részegségről beszámoló fiatalok aránya is az állami gondozott fiatalok mintájában.

4. Szexuális magatartás

E témakörben a következő kérdéseket tettük fel a fiataloknak:

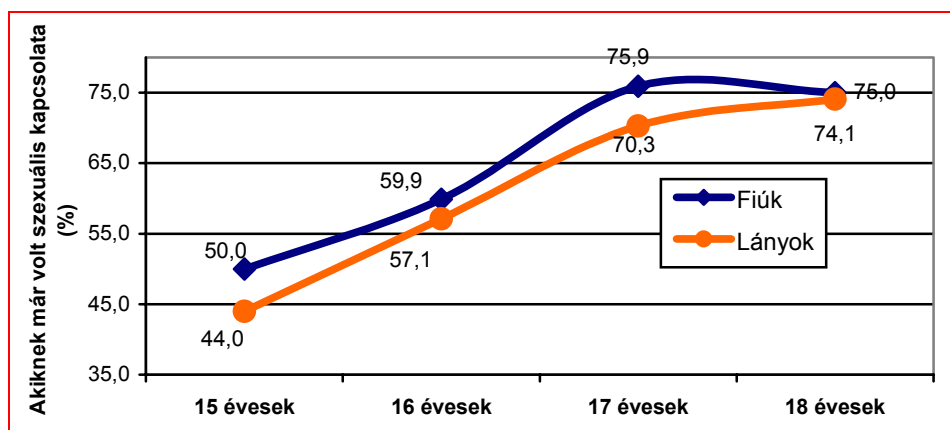
- „Volt-e már szexuális kapcsolatod (Lefeküdtél-e már egy fiúval/lánnyal)?” A válaszlehetőségek: igen/nem.
- „Hány éves voltál, amikor először lefeküdtél egy fiúval / lánnyal?” (években megadva).
- „A legutóbbi alkalommal védekeztetek-e, hogy elkerüljétek a teherbeesést?” A válaszlehetőségek: nem védekeztünk / igen, védekeztünk, mégpedig ... / nem tudom. Az „igen”-nel válaszolók leírhatták a védekezés módját. A szöveges válaszokat utólag kategorizáltuk.
- „A legutóbbi alkalommal használtál-e te vagy partnered kondomot (óvszert)?” A lehetséges válaszok: igen, használtunk / nem, nem használtunk / nem tudom.
- „Ittál-e alkoholt, vagy használtál-e drogot a legutóbbi alkalommal, mielőtt lefeküdtél valakivel?”. A lehetséges válaszok: igen, alkoholt ittam / igen drogot használtam / igen, mindkettőt használtam / egyiket sem használtam.

A szexualitással kapcsolatos ismereteikről a következő kérdések szerepeltek a kérdőívben:

- „Mennyit tudsz a szexuális kapcsolatokról / AIDS megelőzésről? A válaszlehetőségek: sokat tudok róla / valamennyit tudok róla / nagyon keveset tudok róla / csak a fogalmat hallottam már / semennyit sem tudok róla.

A fiataloknak majdnem kétharmada állította, hogy volt már szexuális kapcsolata, a nemek között nem volt szignifikáns különbség (M4/1. táblázat). Azonban az életkor emelkedésével 17 éves korig mindkét nemnél szignifikánsan nő a szexuális kapcsolatot már létesített tanulók aránya (fiúk: $\chi^2=20,855^{***}$, lányok: $\chi^2=19,484^{***}$, 4/1. ábra).

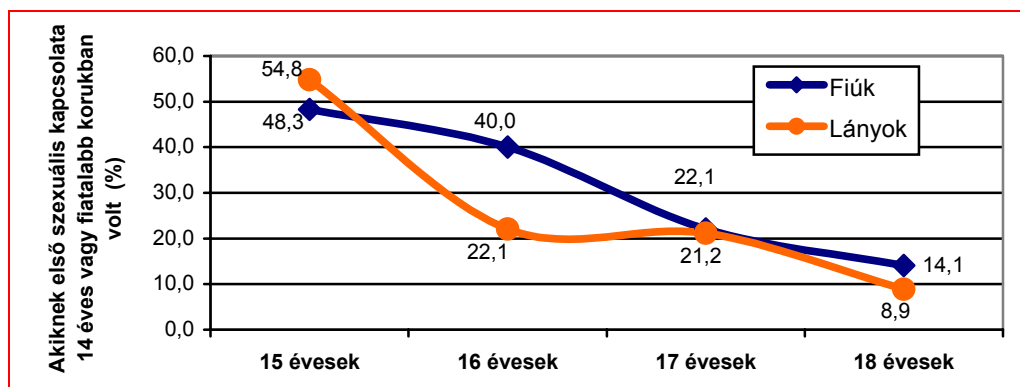
4/1. ábra.
A szexuális kapcsolatot már létesített tanulók aránya

A szexuális magatartással kapcsolatos következő eredmények a szexuálisan már aktív fiatalok (akiknek már volt szexuális kapcsolata) körére értendők.

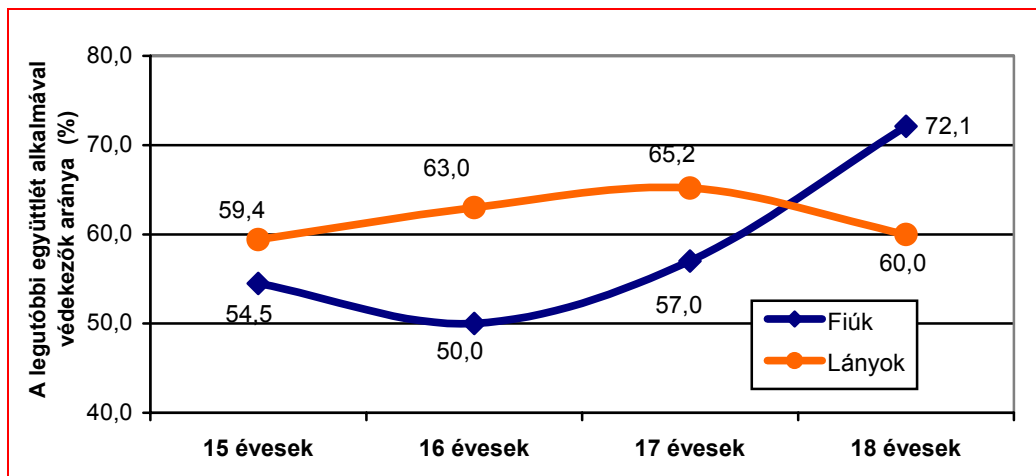
A nemi élet elkezdésével kapcsolatban önkényesen állapítottuk meg a 14 éves életkort, mint határt a „korai” és „nem nagyon korai” kezdet elkülönítésére (figyelembe véve, hogy a legfiatalabb korcsoportunk 15 éves). A szexuálisan már aktív tanulóknak átlagosan mintegy negyede vallotta, hogy 14 éves vagy fiatalabb volt, amikor először volt része szexuális aktusban. Szignifikáns nemi különbséget itt sem találtunk (M4/3 táblázat). Az egyes korcsoportok között azonban mindkét nemnél szignifikáns csökkenés látható (fiúk: $\chi^2=18,755^{***}$, lányok: $\chi^2=24,101^{***}$, 4/2. ábra). Ebből arra következtethetünk, hogy a serdülők egyre korábban létesítik az első szexuális kapcsolatot. (Ez az eredmény azonban csalóka lehet, retrospektív adatokról lévén szó. Az emlékezés pontossága ugyanis csökken az idő múlásával. Másrészt a kérdés jellegéből fakadóan minél fiatalabb korcsoportról van szó, annál kevesebb kategória között oszlanak meg a válaszok. Mivel a szexuálisan aktívak arányában adtuk meg az eredményeket, ez szintén torzító tényező lehet.)

4/2. ábra.
Az első szexuális aktust 14 évesen vagy fiatalabb életkorban létesítő tanulók aránya

A szexuálisan már aktív fiataloknak átlagosan mintegy 60%-a védekezett a nem kívánt terhesség ellen a legutóbbi szexuális együttlét alkalmával (M4/4. táblázat). Sem a nemek, sem a korcsoportok között nem találtunk szignifikáns különbséget e tekintetben (fiúk: $\chi^2=8,399$, lányok: $\chi^2=5,837$, mindkét esetben $p>0,1$, 4/3. ábra).

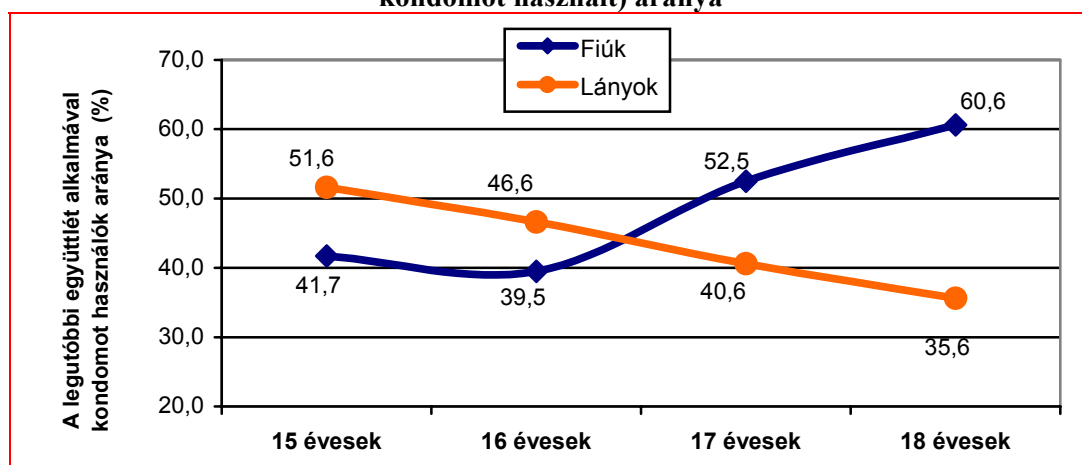
4/3. ábra
A legutóbbi szexuális aktus alkalmával védekező tanulók aránya

A legnépszerűbb védekezési mód a kondomhasználat: a védekező fiataloknak több mint kétharmada jelölte, hogy ezt használta a legutóbbi szexuális együttlét alkalmával. Valamivel több, mint negyedük a tablettás védekezést választotta. Az összes többi védekezési mód 3% alatt marad. A nemek és a korcsoportok között ebben a vonatkozásban nem találtunk szignifikáns eltéréseket (M4/5. táblázat).

A kondomhasználatra külön is rákérdeztünk, mivel a serdülőkorúaknak ez a védekezési mód ajánlható leginkább. Megfelelően használva meglehetősen biztonságos, nem avatkozik be a fejlődő hormonrendszerbe és véd a szexuális úton terjedő betegségek ellen is. Nem találtunk szignifikáns különbséget akár a nemeket (M4/6. táblázat), akár a lányoknál a korcsoportokat vizsgáljuk ($\chi^2=5,161$ $p>0,1$). Ugyanakkor a fiúknál tendencia-mértékű csökkenés figyelhető meg ($\chi^2=12,151$, 4/4. ábra). A fiataloknak átlagosan kevesebb, mint fele választotta ezt a védekezési formát.

4/4. ábra
A legutóbbi szexuális aktus alkalmával kondomot használó tanulók (ill. akiknek partnere kondomot használt) aránya

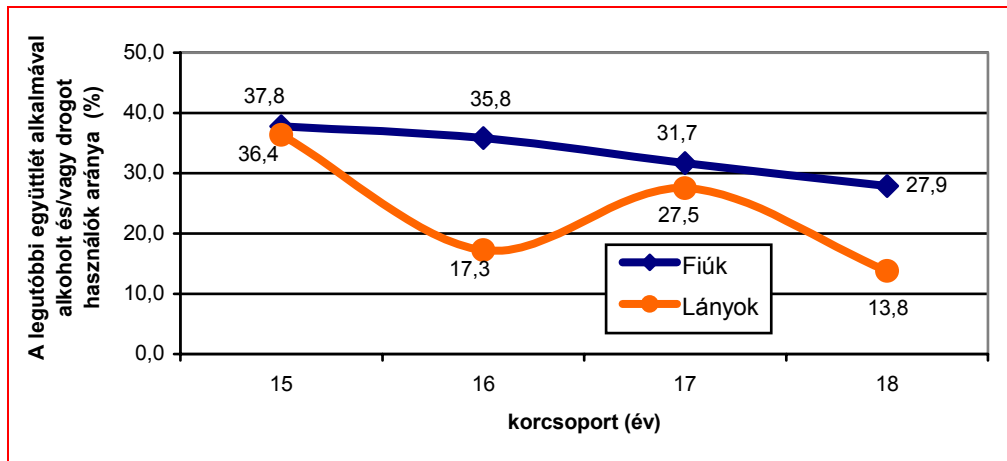

A szexuális aktus biztonságát veszélyezteteti (halmozott rizikót jelent), ha szexuális együttlét alkalmával alkoholt, vagy drogot használ a serdülő. Az erre vonatkozó válaszokból kiderült, hogy a fiataloknak több mint negyede élt valamelyik vagy mindkét pszichoaktív szerrel a legutóbbi együttlét alkalmával. A két nem között nem találtunk szignifikáns eltérést (M4/7.

táblázat) és a korcsoportok között is csak a lányok esetében adódtak matematikailag jelentős eltérések (fiúk: $\chi^2=1,544$ $p>0,1$, lányok: $\chi^2=8,391^*$, 4/5. ábra). A tendencia ugyan nem egyenletes, de úgy tűnik, hogy az idősebbek körében kisebb arányban jellemző ez a magatartás. Elképzelhető, hogy ők kevésbé szorongnak, vagy állandóbb a partnerük, esetleg már felelősségteljesebben gondolkodnak ezen a téren.

4/5. ábra

A legutóbbi szexuális aktus alkalmával alkoholt és/vagy drogot fogyasztott tanulók aránya

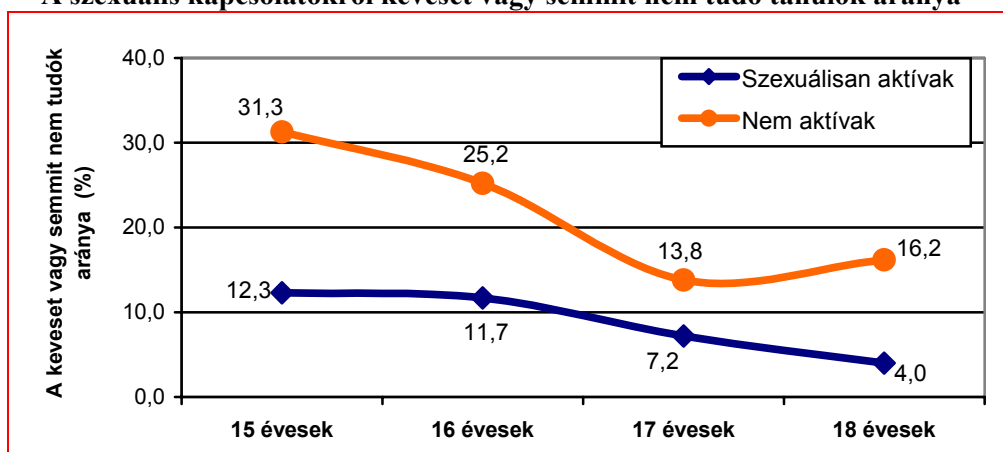

A szexualitással kapcsolatos ismereteket illetően megállapítható, hogy a fiataloknak átlagosan 13,8%-a érzi úgy, hogy keveset vagy semmit nem tud az intim kapcsolatokról, míg majdnem negyedük véli ugyanezt az AIDS megelőzésről. A fiúk és a lányok között nem találtunk szignifikáns eltérést (M4/8. táblázat).

A teljes mintát tekintve mindkét nem esetében csak az AIDS megelőzéssel kapcsolatos kérdésnél voltak szignifikáns eltérések a korcsoportok között: nemre való tekintet nélkül minél idősebb korcsoportról van szó, annál nagyobb az ismereteit soknak tartók aránya (fiúk: $\chi^2=24,320^*$ lányok: $\chi^2=23,586^*$). (Szexuális kapcsolatok: fiúk: $\chi^2=14,109$, lányok: $\chi^2=17,702$, mindkét esetben $p>0,1$.)

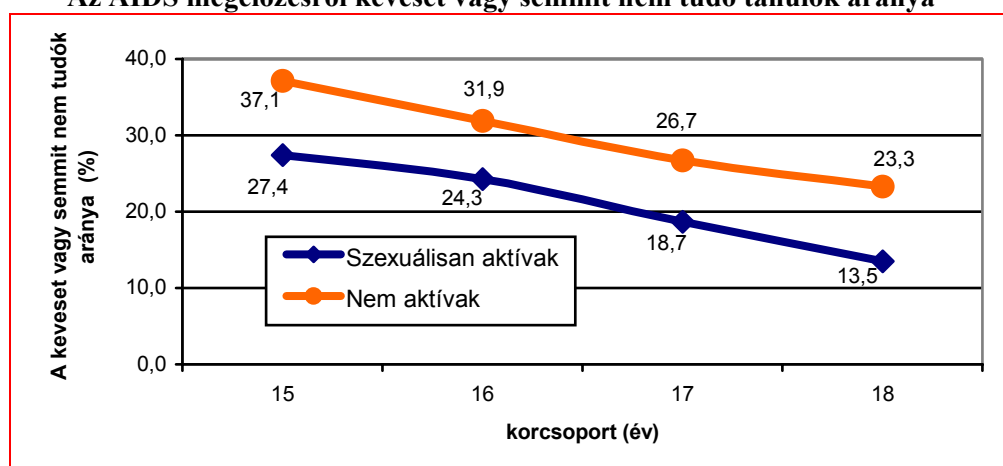
A szexuálisan aktívak és nem aktívak között azonban mindkét kérdés esetében szignifikáns különbségek voltak az aktívak javára (szexuális kapcsolatok: $\chi^2=85,859^{***}$, AIDS-megelőzés: $\chi^2=14,446^{**}$, 4/6. és 4/7. ábra).

4/6. ábra

A szexuális kapcsolatokról keveset vagy semmit nem tudó tanulók aránya¹⁹

Átlagosan a szexuálisan aktívoknak kevesebb, mint 10%-a állította, hogy keveset vagy semmit nem tud az intim kapcsolatokról, míg közülük minden ötödik ugyanezt véli az AIDS megelőzésre vonatkozó ismereteiről. Ugyanezek az arányok a szexuálisan nem aktívak között: majdnem 25% a szexuális kapcsolatokról, és több mint 30% az AIDS megelőzésre vonatkozóan.

4/7. ábra

Az AIDS megelőzésről keveset vagy semmit nem tudó tanulók aránya²⁰

Etnikum szerinti összehasonlítás

A cigány fiatalok körében tendenciaszinten magasabb a szexuálisan már aktívak aránya (M4/9. táblázat). Körükben magasabb arányban jellemző, hogy az első szexuális élményt 14 évesen vagy annál korábban élték át (M4/10. táblázat). Hasonló arányban találunk a két csoportban olyan fiatalokat, akik a legutóbbi szexuális együttlét alkalmával nem védekeztek, illetve alkoholt vagy drogot használtak (M4/12. és M4/13. táblázat).

¹⁹ Nincs szignifikáns különbség a korcsoportok között (aktívak: $\chi^2=12,274$, nem aktívak: $\chi^2=13,989$, mindkét esetben $p>0,1$).

²⁰ Szignifikáns különbség csak a szexuálisan aktívak korcsoportjai között van (aktívak: $\chi^2=23,470$ $p<0,05$, nem aktívak: $\chi^2=16,896$ $p>0,1$).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

Nem találtunk különbséget a két csoport között a szexuálisan már aktív fiatalok arányában (M4/9. táblázat). Hasonló arányban volt jellemző a két csoportban a védekezés nélküli szexuális együttlét, illetve az alkohol és/vagy drog fogyasztása a szexuális aktus előtt (M4/12. és M4/13. táblázat). A lakásotthonban élő fiatalokra alacsonyabb arányban jellemző, hogy már 14 évesen vagy korábban kezdték a szexuális életet (M4/10. táblázat), de ha a két etnikai csoportot külön elemezzük, ez a különbség csak a nem cigány fiataloknál áll fenn tendenciaszinten (M4/11. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Az egyes iskolatípusokat tekintve szignifikáns különbséget találunk az általános és a középiskolások között (4/1. táblázat), azonban nincs szignifikáns különbség az érettségit adó iskolába járók és a szakmunkástanulók között.

4/1. táblázat: A szexuális magatartás jellemzői iskolatípusok szerint.

Teljes minta	Általános iskolások	Érettségit adó iskolába járók	Szakmunkás és szakiskolába járók
Volt már szexuális kapcsolatuk (%)*	54,2	66,9	66,0
Keveset vagy semmit nem tudnak a szexuális kapcsolatokról (%)	19,3	9,8	11,9
Keveset vagy semmit nem tudnak az AIDS megelőzésről (%)*	30,4	21,9	19,2
Csak a szexuálisan aktívak			
Első szexuális kapcsolatuk 14 éves vagy fiatalabb életkorukban volt (%)	34,2	28,3	21,6
A legutóbbi együttlét alkalmával védekeztek a nem kívánt terhesség ellen (%)	57,0	62,8	63,0
A legutóbbi együttlét alkalmával használtak kondomot (%)	52,3	44,5	46,6
A legutóbbi együttlét alkalmával alkoholt, drogot vagy mindkettőt fogyasztottak (%)	25,8	32,2	24,8
Keveset vagy semmit nem tudnak az AIDS megelőzésről (%) ($\chi^2=19,663$ $p<0,05$)*	26,8	20,9	15,0

*Szignifikáns különbség van a csoportok között.

Az iskolatípusok között a védekezés módszerére vonatkozóan nem találtunk szignifikáns eltéréseket.

Az AIDS megelőzéssel kapcsolatos ismeretekre vonatkozóan jelentős különbségeket láthatunk a különböző iskolatípusok tanulói között, akár a teljes mintát, akár csak a szexuálisan aktívakat tekintjük (4/1. táblázat). A szexuálisan aktív fiatalok közül a szakmunkás és szakiskolai tanulók vélik a legújérettábnak magukat.

Az iskolatípusok közötti különbségek azonban amiatt is adódhatnak, hogy az átlagéletkorok szignifikánsan különböznek az egyes iskolatípusok között.

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Hozzávetőlegesen megállapítható, hogy az állami gondozásban nevelkedők körében jóval nagyobb prevalenciákkal találkozunk a szexuális aktivitást illetően: közöttük majdnem kétszer akkora a szexuális tapasztalatokkal már rendelkezők aránya, mint az országos középiskolás mintában (Németh, 2003). (Bár a jelen mintában általános iskolások is vannak, átlagéletkoruk alapján ők inkább már a középiskolás korosztályhoz tartoznak.)

A nemi élet kezdetének életkora szinte megegyezik az országos adatokkal: az ilyen korú fiataloknak körülbelül egynegyede kezdi a szexuális életet általános iskolás korában.

A védekezés az állami gondozottak körében jóval kevésbé általános, mint az országban általában (mintegy 20-25%-kal alacsonyabb az előbbieik körében a védekezési arány).

A halmozott rizikómagatartás (a szexuális aktus előtti kábítószer és/vagy alkoholfogyasztás) tekintetében a két elemzés eredményei alapján nem következtethetünk jelentős eltérésre.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy jelen mintánk rizikócsoporthoz tekinthető a korán elkezdett és a védekezés nélküli szexuális élet szempontjából. Az országos mintában kiugró volt a szakmunkás és szakiskolai tanulók veszélyeztetettsége, jelen mintában viszont ez az elkülönülés nem látható markánsan. Ebből arra következtethetünk, hogy a két rizikótényező (állami gondozás és érettségig nem adó középiskolai képzés) nem adódnak össze, a két tényező együtt járása nem jelent halmozott rizikót. Adataink arra is utalhatnak, hogy az állami gondozás erőteljesebb rizikófaktor, mint az, hogy valaki szakmát adó intézményben tanul.

5. Agresszió: bántalmazás és verekedés a fiatalok között

Mások bántalmazásával kapcsolatban az alábbi kérdést tettük fel a fiataloknak:

- „Az elmúlt hónapban milyen gyakran bántalmaztak téged?” A lehetséges válaszkategóriák: nem fordult elő/ előfordult 1-2-szer/ havonta 2-3-szor/ hetente/ hetente többször is.
- „Az elmúlt hónapban milyen gyakran vettél részt társaid bántalmazásában?” A lehetséges válaszkategóriák: nem fordult elő/ előfordult 1-2-szer/ havonta 2-3-szor/ hetente/ hetente többször is.

A verekedésre vonatkozóan a tanulóknak az alábbi kérdést tettük fel:

- „Az elmúlt 12 hónapban hányszor verekedtél?” A lehetséges válaszkategóriák: nem fordult elő/ előfordult egyszer/ kétszer/ háromszor/ négyszer vagy többször.

A bántalmazás meghatározása (Olweus, 1993)

A bántalmazásnak nevezzük, ha egy vagy több gyerek ismétlődően megver, kínoz, gúnyol egy másik gyereket. Az is bántalmazás, ha ismétlődően kiközösítenek valakit (pl. kizárják a játékból), vagy durván ugratják, rosszakat mondanak róla. Nem számít bántalmazásnak, ha két kb. egyformán erős gyerek verekszik vagy birkózik egymással, vagy ha barátságosan ugratják egymást.

Az állami gondozásban, közösségben élő gyermekek a nap nagy részét társaikkal töltik, ami agressziót, feszültséget növelő tényező lehet. A gyermekkori agresszióknak ez a megnyilvánulása világszerte, így nálunk is gyakoribbá vált, avagy gyakrabban kap publicitást. Ezért is tartottuk fontosnak a kérdés kutatásunkba való bevonását.

Bántalmazottság

A gyerekek 72,2%-a vallotta, hogy sosem bántalmazták a többiek, majdnem 20%-ával előfordult már 1-2-szer, 2,5%-kal havonta 2-3 alkalommal, 2,4%-ukat hetente bántalmazzák, 3,1%-ot pedig hetente többször is (M5/1. táblázat). Összességében a gyerekek több mint egy negyede volt már bántalmazás áldozata (M5/2. táblázat).

Az életkorral a bántalmazottság csökken (15 éves korban 67,3%, 18 éves korban már 77,4% azoknak az aránya, akiket sosem bántalmaztak, M5/2. táblázat).

A lányok és fiúk között szignifikáns különbség van, vagyis a lányok valamivel nagyobb része esik bántalmazás áldozatául, mint amennyi fiú (lásd. M5/2. táblázat).

A bántalmazottak és nem bántalmazottak pszichológiai jellemzői

A nem bántalmazottak és az áldozatok deviancia pontszámai nem különböznek egymástól szignifikánsan (5/1. táblázat). A bántalmazott gyerekek depresszió pontszámai azonban szignifikánsan magasabbak, míg önértékelés pontszámaik szignifikánsan alacsonyabbak, és több pszichoszomatikus tünetről számolnak be, és megküzdési kapacitásra utaló pontszámaik is alacsonyabbak a nem bántalmazott csoporténál.

5/1. táblázat: A deviancia, önértékelés, depresszió, pszichoszomatikus tünetek, valamint a megküzdési kapacitás skála pontszámai a bántalmazottság szerint

Vizsgált skálák	Nem bántalmazták		Bántalmazták		t-értékek
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	
Devianciaskála	4,14	2,47	4,44	2,35	-1,52
Önértékelés skála	27, 03	4,52	25,18	4,00	5,081***
Depresszió skála	3,39	2,82	5,42	3,06	-8,88**
Tünetek összpontszáma	25,92	10,99	29,51	11,45	-3,67**
PIK ²¹ összpontszám	41, 19	6,45	39, 15	6,185	3,86**

Az áldozatokról az is elmondható, hogy a nem bántalmazottaknál szignifikánsan nagyobb hányaduk (43,4%, a nem bántalmazottak 27,7%-val szemben) válaszolta, hogy vele rosszabbul bántak, mint társaikkal.

Mások bántalmazása

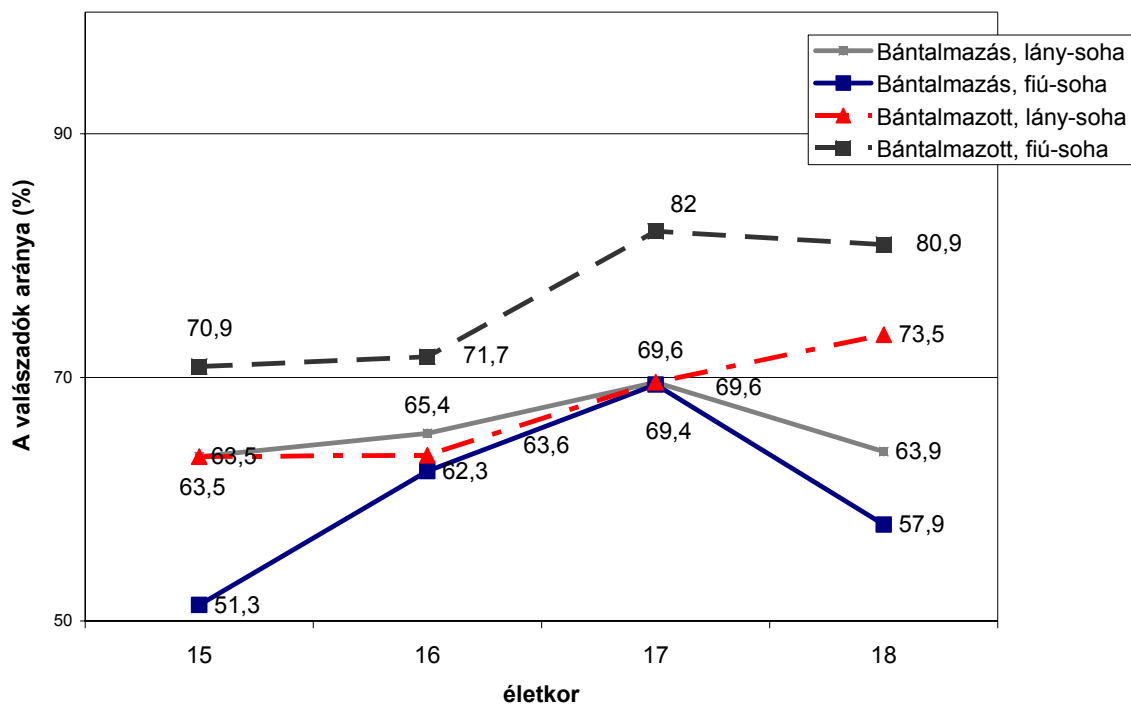
A fiatalok csaknem kétharmada nyilatkozott úgy, hogy még sosem bántalmazott másokat, több mint negyede, hogy 1-2-szer előfordult már ilyen, és 7,6%-uk, hogy ennél is gyakrabban vesz részt tanulótársai bántalmazásában (M5/3. táblázat). Ebben a kérdésben nem jelentős a nemi különbség (M5/3. táblázat). A korcsoportok között tendenciaszerű kapcsolatot találtunk

²¹ PIK = Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív

(M5/4 táblázat). A legfiatalabb és a legidősebb korcsoportban fordult elő legmagasabb arányban mások bántalmazása. Legalacsonyabb arányban a 15 éves fiúk válaszolták, hogy még soha nem bántalmaztak másokat, legmagasabb arányban pedig a 17 éves lányok (5/1. ábra).

5/1. ábra:

Azok aránya, akik sosem bántalmaztak mást vagy akiket sosem bántalmaztak, nem és életkor szerint

Az elkövetők és nem elkövetők pszichológiai jellemzői

Az elkövetők deviancia pontszámai szignifikánsan magasabbak a nem elkövetőknél (5/2. táblázat). Ugyanakkor önértékelés, depresszió, és megküzdési kapacitásra utaló pontszámaik nem térnek el számottevően a nem elkövetők csoportjától. Az elkövetők több pszichoszomatikus tünetről számolnak be, mint a nem bántalmazók (5/2. táblázat).

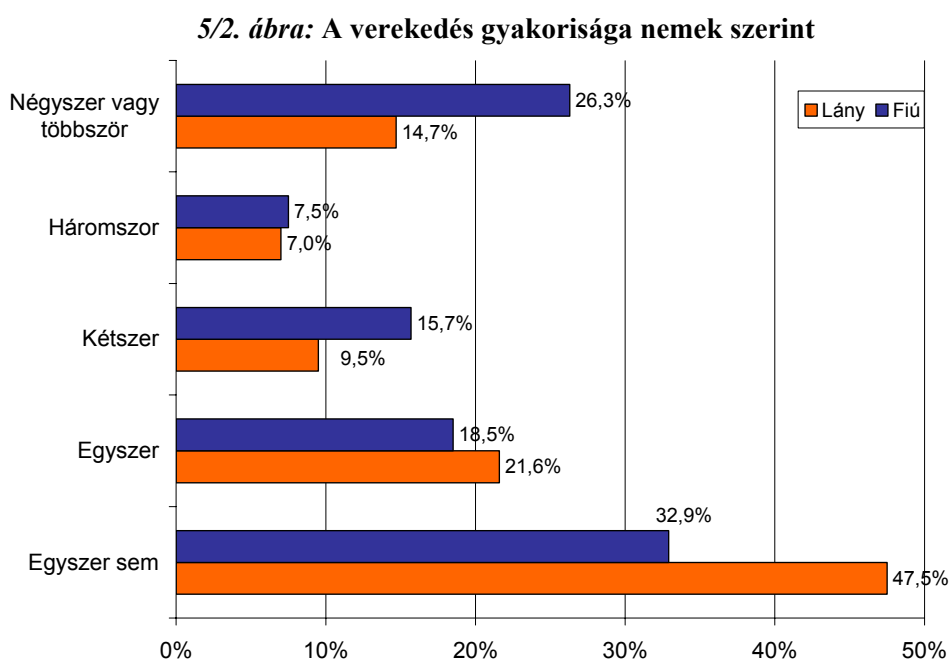
5/2. táblázat: A deviancia, önértékelés, depresszió, pszichoszomatikus tünetek, valamint a megküzdési kapacitás skálák pontszámai mások bántalmazása szerint

A vizsgálatba bevont változók	Nem bántalmazott mást		Bántalmazott mást		t-értékek
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	
Devianciaskála	3,71	2,32	5,12	2,39	-7,95**
Önértékelés skála	26,62	4,49	26,37	4,45	0,75
Depresszió skála	3,88	3,05	4,14	3,03	-1,14
Tünetek összpontszáma	25,94	10,88	28,59	11,62	-0,01
PIK összpontszám	40,60	6,45	40,61	6,42	-2,96

A verekedés

A nem bántalmazó célból, hanem inkább erőviszonyokat felmérő verekedés gyakori jelenség a serdülőkorban, különösen a fiúknál. Bár a teljes mintában szereplő tanulók közel 40%-a vallotta, hogy egyszer sem verekedett, de egyötöd részük négyszer vagy többször is összemérte mással testi erejét (M5/5. táblázat). Ez különösen a baleset-megelőzés szempontjából figyelemreméltó adat.

A fiúk és a lányok között szignifikáns különbségeket találunk e tekintetben (5/2. ábra). Az életkor és a verekedések gyakorisága között tendenciaszerű kapcsolatot találtunk (M5/5. táblázat). Az idősebbek (17 és 18 évesek körében) alacsonyabb a gyakori verekedés előfordulása. A másokat bántalmazó diákok 34,4%-a verekedett gyakran (négyszer vagy többször) az elmúlt 12 hónapban. A gyakori verekedés aránya az áldozatoknál is igen magas: 27,5%. Ehhez képest a nem bántalmazóknál lényegesen alacsonyabb: 13,2%.

Etnikum szerinti összehasonlítás

A bántalmazottak (áldozatok) egyforma arányban fordultak elő a cigány és a nem cigány fiatalok között (M5/6. táblázat). A másokat bántalmazók aránya viszont jelentős eltérést mutat a kétféle etnikai csoportban. A cigány fiatalok nagyobb arányban mondták magukról, hogy társaikat bántalmazni szokták, mint a nem cigány fiatalok (M5/7. táblázat).

Gyermekeketthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

Valamivel nagyobb arányban válaszolták a gyermekeketthonban élő fiatalok, hogy a kérdezést megelőző néhány hónapban bántalmazták őket társaik, a különbség tendencia szintű (M5/6. táblázat). Mindkét otthontípusban közel azonos arányban vettek részt a fiatalok társaik bántalmazásában (M5/7. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Sem a bántalmazottság, sem a mások bántalmazásának a megoszlása nem különbözik szignifikánsan az iskolatípusok szerint (M5/2. és M5/4. táblázat). A verekedéssel kapcsolatban tendenciaszerű különbséget kaptunk: az általános iskolások körében magasabb azok aránya, akik négyszer vagy többször is verekedtek (M5/5. táblázat).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az átlag populációt reprezentáló a HBSC vizsgálat megfelelő korú almintáján a sosem bántalmazott tanulók aránya 87,1%, vagyis magasabb, mint az állami gondozott mintában (72,2%). Az átlagpopulációban az 12 elmúlt hónapban nem bántalmazók aránya szintén magasabb (78%), mint az e vizsgálatban kapott arány (63,5%). Az átlagpopuláció (HBSC) adatai szerint a tanulók 68,9%-a egyáltalán nem verekedett, ez az arány jelen mintában 40%. Az átlagpopulációban kisebb arányban (7,8%) jellemző a többszöri (négyszer vagy többször is előforduló) verekedés, mint az állami gondozott fiatalok között (20,8%).

6. Deviancia

A deviancia skála átlaga a teljes mintán (N=773) 4,226 (szórás=2,438). Egyszempontos variancia-analízis elemzéssel a deviancia pontszámokban nem találtunk szignifikáns különbséget az iskolatípusok szerint, az életkori különbség azonban jelentős (M6/1. táblázat). Ha a 15 és 16, illetve a 17 és 18 éveseket hasonlítjuk össze, az előbbieket deviancia skálán elért átlaga szignifikánsan magasabb, mint az idősebb korcsoporté (6/1. táblázat).

6/1. táblázat: A 15 és 16 és a 17 és 18 évesek deviancia skálán elért átlaga

Deviancia skála	15-16 évesek	17-18 évesek	t-érték
átlag	4,47	3,96	2,87**
szórás	2,52	2,32	
N	403	370	

Figyelemreméltó eredmény, hogy fiúk és lányok között sem találunk jelentős különbséget (M6/1. táblázat).

Az iskolatípus és az életkor hatását (15, 16, 17, és 18 évesek korcsoportjai), a nem hatásával együtt háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. Egyik független változónak sem volt szignifikáns főhatása, valamint az interakciók sem bizonyultak szignifikánsnak (M6/2. táblázat).

Etnikai összehasonlítás

A cigány fiatalok deviancia átlaga szignifikánsan magasabb, mint a nem cigány fiataloké (M6/3. táblázat).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A gyermekotthonban élők magasabb átlagot adtak a deviancia skálán, mint a lakásotthonban élők (M6/3. táblázat). Az etnikai csoport és a gondozási hely hatását kétutas varianciaanalízis segítségével vizsgálva, mindkét változó főhatása szignifikáns, interakciójuk azonban nem (M6/4. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

A három iskolatípus tanulói nem különböznek jelentősen a deviancia skálán elért átlagukat tekintve (M6/1. táblázat).

A *CBCL Deviancia* skálára (szabályszegő magatartás) vonatkozóan ebben a korosztályban nem állnak rendelkezésünkre normatív adatok, ugyanis Gádoros (1996) a 10-14 éves korosztály mintáján dolgozta ki a hazai normatív értékeket. Csak tájékoztatásul közöljük, hogy a 10-14 évesek között az 5-nél magasabb pontszámot elérők az átlagtól már egy szórásra helyezkednek el, míg a 6 pontot elérők már két szórásra. Jelen mintában a fiatalok 26,6%-a ért el 6 vagy annál magasabb pontszámot.

B/ Szubjektív jóllét

7. Önminősített egészség

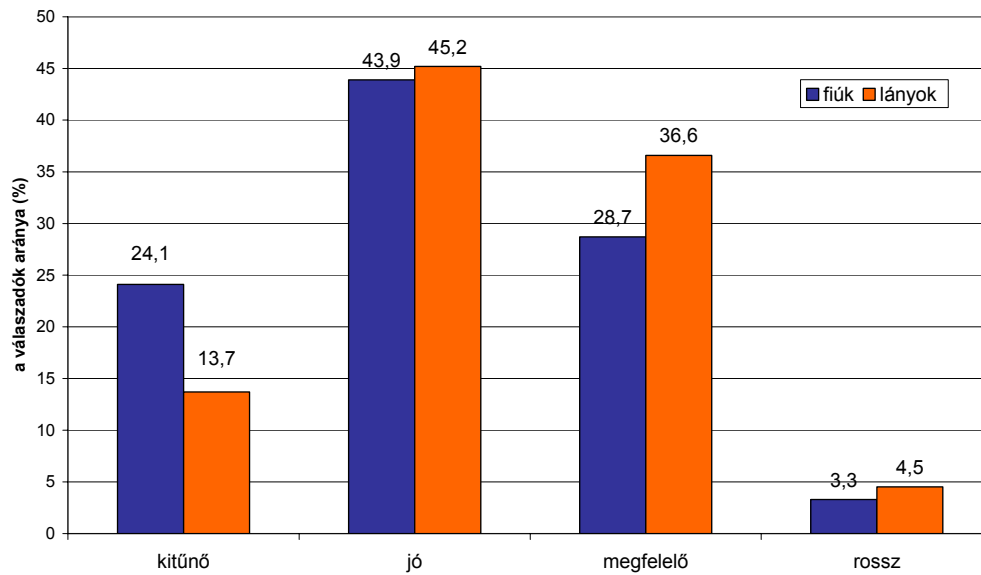
Az egészségi állapot önminősítésére a következő kérdést alkalmaztuk:

- „Szerinted milyen az egészséged?” A válaszlehetőségek: kitűnő/ jó/ megfelelő/ rossz.

A tanulók kb. 2/3-a egészségi állapotát kitűnőnek vagy jónak tartja (7/1. ábra). A tanulók kb. 1/3-a azonban egészségét csak megfelelőnek vagy rossznak minősíti. A nemek között szignifikáns a különbség, a fiúk javára (M7/1. táblázat).

Az életkori csoportok között az önminősített egészség tekintetében nincs különbség (M7/1. táblázat).

7/1. ábra:
Az önminősített egészségi állapot csoportjai nem szerint az egész mintában.

8. Pszichés és szomatikus tünetek

A **tüneteskála** átlaga az egész mintán: 26,93 (szórás=11,23). A lányok (30,10; szórás: 11,36) szignifikánsan magasabb pontszámot érnek el ($F=1,61$, $p>0,05$; $t=-6,91^{***}$), mint fiúk (24,27; szórás: 10,43), vagyis a lányok gyakrabban tapasztalják meg a tüneteket.

A minta 58,8 %-a ($N=500$) két vagy több tünetet legalább hetente többször tapasztalt meg. A lányoknál ez az arány (68,4%, $N=269$) messze meghaladja ($\chi^2=27,95^{***}$) a fiúk arányát (50,4%, $N=231$).

Az iskolatípus és az életkor hatását (a nemmel együtt) háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. Csak a *nem* mutatkozott szignifikánsnak, az iskolatípus hatása és az életkor hatása nem bizonyult szignifikánsnak egyik vizsgált változó esetében sem. A *nem*, az életkor és az iskolatípus nem mutatott speciális kölcsönhatást, egyik interakció sem bizonyult szignifikánsnak (az elemzés részletes eredményeit lásd. M8/2. táblázat). A tüneteskála átlagát *nem*, korcsoport és iskolatípus szerint a melléklet M8/1. táblázata tartalmazza.

A *leggyakoribb tünetek* közé tartoznak a kedvetlenség, az ingerlékenység, az idegesség, az alvásproblémák és a fáradtság. A minta 41%-a számol be legalább hetente többször (a továbbiakban gyakori) kedvetlenségről, 31,8%-a gyakran ingerlékeny, 48,4%-a gyakran ideges, 27,9%-a gyakran nem tud elaludni, míg 26,5-a gyakran felébred, és a minta 40,5%-a gyakran fáradt. A lányok minden tünet gyakori előfordulásáról – kivéve a fáradtságot – magasabb arányban számolnak be, mint a fiúk ($\chi^2_{\text{kedvetlenség}}=31,50^{***}$; $\chi^2_{\text{ingerlékenység}}=32,16^{***}$; $\chi^2_{\text{idegesség}}=32,90^{***}$; $\chi^2_{\text{elalvászavar}}=18,26^{***}$; $\chi^2_{\text{felébred}}=16,33^{**}$; $\chi^2_{\text{fáradtság}}=7,50$, $p>0,1$).

9. Depresszív hangulat (Gyermek Depresszió Kérdőív rövidített változata)

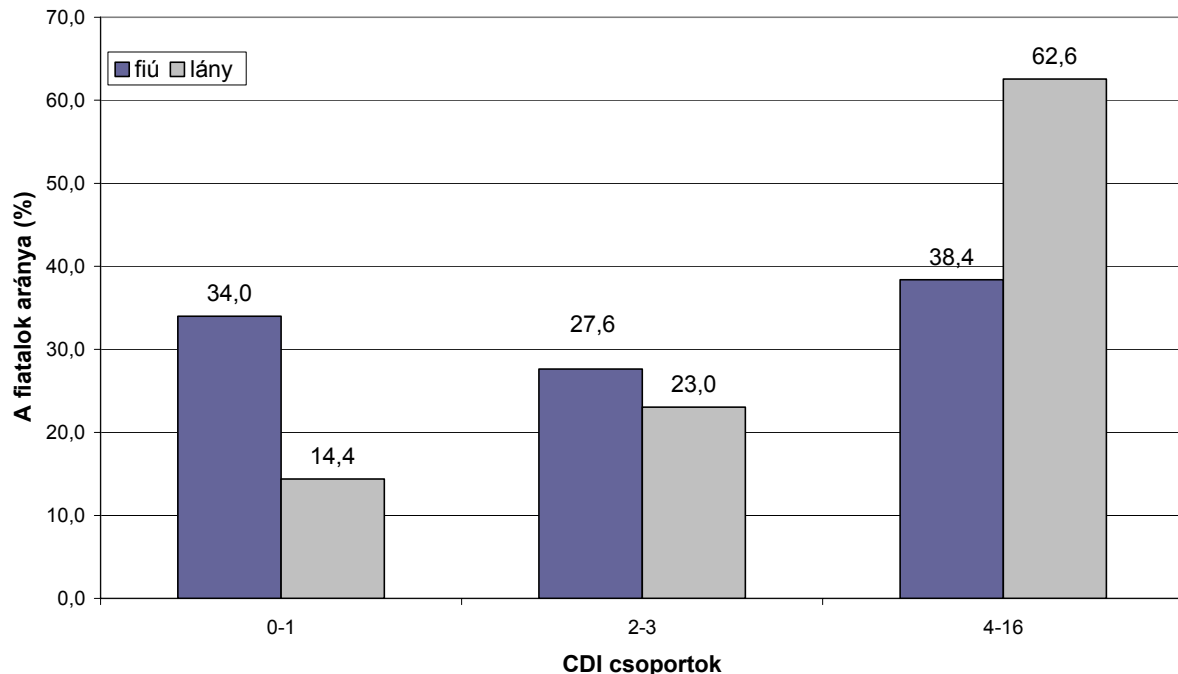
Az egész mintában a skála átlaga: 3,99 (szórás=3,04). Kétmintás t-próba segítségével a nemek közötti különbséget vizsgálva azt találtuk, hogy a fiúk szignifikánsan alacsonyabb pontszámot érnek el a skálán (M9/1. táblázat).

Az iskolatípus és az életkor hatását (a nemmel együtt) háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. A nem mellett az iskolatípus hatása bizonyult szignifikánsnak. Az életkor nem befolyásolta a depresszió skála pontszámának alakulását. A nem, az életkor és az iskolatípus nem mutatott speciális kölcsönhatást, egyik interakció sem bizonyult szignifikánsnak (M9/2. táblázat). Az egyszempontos varianciaanalízis post hoc elemzése szerint az általános iskolások szignifikánsan magasabb pontszámot érnek el az érettségit adó iskolákba járókhoz viszonyítva.

A Gyermek Depresszió Kérdőív rövidített változatában kritikus pontként a 4 pontot jelöljük meg (Rózsa Sándor, 2000, személyes közlés). A fiatalok 24,5%-ánál (fiúk 34,0%-a, a lányok 14,4 %-a) az összpontszám 0-1, ami jó általános közérzetre (a depresszív tünetek hiányára) utal. A tanulók 25,4%-a (fiúk 27,6 %-a, a lányok 23,0%-a) ért el 2-3 pontot, ami zavart hangulatot jelölhet, míg a lányok 62,6 %-a és a fiúk 38,4 %-a (összesen a fiatalok 50,1%-a) négy vagy több pontot kapott, ami depresszív hangulatot jelezhet (lásd. 9/1. ábra). A csoportok eloszlása szignifikánsan különbözik a két nemnél ($\chi^2=55,61^{***}$).

9/1. ábra

A depresszió skálán elért pontszámok alapján kialakított csoportba tartozó fiatalok aránya nemek szerint

10. Élettel való elégedettség (Cantrill létra)

A tanulók 11 fokú skálán jelölték, hogy a lehető legrosszabb (a 0 megjelölése a létrán) és legjobb élet (a 10. létrafok) között hová sorolják magukat. Az egész mintán az élettel való elégedettség átlagértéke 5,92 (szórás=2,40).

A nemek között az átlagokat kétmintás t-próba segítségével hasonlítottuk össze; az eredmény szerint a fiúk szignifikánsan elégedettebbek az életükkel, mint a lányok (M10/1. táblázat).

Az iskolatípus és az életkor hatását (a nemmel együtt) háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. A nem hatása bizonyult szignifikánsnak, míg az iskolatípus hatása és az életkor hatása nem. A nem, az életkor és az iskolatípus nem mutatott speciális kölcsönhatást, egyik interakció sem bizonyult szignifikánsnak (M10/2. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás (szubjektív jóllét a cigány és nem cigány fiatalok csoportjában)

Az önminősített egészség tekintetében a cigány fiatalok valamivel nagyobb arányban voltak elégedetlenek az egészségükkel (M7/2. táblázat). A szomatikus és lelki tünetek gyakrabban észlelhetők a cigány fiatalok körében (M8/3. táblázat), jellemzőbb a depressziós hangulat is náluk (M9/3. táblázat). Az élettel való elégedettség átlagában a két csoport nem különbözött egymástól (M10/3. táblázat).

Gyermekotthon / lakásotthon szerinti összehasonlítás

Az otthon típusa (gyermekotthon vs. lakásotthon) nem mutatott összefüggést az önminősített egészséggel (M7/2. táblázat). Nem találtunk különbséget a pszichés és szomatikus tünetek átlagában sem (M8/3. táblázat). A gyermekotthonban élő fiatalok a lakásotthonban élőkhez képest azonban életükkel kevésbé elégedettek (M10/3. táblázat), és magasabb átlagot értek el a depresszió skálán (M9/3. táblázat). Az etnikai csoport és a gondozási hely hatását kétutas varianciaanalízissel vizsgálva mindkét változó főhatás a szignifikánsnak bizonyult, interakciójuk azonban nem (M9/4. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Az iskolatípus összefüggött az önminősített egészséggel, az általános iskolába járók és a szakmunkás tanulók kisebb hányada (11,8%, ill. 18,5%) jelezte azt, hogy kitűnő az egészsége az érettségit adó iskolában tanulókhöz (26,2%) képest (M7/1. táblázat), míg a csak megfelelőnek és rossznak minősített egészséget az általános iskolások és szakmunkástanulók között többen jelezték (42,3%, ill. 34,5%) az érettségit adó iskolákban tanulókhöz képest (26,8%).

Az iskolatípus nem állt kapcsolatban sem a tünetskálával, sem az élettel való elégedettséggel (lásd fent). Az általános iskolás tanulók körében szignifikánsan magasabb depresszió átlagot kaptunk, mint az érettségit adó iskolák tanulóinál (lásd. fenn).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Önminősített egészség

A HBSC vizsgálat adatai szerint a legmagasabb arányt a megfelelő és rossz egészséget jelzők közül a 17 éves lánytanulók érték el; 28,1%-uk válaszolta ezt, míg az állami gondozásban élő fiúk 32,%-a, a lányok 41,1%-a értékelte egészségét megfelelőnek vagy rossznak.

Tünetek²²

A HBSC vizsgálat adatai szerint a legmagasabb átlaghoz képest (11. osztályos lányoknál: 28,17, Kökönyei, 2003) szignifikánsan magasabb az állami gondozott lányok átlaga ($t=2,96^{**}$), a HBSC vizsgálatban a fiúk között a legmagasabb átlagértéket a 11. osztályban (23,33) találtuk, az állami gondozott fiúk ($t=1,72+$) átlaga ettől tendencia szinten tér el.

Depresszió

Az országos felmérés (HBSC) adatai szerinti legmagasabb átlagot (9. osztályos lányoknál: 2,95, Kökönyei, 2003) meghaladja az állami gondozott lányok átlaga ($t=2,12^{***}$). Hasonlóképpen a HBSC vizsgálatban a 9. osztályos fiúk közötti legmagasabb átlagértéket (1,78) is meghaladja az állami gondozott fiúk átlaga ($t=10,20^{***}$).

Élettel való elégedettség

A HBSC vizsgálat adatai szerint a legalacsonyabb átlagnál (11. osztályos lányoknál: 6,76, Kökönyei, 2003) szignifikánsan alacsonyabb a jelen mintában a lányok átlaga ($t=-9,33^{***}$), hasonlóképpen a HBSC vizsgálatban a fiúk között a legalacsonyabb átlagértéket a 11. osztályban (6,92) találtuk, az állami gondozott fiúk ($t=-6,70^{***}$) átlaga ettől szignifikánsan eltér.

Az állami gondozásban élő gyermekek önminősített egészségi állapota tehát kedvezőtlenebb, saját életükkel szignifikánsan elégedetlenebbek, a depresszió skálán magasabb pontszámot értek el, mint az országos mintában szereplő tanulók. Lányok esetében a pszichoszomatikus tünetek összpontszámát találtuk szignifikánsan magasabbnak.

²² Az átlagok összehasonlítása egymintás t-próba segítségével történt.

C/ Háttér változók

11. Családi kapcsolatok

A családdal, illetve rokonokkal való kapcsolattartásra vonatkozóan a következő kérdéseket tettük fel:

- „Édesapám: él/ meghalt / nem tudom”.
- „Édesanyám: él/ meghalt / nem tudom”.
- „Tartod-e a kapcsolatot valamelyik családtagoddal, rokonoddal?” A válaszlehetőségek: Nem tartok kapcsolatot senkivel. / Igen, időnként (rendszerint). / Igen, rendszeresen.
- „Ha igen, jelöld be kivel/kikkel tartod a kapcsolatot a családból/rokonaid közül!” A válaszlehetőségek: édesanyámmal/ édesapámmal, nagyszülőmmel, más felnőtt rokonnal: _____, / testvéremmel (testvéreimmel)/ más rokon gyermekkel: _____.

Az észlelt társas támogatással kapcsolatban a következő kérdés szerepelt:

- „Milyen könnyen tudod megbeszélni a téged nagyon foglalkoztató vagy zavaró dolgokat a következő személyekkel?” A következő személyek szerepeltek: édesapa/ nevelőapa (vagy édesanyja barátja, élettársa)/ édesanyja/ nevelőanyja (vagy édesapja barátnője, élettársa)/ bátyja/ nővére/ legjobb barátja/ azonos nemű barátja/ ellenkező nemű barátja/ nevelőtanára. A válaszlehetőségek: nagyon könnyen/ könnyen/ nehezen/ nagyon nehezen/ nincs ilyen személy vagy nem találkozom vele.

/Ebben a fejezetben a családtagokkal való probléma megbeszélés szerepel, a barátokkal és a nevelőtanárral kapcsolatos válaszokat más fejezetekben dolgozzuk fel./

Élnek-e a szülők?

A fiatalok 55,4%-ának él az édesanyja és édesapja egyaránt (11/1. táblázat). A fiatalok 5,2%-ának mindkét szülője meghalt. 35 fiatal (4,3%) sem édesanyjáról, sem édesapjáról nem tud. 22,8% (189 fő) esetében fordul elő az, hogy az egyik édes szülő meghalt, de a másik él. 78 esetben (9,5%) az egyik szülő él, a másiktól azonban nem tud a fiatal. 23 olyan fiatal van a mintában (2,8%), akinek az egyik szülője meghalt, a másiktól pedig nem tud. (30 esetben (3,5%) hiányzik vagy inkonzisztens az erre vonatkozó adat.)

11/1. táblázat: Élnek-e az édesszülők? ²³

Édesanyja él-e		Édesapja él-e			Összesen
		igen	meghalt	nem tudja	
igen	N	454	115	53	622
	%	55,4	14,0	6,5	75,9
meghalt	N	72	43	12	127
	%	8,8	5,2	1,5	15,5
nem tudja	N	25	11	35	71
	%	3,0	1,3	4,3	8,7
Összesen	N	551	169	100	820
	%	67,2	20,6	12,2	100

²³ A százalékok a teljes mintán belüli megoszlást jelzik.

Fiúknál és lányoknál, illetve az egyes korcsoportokban hasonló arányban vannak jelen olyan fiatalok, akiknek édesanyja, vagy édesapja meghalt (M11/1. táblázat).

Családdal való kapcsolattartás

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy tartják-e a fiatalok a kapcsolatot családjuk tagjaival, és ha igen, kivel/kikkel. A fiatalok döntő többsége legalább egy valakivel tartja a kapcsolatot a családból (88,3%). Minden tizedik gyerek viszont senkit nem jelölt meg (11,5%, M11/2. táblázat). Legnagyobb arányban a testvért említették (11/2. táblázat) Ennek egyik oka lehet az is, hogy a családból való kiemelés esetében az egyik szempont, hogy a testvérek lehetőleg ugyanabba az otthonba kerüljenek.

11/2. táblázat:

Milyen arányban tartják a fiatalok a kapcsolatot a következő családtagokkal, rokonokkal²⁴:

Tartja a kapcsolatot	N	%
testvérral	453	53,3
édesanyjával	372	44,0
édesapjával	241	28,8
nagyszülőkkel	202	23,8
más, felnőtt rokonnal	161	18,9
más, gyerek rokonnal	100	11,8

A testvérek után az édesanya szerepel legnagyobb arányban. Az édesapával 10 gyerek közül közel hárman tartják a kapcsolatot. A gyerekeknek majdnem a negyede említette a nagyszülőket. A fiataloknak közel egyötöde tartja a kapcsolatot más felnőttel a családból, több mint 10%-uk pedig más (nem testvér) gyerekekkel a családból.

A lányok nagyobb arányban tartják a kapcsolatot más (nem testvér) rokon gyerekekkel, mint a fiúk (M11/3. táblázat). A korcsoport szerint nem találtunk különbséget a családtagokkal való kapcsolattartásban (M11/3. táblázat).

Külön elemezzük a szülőkkel való kapcsolattartást abból a szempontból, hogy vajon mindkét, csak az egyik, vagy egyik szülővel sem tartják a kapcsolatot a fiatalok (attól függetlenül, hogy miért nem tartja, vagyis hogy meghalt-e, M11/4. táblázat). A fiatalok 15,3%-a tartja a kapcsolatot mindkét szülővel, 28% csak az édesanyjával, 13,6% csak az édesapával. A gyerekek többsége egyikükkel sem tartja a kapcsolatot (43,1%).

A szülőkkel való kapcsolattartásban nincs különbség fiúk és lányok között, sem az életkori csoportok szerint (M11/4. táblázat).

A szüleikkel kapcsolatot nem tartó gyermekek (N=359) 67,7%-a más felnőtt rokonnal sem tartja a kapcsolatot. 3,6%-uk nagyszüleivel és más felnőtt rokonnal is tartja a kapcsolatot, közel azonos arányban vannak olyan gyerekek, akik vagy nagyszüleiket említették (14,2%), vagy más felnőtt rokont (14,5%).

²⁴ Az édesanya és édesapa esetében a teljes mintában való említettség szerepel (vagyis azok között, akik nem tartják a kapcsolatot velük, azok is szerepelnek, akiknek nem élnek a szülei, az édesanya esetében ez 127 főt jelent, az édesapa esetében 169 főt).

Észlelt társas támogatás – probléma megbeszélés a szülőikkel, rokonokkal

A társas támogatás bizonyított indikátora az, hogy van-e olyan személy, akivel problémáinkat meg tudjuk beszélni.

A családtagok közül a testvérekkel kapcsolatban említették a fiatalok a legnagyobb arányban, hogy könnyen meg tudják velük beszélni problémáikat (11/3. táblázat). Ezután következik az édesanya, a fiatalok egyharmada válaszolta, hogy könnyen tud édesanyjával kommunikálni. Fontos azonban megjegyezni, hogy magasabb azoknak a fiataloknak aránya, akik édesapjukkal nem találkoznak, mint akik édesanyjukkal nem. Az összes megkérdezett családtaggal kapcsolatban azt találtuk, hogy a lányok kisebb arányban választották, hogy könnyen vagy nagyon könnyen tudják velük megbeszélni problémáikat, mint a fiúk (M11/5. táblázat).

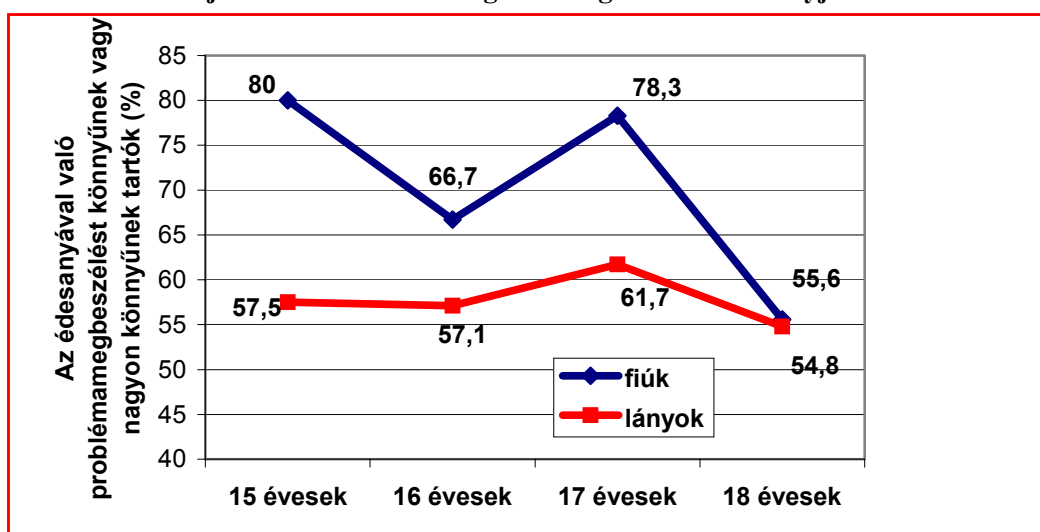
11/3. táblázat: Milyen könnyen tudják megbeszélni a fiatalok az őket nagyon zavaró dolgokat a felsorolt személyekkel? A válaszok megoszlása (%)

%	Könnyen	Nehezen	Nincs ilyen személy, vagy nem találkozik vele
édesanyjával	33,7	18,4	47,9
nevelőanyjával	17,7	9,8	72,5
édesapjával	23,7	16,8	59,5
nevelőapjával	19,9	12,5	67,6
bátyával	37,9	14,1	48
nővérével	37,4	11,7	51

Fiúknál az édesanyjával való probléma megbeszélés különbözik az egyes korcsoportokban, lányoknál nem találtunk szignifikáns korcsoportok közötti különbséget (fiúknál: $\chi^2=8,129^*$, lányoknál: $\chi^2=0,419$; $p>0,1$, 11/1. ábra).

11/1. ábra:

Azon fiatalok aránya, akik „könnyen” vagy „nagyon könnyen” tudják az őket zavaró dolgokat megbeszélni édesanyjukkal

Az édesapával és a bátyával való probléma megbeszélés nem különbözött korcsoportonként. A nevelőszülőikkel kapcsolatban kaptunk életkorbeli különbséget. A 18 éveseknél a nővérukkal könnyen kommunikálók aránya alacsonyabb, mint a fiatalabb korcsoportokban (M11/5. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás

A nem cigány fiatalokra nagyobb arányban jellemző, hogy tartják valakivel a kapcsolatot a családból (M11/7. táblázat). Az édesapával és édesanyjával való kapcsolattartás tekintetben nem volt jelentős eltérés a cigány és nem cigány fiatalok válaszaiban (M11/8. táblázat), sem abban, hogy élnek-e a szüleik (M11/6. táblázat). Nem találtunk különbséget a családtagokkal való probléma megbeszélés minőségében a két csoport között (M11/9. táblázat).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A gyermek-, illetve a lakásotthonban élő fiatalok közel azonos arányban tartják a kapcsolatot szüleikkel (M11/8. táblázat). A családtagokkal való probléma megbeszélés minőségében sem találtunk különbséget a gondozási hely szerint (M11/9. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

A szakmunkásképzőben tanuló fiatalok alacsonyabb arányban válaszolták, hogy él édesapjuk (M11/1. táblázat). A három iskolatípus tanulói hasonló arányban tartják a kapcsolatot valakivel a családból (M11/2. táblázat). A szakmunkás tanulók alacsonyabb arányban tartják a kapcsolatot édesanyjukkal, mint a másik két iskolatípus tanulói (M11/3. táblázat). Ha összevonva nézzük, nincs különbség a szülőkkel való kapcsolattartásban. Nem találtunk iskolatípus szerinti különbséget a probléma megbeszélésben minőségében (M11/4. táblázat).

Az általános iskolások magasabb arányban válaszolták, hogy édesanyjukkal könnyen tudják megbeszélni az őket foglalkoztató dolgokat, mint a már középiskolába járó társaik (M11/5. táblázat). A többi családtaggal való probléma megbeszélésben nem találtunk különbséget.

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az állami gondozott mintára alacsonyabb arányban jellemző, hogy könnyen tudják szüleikkel megbeszélni problémáikat (országos arányok édesanyára: 88,1%, édesapára: 71,9%). Az országos adatokhoz hasonló arányokat kaptunk a bátyval való kommunikációra vonatkozóan (72,1%, Szabó, 2003). Hasonló a nővérrel könnyen kommunikálók aránya is, de a nemek aránya eltérő. Az országos mintában a lányok nagyobb arányban kommunikáltak könnyen nővérükkel, mint a fiúk (83,5% vs. 76,5%), a jelen mintában ez fordítva van.

12. Kortárs kapcsolatok

A kortársakkal való kapcsolatra vonatkozóan a következő kérdések szerepeltek:

- „Jelenleg hány közeli fiú vagy lány barátod van?”. Az adható válaszkategóriák a következők voltak: egy sincs/ egy/ kettő/ három vagy több.
- „Hetente általában hány estét töltesz távol az otthonodtól barátaiddal?”. Az adható válaszkategóriák a következők voltak: 0 estét/ 1 estét/ 2 estét/ 3 estét/ 4 estét/ 5 estét/ 6 estét/ 7 estét.

A fenti kérdések alapján a következő mutatókat használtuk:

- barátok száma
- azonos/ ellenkező nemű barátok száma
- barátokkal töltött esték átlaga/hét

Az észlelt társas támogatást (probléma megbeszélést) az előző fejezetben bemutatott kérdés alapján vizsgáltuk.

Barátok száma

Szinte az összes fiatal 3 vagy több közeli barátról számolt be (97,7%). Csupán 3-an válaszolták azt, hogy egyetlen barátjuk sincs, 6 fiatalnak egyetlen közeli barátja van, 9-nek pedig kettő (M12/1. táblázat).

A barátok nemét is figyelembe véve azt találjuk, hogy a fiatalok kevesebb ellenkező nemű barátról számolnak be: a lányok egyötöde mondta, hogy legfeljebb egy közeli fiú barátja van, a fiúknál ez az arány mintegy 4%. Hasonló eredményeket kapunk fordítva is: a fiúk kb. 15%-a válaszolta, hogy legfeljebb egy lány barátja van, a lányoknál ez az arány ennek kb. a fele (M12/2. és M12/3. táblázat).

Annak a kérdésnek az értelmezésénél, hogy hány estét töltenek a fiatalok távol az otthonától barátaikkal, jelen mintánál figyelembe kell venni a gyermekotthonos lét speciális feltételeit. Elképzelhető, hogy sok esetben a lakótársak egyben barátok is, akikkel így eleve több időt töltenek a fiatalok.

A fiatalok átlagosan hetente 1,59 estét töltenek barátaikkal távol az otthonától (szórás=2,02). Fiúk és lányok, illetve az egyes korcsoportok átlaga nem különbözik egymástól szignifikánsan (M12/4. táblázat).

Észlelt társas támogatás – probléma megbeszélés a kortársakkal²⁵

A kortárskapcsolatok intenzitására utal, hogy tíz fiatalból kilenc könnyen vagy nagyon könnyen meg tudja beszélni problémáit a legjobb barátjával, tízből nyolcan pedig azonos nemű barátjukkal (12/1. táblázat). A barátokkal való probléma-megbeszélésben nem találtunk nemi különbségeket.

²⁵ Az itt feldolgozott kérdés leírását lásd. a Családi kapcsolatok című fejezet elején.

12/1. táblázat: azok aránya, akik könnyen vagy nagyon könnyen tudják megbeszélni az őket nagyon zavaró dolgokat²⁶ a következő személyekkel.

%	Fiúk		Lányok		Összesen		χ^2
	N	%	N	%	N	%	
legjobb barátjával	376	90,8	319	89,4	695	90,1	0,463
azonos nemű barát	312	79,2	283	80,6	595	79,9	0,239
ellenkező nemű barát	253	68,6	215	64,8	468	66,8	1,140

(A barátokkal való probléma megbeszélés változóit – a „nincs ilyen személy” kategória feltüntetésével, ami a 12/1. táblázatban nem szerepel – nem, korcsoport és iskolatípus szerint a M12/5. táblázat tartalmazza.)

Etnikum szerinti összehasonlítás

Sem a barátok számának tekintetében, sem pedig a barátokkal töltött esték számában, sem a barátokkal való probléma megbeszélésben nem találtunk jelentős különbséget a cigány és a nem cigány gyermekek között (M12/6. és M12/7. táblázat).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

Sem a barátok számának tekintetében, sem pedig a barátokkal töltött esték számában, sem a barátokkal való probléma megbeszélésben nem találtunk jelentős különbséget a gyermekotthonban, illetve lakásotthonban élő fiatalok között. (M12/6. és M12/7. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

A barátokkal töltött esték átlaga szignifikáns különbözött a különböző iskolatípusok tanulóinál (M12/4. táblázat), miszerint az általános iskolásban tanulók szignifikánsan kevesebb estét töltenek barátaik társaságában, mint a másik két iskolatípus tanulói.

Nem találtunk különbséget a barátokkal való probléma megbeszélésben aszerint, hogy a gyerekek milyen iskolatípusban tanulnak (M12/5. táblázat).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az országos adatokhoz hasonló arányokat kaptunk a legjobb baráttal (93,9%) való kommunikációra vonatkozóan (Szabó, 2003).

²⁶ Az elemzésben nem szerepelnek azok, akik azt jelölték meg, hogy „nincs ilyen személy”.

13. Az intézeti környezet

Az alábbi két kérdés arra vonatkozott, hogyan minősítik a gyerek az intézeti bánásmódot:

- „Bevonnak-e téged és társaidat, amikor gyerekekről hoznak döntést ott, ahol élsz?” A válaszlehetőségek: igen/ nem/ attól függ: néha igen, néha nem/ nem tudom.
- „Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?” A válaszlehetőségek: igen/ nem/ nem tudom.

A nevelőtanárral való kapcsolatot az észlelt társas támogatás (probléma megbeszélés) segítségével vizsgáltuk. A kérdés szövegét lásd. *Észlelt társas támogatás – probléma megbeszélés a családban* című fejezetben.

Döntésekbe való bevonás

A fiatalok közel fele úgy gondolja, hogy bevonják őket a róluk szóló döntésekbe, bár közel harmaduk jelezte, hogy ez attól függ, hogy miről van szó, 15%-uk érzi úgy, hogy nem veszik figyelembe a döntéseknél. A válaszadásban szignifikáns különbséget találunk fiúk és lányok válaszai között. A lányoknak kisebb hányada gondolta úgy, hogy őket bevonják a döntésekbe, illetve nagyobb részük szerint a helyzettől függően vesznek részt a döntésben (M13/1. táblázat). Életkor szerint nem kaptunk szignifikáns különbséget (M13/1. táblázat).

Bánásmód

A fiatalok több mint fele úgy érzi, hogy nem bántak vele rosszabbul, mint társaival, ugyanakkor egyharmad részük úgy véli, hogy rosszabbul bántak vele, mint a többiekkel. A „Nem tudom” válaszok aránya mintegy 16%. Fiúk és lányok, illetve a korcsoportok között nem találtunk különbséget a bánásmód megítélésében (M13/2. táblázat).

Probléma megbeszélés a nevelőtanárral

A fiatalok több mint 60%-a számolt be arról, hogy könnyen tudja megbeszélni az őt zavaró vagy a számára fontos dolgokat nevelőtanárával. Közel harmaduk jelezte, hogy nehéznek találja a kommunikációt nevelőtanárával. Közel minden tizedik tanuló a „*nincs ilyen személy, vagy nem találkozom vele*” válaszlehetőséget jelölte meg. Hasonló arányban adták ezt a választ a lakásotthonban, illetve gyermekotthonban élő fiatalok (lásd. M13/6. táblázat), az egyéb helyet megjelölt fiataloknál szintén hasonló arányban szerepel ez a válasz (8,5%). Elképzelhető, hogy abban az esetben jelölték meg a fiatalok ezt a választ, ha úgy érezték, nincs olyan nevelőtanárjuk, akivel beszélhetnének személyes dolgaikról. Ennek ellenőrzésére azonban a rendelkezésre álló adatok alapján nincs mód.

Sem nemek, sem korcsoport szerint nem kaptunk különbséget a nevelőtanárral való probléma megbeszélésben (M13/3. táblázat), akkor sem, ha csak a könnyen vs. nehezen kommunikálókat hasonlítottuk össze (M13/4. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás

Az intézeti környezetet, az általunk vizsgált mutatók alapján a cigány és nem cigány fiatalok hasonlóan élik meg. Az önmagukat cigánynak valló és a nem cigány fiatalok között nem találtunk különbséget abban, hogy mennyire érzik úgy, bevonják őket a döntésekbe (M13/5. táblázat). A bánásmód megítélésében sem különbözött a két csoport (M13/6. táblázat). Hasonlóan értékelték a nevelőtanárral való kommunikációt is a cigány és a nem cigány fiatalok (M13/7. és M13/8. táblázatok).

Gyermekotthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A két otthontípus lakói nem különböztek abban, hogy milyen arányban érzik úgy, hogy bevonják őket a gyerekeket érintő döntésekbe (M13/5. táblázat). A gyermekotthonban élő fiatalok viszont magasabb arányban számoltak be arról, hogy részesültek már rosszabb bánásmódban, mint társaik, szemben a lakásotthonban élő fiatalokkal (M13/6. táblázat).

A két otthontípus lakói nem különböznek egymástól a nevelőtanárral való probléma megbeszélésben (M13/7. táblázat). Ha viszont csak a könnyen vagy nehezen kommunikálók csoportjait vizsgáljuk, a lakásotthonban élő fiatalok között magasabb arányban jellemző, hogy problémáikat könnyen meg tudják beszélni nevelőtanárukkal, mint a gyermekotthonban élő fiatalok. A kapcsolat tendencia szintű (M13/8. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

Egyik vizsgált változó mentén sem kaptunk különbséget a különböző iskolatípusok tanulói között (M13/1.; M13/2; M13/3. és M13/4. táblázat).

14. Iskolai környezet

Az iskolai környezettel, iskolához való viszonyulással kapcsolatban a következő kérdéseket tettük fel:

- „Szerinted a tanáraid hogyan értékelik az iskolai teljesítményedet?” Az adható válaszkategóriák a következők voltak: a legjobb tanulók közé sorolnak/ a jó tanulók közé sorolnak/ az átlagos tanulók közé sorolnak/ az átlagosnál rosszabb tanulók közé sorolnak.
- „Hogyan érzel iskolád iránt? Szereted az iskoládat?” Az adható válaszkategóriák a következők voltak: nagyon szeretem/ egy kicsit szeretem/ nem nagyon szeretem/ egyáltalán nem szeretem.
- „Mennyire nyomasztanak téged az iskolai feladatok?” Az adható válaszkategóriák a következők voltak: egyáltalán nem/ egy kicsit/ eléggé/ nagyon.
- „Egyetértesz a következő állításokkal?”
 - Osztálytársaim többsége kedves és segítőkész.
 - Osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok.
 - Tanáraink többsége kedves és segítőkész.
 - Tanáraink elfogadnak olyannak, amilyen vagyok.”

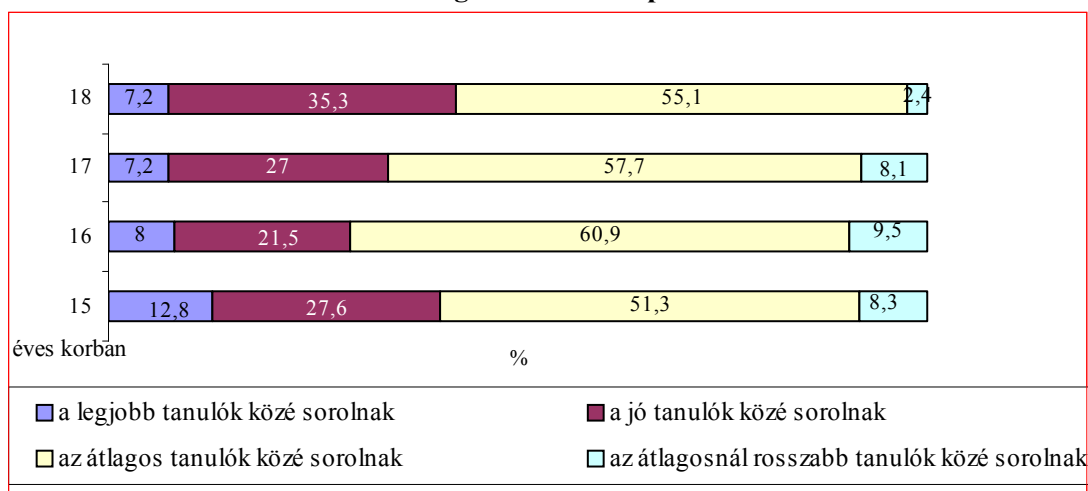
Az adható válaszkategóriák a következők voltak: teljesen egyetérték/ egyetérték/ részben egyetérték/ nem értek egyet/ egyáltalán nem értek egyet.

Az osztálytársakra illetve a tanárookra vonatkozó fenti 4 kérdésből képeztünk egy „észlelt iskolai támogatás” mutatót (a mutató képzésének módszerét lásd a mellékletben).

Tanulmányi eredmény

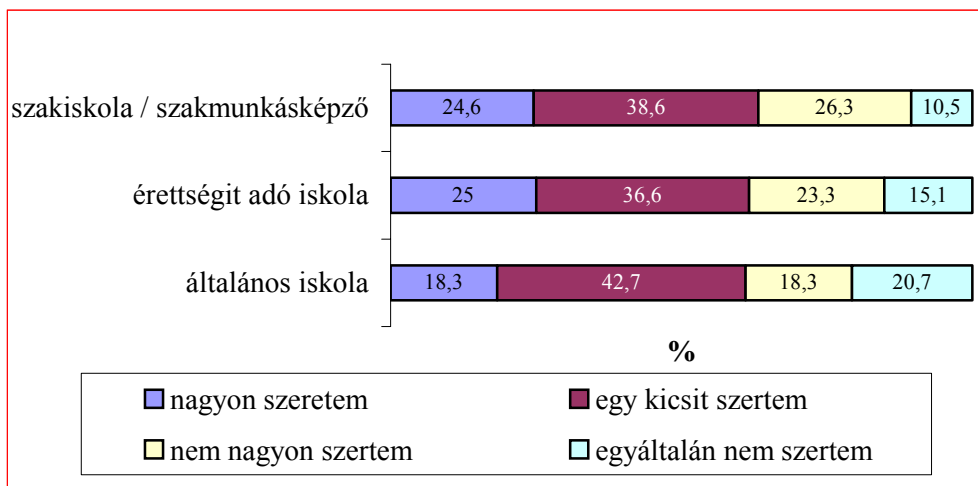
A legjobb tanulók közé a gyermekek 8%-a, a jó tanulók közé több mint negyedük, az átlagos tanulók közé mintegy 57%-uk és az átlagosnál rosszabb tanulók közé közel 8%-uk sorolta magát. A nemek és az iskolatípusok között nem, de az életkor esetében szignifikáns a különbség (M14/1. táblázat, 14/1. ábra).

**14/1. ábra: „Tanáraid hogyan értékelik iskolai teljesítményedet?”
A válaszok megoszlása korcsoportok szerint**

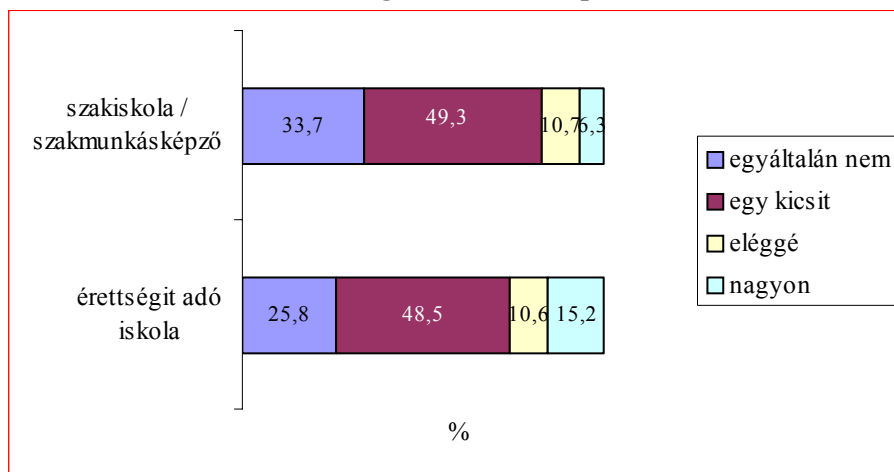
A iskolára vonatkozó kérdések közül talán az egyik legfontosabb a diákok iskolához való viszonyára vonatkozik. A diákok közel negyede nagyon, közel 40%-a egy kicsit, közel negyede nem nagyon és közel 15%-a egyáltalán nem szereti az iskoláját. A tanulóknak tehát valamivel kevesebb, mint kétharmada gondol jó érzéssel az iskolájára. A diákok iskolához való viszonyulásában az életkor és az iskolatípusok tekintetében volt szignifikáns különbség (M14/2. táblázat). Az életkor szerinti megoszlásnál ez nem rendeződött egy értelmezhető trenddé. A középiskolások és az általános iskolások egyforma arányban szeretik, illetve nem szeretik az iskolájukat. Azonban az általános iskolások között a középiskolásokhoz képest alacsonyabb azoknak a tanulóknak az aránya, akik nagyon szeretik, és magasabb, akik egyáltalán nem szeretik iskolájukat (14.2 ábra).

**14/2. ábra: „Hogyan érzel az iskolád iránt?”
A válaszok megoszlása iskolatípus szerint**

Minden ötödik megkérdezett gyerek eléggé vagy nagyon nyomasztónak tartja az iskolai feladatokat (M14/3. táblázat). Egyedül a középiskolák között mutatható ki szignifikáns különbség (14/3. ábra). A szakiskolában illetve szakmunkásképzőben tanuló diákok kevésbé érzik nyomasztónak az iskolát, mint az érettségit adó intézménybe járó társaik.

14/3. ábra: „Mennyire nyomasztanak téged az iskolai feladatok?”
A válaszok megoszlása iskolatípus szerint

A kérdőívben 2-2 állítás szerepelt a tanárokkal és az osztálytársakkal kapcsolatban. A 14/1. táblázat azon tanulók arányát tünteti fel, akik az adott állításnál a teljesen egyetértek, vagy az egyetértek választ jelölték meg.

14/1. táblázat: A tanárokra és osztálytársakra vonatkozó állításokkal egyetértők aránya korcsoportonként és nemeként

Életkor (%)	Tanáraim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok	Tanáraim többsége kedves és segítőkész	Osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok	Osztálytársaim többsége kedves és segítőkész
	Teljesen egyetértek/ Egyetértek	Teljesen egyetértek/ Egyetértek	Teljesen egyetértek/ Egyetértek	Teljesen egyetértek/ Egyetértek
	Össz. Fiú / Lány	Össz. Fiú / Lány	Össz. Fiú/Lány	Össz. Fiú / Lány
15	73,3 80,5 / 65,2	63,1 69,6 / 55,7	78,7 74,7 / 83,1	63,3 64,5 / 62,0
16	65,4 70 / 60,5	62,4 65,0 / 59,5	80,5 81,9 / 79,1	48,1 49,3 / 46,9
17	67,3 65,1 / 70,2	60,9 62,3 / 59,1	85,3 82,0 / 89,5	52,3 53,6 / 50,5
18	72,3 72,7 / 71,8	65,5 65,5 / 65,4	83,6 86,2 / 80,8	50,3 52,9 / 47,4
Összesen	68,8 71 / 66,2	62,8 65,2 / 59,9	82,1 81,5 / 82,8	52,5 54,0 / 50,8

Tanárait kedvesnek és segítőkésznek a diákok közel kétharmada tartja, míg azzal, hogy elfogadják-e tanárai úgy, ahogy van majdnem 70%-uk ért egyet. Ez utóbbi állításnál szignifikáns különbség van a középiskolák között. A szakiskolában illetve szakmunkásképzőben tanuló diákok magasabb arányban számoltak be arról, hogy tanáraik

elfogadják őket olyanak, amilyenek, mint az érettségit adó iskolába járó tanulók (M14/5. táblázat).

A diákok legnagyobb arányban azzal az állítással tudtak egyetérteni, hogy osztálytársaik elfogadják őket olyanak, amilyenek (M14/4. táblázat). Az osztályközösségbe való beilleszkedés szempontjából 5 gyerek közül egynek kell szembenéznie azzal, hogy nem vagy nem teljesen fogadják el őt olyanak, amilyen. A tanulók mintegy fele tartja osztálytársai többségét kedvesnek és segítőkésznek.

Fiúk és lányok hasonló arányban értettek egyet a fenti állításokkal (M14/4. és M14/5. táblázat). Korcsoportonként vizsgálva a nemi különbségeket, a 15 évesek esetében kaptunk eltérést fiúk és lányok között a tanárokról vonatkozó állítások kapcsán. A fiúk ebben a korcsoportban magasabb arányban választották, hogy tanáraik elfogadják őket ($\chi^2=4,353^*$), illetve hogy tanáraik többsége kedves és segítőkész, mint a lányok ($\chi^2=3,082^+$). A többi korcsoportban, illetve az osztálytársakra vonatkozó állítások megítélésében nem találtunk nemi különbségeket²⁷.

Az „észlelt társas támogatás” mutató átlaga a teljes mintán 15,63 (szórás = 3,05). A mintát az átlagpontoszám alapján három, körülbelül azonos nagyságú csoportra osztottuk. Eszerint a teljes minta 36,9%-a került az átlagos, 32,8%-a az átlagosnál alacsonyabb, és 30,2%-a pedig az átlagosnál magasabb pontszámú csoportba.

A különböző iskolatípusok között szignifikáns különbség mutatható ki. Az általános iskolákban és szakiskolákban illetve szakmunkásképzőkben nagyobb arányban fordultak elő az átlagosnál magasabb, és kisebb arányban voltak átlagosnál alacsonyabb iskolai támogatottsággal rendelkező tanulók (M14/6. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás

A nem cigány fiatalok nagyobb arányban jelölték, hogy szeretik az iskolájukat (M14/7. táblázat). Ugyanakkor nem volt jelentős különbség a két csoport között abban a tekintetben, hogy mennyire nyomasztják őket az iskolai feladatok, és hogyan értékelik tanáraik az iskolai teljesítményüket (M14/9. és M14/10. táblázat). Az észlelt iskolai támogatás mutató mentén sem kaptunk különbséget a cigány és nem cigány fiatalok között (M14/11. táblázat).

Gyermekeketthon/lakásotthon szerinti összehasonlítás

A lakásotthonban élő fiatalok kedvezőbben viszonyulnak az iskolához – vagyis magasabb arányban választották, hogy nagyon szeretik az iskolát, és kisebb arányban, hogy egyáltalán nem szeretik –, mint a gyermekeketthonban élő fiatalok (M14/7. táblázat). Ha az otthontípussal való összefüggést a két etnikai csoportnál külön elemezzük, ezt az összefüggést csak a nem cigány fiatalok csoportjában kapjuk meg (M14/8. táblázat). A lakásotthonban élő fiatalok magasabb arányban választották, hogy csak kicsit nyomasztják őket az iskolai feladatok, a gyermekeketthonban élők körében magasabb arányban jellemző, hogy eléggé vagy nagyon nyomasztják őket iskolai feladataik (M14/9. táblázat). Nem kaptunk különbséget a két

²⁷ „Tanárain kedvesek” állítás esetében a 16 éveseknél $\chi^2=0,848$; 17 éveseknél $\chi^2=0,221$; 18 éveseknél: $\chi^2=0,000$. „Tanárain elfogadják”: 16 éveseknél $\chi^2=2,698$; 17 éveseknél $\chi^2=0,644$; 18 éveseknél $\chi^2=0,018$. „Osztálytársaim kedvesek”: 15 éveseknél $\chi^2=0,099$; 16 évesek $\chi^2=0,158$; 17 évesek $\chi^2=0,200$; 18 évesek $\chi^2=0,486$. „Osztálytársaim elfogadják”: 15 éveseknél $\chi^2=1,578$; 16 évesek $\chi^2=0,337$; 17 évesek $\chi^2=2,394$; 18 évesek $\chi^2=0,889$. Valamennyi próba esetén $p>0,1$.

csoport között sem az iskolai teljesítmény terén (M14/10), sem az észlelt iskolai támogatás átlagában (M14/11. táblázat).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az országos adatokkal összehasonlítva elmondható, hogy a jelen felmérés eredményei szerint a diákok kevésbé találják nyomasztónak az iskolai feladataikat (Szabó, 2003). Az eléggé és a nagyon válaszkategóriák összevonása után a 15 éves diákok 23,2% tartja eléggé vagy nagyon nyomasztónak az iskolai feladatait, az országos mintán ez az arány 30,5%. A 17 éves korosztály esetében igen jelentős a különbség: 20,7% versus 37,0%.

Az országos adatokhoz képest osztálytársaikat a tanulók kevésbé tartják kedvesnek és segítőkésznek (a 15 éveseknél 12%-kal kevesebben értettek egyet ezzel az állítással jelen vizsgálatban, mint az országos felmérésben: 63,3% vs. 75,3%; a 17 éveseknél ez a különbség közel 22%: 52,3% vs. 71,2%).

A 17 évesek valamivel magasabb arányban számoltak be elfogadó osztálytársakról az országos adatokhoz képest (85,3% v. 80,5%).

15. A fiatalok néhány személyiségjellemzője

Önértékelés

Az egész mintában a skála átlaga: 26,53 pont (szórás: 4,47). A fiúk szignifikánsan magasabb átlagpontszámot érnek el (M15/1. táblázat).

Az iskolatípus és az életkor hatását (a nemmel együtt) háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. A nem mellett az iskolatípus hatása bizonyult szignifikánsnak. Az életkor nem befolyásolta az önértékelés skála pontszámának alakulását. A nem, az életkor és az iskolatípus nem mutatott speciális kölcsönhatást, egyik interakció sem bizonyult szignifikánsnak (M15/2. táblázat).

Az egyszempontos varianciaanalízis eredménye szerint az általános iskolások és az érettségit adó iskolákba járók között van szignifikáns különbség az önértékelésben. Az érettségit adó iskolákban tanulók magasabb értékeket értek el a skálán (15/1. táblázat).

15/1. táblázat: Az önértékelés átlaga iskolatípus szerint

Önértékelés	Általános iskolások	Érettségit adó iskolába járók	Szakmunkásképzőbe járók
átlag	26,10	27,37	26,49
szórás	4,44	5,09	4,23
elemszám	143	156	352
F-érték	3,37*		

Pszichológiai Immunrendszer Kérdőív rövidített változata (PIK)

A 16 itemes kérdőív két alszkaláját (PIK-megközelítő-végrehajtó skála és PIK-önkontroll skála) és összpontszámát elemeztük a fenti szempontok alapján.

Az egész mintában a PIK skála átlaga: 40,59 (szórás: 6,44), a PIK-megközelítő-végrehajtó alskála átlaga: 22,55 (szórás: 5,10), a PIK-önkontroll skála átlaga: 18,09 (szórás: 4,46). Kétmintás t-próba segítségével a nemek közötti különbséget vizsgáltuk: a fiúk szignifikánsan magasabb pontszámot értek el az alskálákon, valamint az összpontszámot tekintve is (M15/3. táblázat).

Az iskolatípus és az életkor hatását (a nemmel együtt) háromutas varianciaanalízissel vizsgáltuk. Csak a nem mutatkozott szignifikánsnak, míg az iskolatípus és az életkor hatása nem bizonyult szignifikánsnak egyik vizsgált változó esetében sem. A nem, az életkor és az iskolatípus nem mutatott speciális kölcsönhatást, egyik interakció sem bizonyult szignifikánsnak (M15/4. táblázat).

Etnikum szerinti összehasonlítás

Sem az önértékelés, sem a megküzdés tekintetében nem volt jelentős különbség a cigány és nem cigány fiatalok között (M15/5. és M15/6. táblázat).

Gyermekotthon/lakóotthon szerinti összehasonlítás

Sem az önértékelés, sem a megküzdést segítő személyiségdimenziók terén nem találtunk különbséget a két otthontípus lakói között, sem a teljes skálát, sem az alskálákat vizsgálva (M15/5. és M15/6. táblázat).

Iskolatípus szerinti összehasonlítás

A érettségit adó iskolák tanulói szignifikánsan magasabb önértékelésről számolnak be, mint az általános iskolások (lásd. fenn). A megküzdő képesség nem mutatott összefüggést az iskolatípussal (lásd. fenn).

Az országos adatokkal (HBSC 2002) való összehasonlítás

Az országos vizsgálat adatai szerint az önértékelés skálán kapott legalacsonyabb átlagnál (9. osztályos lányoknál: 26,58, Kökönyi, 2003) szignifikánsan alacsonyabb az állami gondozott lányok átlaga ($t=-3,95^{***}$), hasonlóképpen a HBSC vizsgálatban a fiúk között a legalacsonyabb átlagértéket a 9. osztályban (28,58) találtuk, a nevelőotthonos fiúk ($t=-5,91^{***}$) átlaga ennél szignifikánsan alacsonyabb.

A megküzdési kapacitással kapcsolatban nem állnak rendelkezésünkre országos adatok.

D/ A droghasználattal kapcsolatban álló tényezők

A továbbiakban a drogfogyasztás összefüggéseit vizsgáljuk a fiatalok családi és kortárs kapcsolatait, az iskolához fűződő viszony, a gyerekek pszichológia jellemzői és szubjektív jóléte, az agresszió és deviancia, illetve a rizikómagatartásokkal kapcsolatban.

Ezekben az összefüggés elemzésekben a drogfogyasztásra vonatkozóan a következő változók szerepelnek:

- kipróbált-e már életében valamilyen drogot,
- kipróbálta-e már a következő szereket: marihuána, „gyógyszer” használat, ecstasy, amfetamin-származékok, ragasztó/oldószer
- a marihuána használati csoportokkal való kapcsolat.

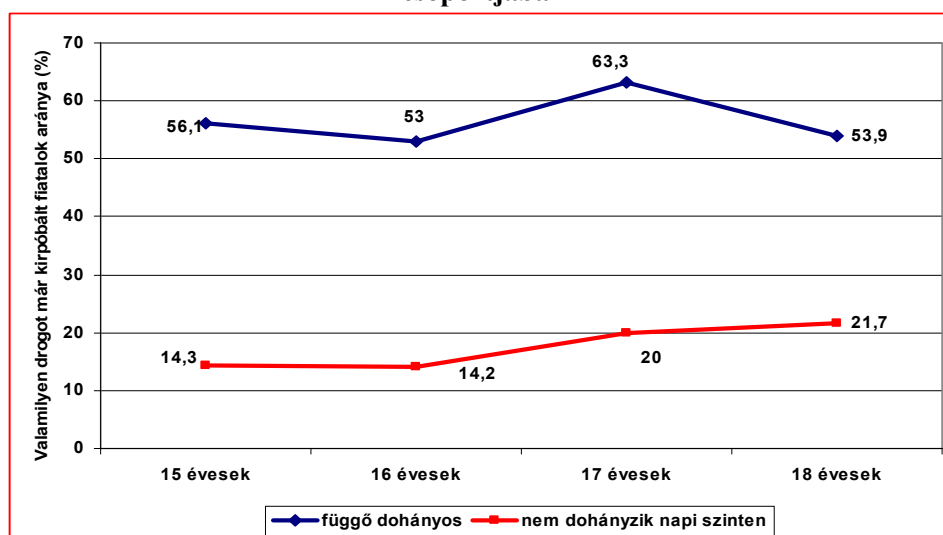
Alkoholfogyasztás és dohányzás

A droghasználat szoros kapcsolatban áll az alkoholfogyasztással és a dohányzással. Magasabb arányban jellemző a drogok kipróbálása azok között, akik már ittak valaha alkoholt (MD/1. táblázat). Több mint 4-szer annyian próbáltak ki már valamilyen drogot azok közül, akik többször voltak már részegek, mint akikkel ez legfeljebb egyszer fordult elő (MD/2. táblázat). Hasonlóan alakulnak az arányok a nagyivással kapcsolatban is (MD/3. táblázat).

A droghasználat és a dohányzás között is szoros kapcsolatot találtunk. A napi szinten dohányzó fiatalok mintegy 57%-a kipróbált már életében valamilyen drogot. A nem függő dohányosok között ez az arány 40%-kal alacsonyabb (MD/5. táblázat). A fenti összefüggések nemtől függetlenül fennállnak²⁸ (D/1. ábra). A valamilyen drogot már használt fiatalok életkortól függetlenül is érintettebbek a különböző rizikómagatartásokban²⁹.

D/1. ábra:

A valamilyen drogot már kipróbált fiatalok aránya a függő és nem függő dohányosok csoportjában

²⁸ Lányoknál $\chi^2=66,200^{***}$; fiúknál $\chi^2=59,927^{***}$

²⁹ 15 éveseknél: $\chi^2=29,324^{***}$; 16 éveseknél $\chi^2=41,523^{***}$; 17 éveseknél $\chi^2=37,574^{***}$; 18 éveseknél $\chi^2=14,125^{***}$.

Magasabb a drogot kipróbálók aránya azok körében is, akiknek több barátja dohányzik (MD/6. táblázat).

Valamennyi vizsgált szert (gyógyszer, ragasztó, marihuána, afetamin-származékok, ecstasy) magasabb arányban próbálták ki a függő dohányos fiatalok, mint nem függő társaik (MD/5. táblázat), illetve azok, akiknek sok barátjuk dohányzik szemben azokkal, akiknek kevesebb barátja dohányzik (MD/6. táblázat). Hasonló összefüggést kaptunk a többszöri részegséggel és a nagyívással kapcsolatban is. Akikre a fentiek jellemzőek, magasabb arányban próbálták már ki életükben a vizsgált szereket (MD/2 és MD/3. táblázat).

Az összes marihuána használói kategória („abbahagyó”, „kísérletező”, „rekreációs használó”) magasabb arányban található azoknál a fiataloknál, akikre jellemző volt a többszöri részegség (MD/2. táblázat), a nagyívás (MD/3. táblázat), illetve a napi szintű dohányzás (MD/5. táblázat), szemben azokkal, akikre nem voltak a fentiek jellemzőek. Szintén magasabb a kísérletező és a rekreációs marihuána használat előfordulása azoknál a fiataloknál, akiknek sok barátja (barátainak több mint a fele) dohányzik (MD/6. táblázat).

Szexuális magatartás

A két kérdéscsoport összehasonlításával általánosságban arra a következtetésre jutottunk, hogy a fiatalok körében a szexuális aktivitás és a drogfogyasztás határozott kapcsolatot mutat. Azoknak a fiataloknak a körében, akiknek már volt szexuális kapcsolata mintegy két és félszeres a valamilyen drogot már használtak aránya, mint akik még nem aktívak a nemi élet terén (MD/7. táblázat).

A vizsgált 5 drogfajta mindegyikére jellemző, hogy a szexuálisan aktívak között többszöröse a drogot már használt fiatalok aránya a nem aktívak között tapasztalt arányokhoz képest. Úgy tűnik továbbá, hogy a szexuális aktivitást inkább a kísérletező és rekreációs kannabisz-fogyasztással hozhatjuk kapcsolatba, mint a korábbi használattal (MD/7. táblázat).

A korai nemi élet és a drogfogyasztás kapcsolata csak a gyorsító és a visszaélésszerű gyógyszerhasználat esetében nyert matematikai megerősítést. A 14 évesen vagy fiatalabb korban már szexuális kapcsolatot létesített fiatalok között mintegy kétszer annyi a fenti kábítószereket kipróbálók, vagy valamilyen gyakorisággal fogyasztók aránya, mint a nemi életet csak később elkezdők között (MD/8. táblázat).

A védekezés is csak néhány esetben mutatott szignifikáns (általában negatív) kapcsolatot a kábítószer-élvezettel. A legutóbbi alkalommal nem védekezők körében valamivel magasabb a kannabiszt fogyasztók, mintegy kétszer magasabb az ecstasyt és amfetaminokat már kipróbáltak és több mint háromszor magasabb a gyógyszert már használtak aránya, mint a védekezők körében. Általában a nem védekezőknek hozzávetőlegesen kétharmada, míg a védekezőknek mintegy fele használt már valamilyen drogot életében (MD/9. táblázat).

A kondomhasználat esetében a kannabisz, a gyorsító, az alkohol és gyógyszer együttes és az inhalánsok használata mutatott szignifikáns összefüggést a védekezéssel (MD/10. táblázat).

Pozitív összefüggés adódott a legutóbbi szexuális együttlét alkalmával történt alkohol és/vagy drogfogyasztás és általában a droghasználat között. Akik fogyasztottak a legutóbbi intim együttlét alkalmával valamilyen szert, mintegy 20%-kal nagyobb arányban fogyasztottak már életükben drogot, mint akik „tiszták” voltak az intim aktus folyamán. A marihuána-használattal kapcsolatban ennél a változónál ugrott ki legszembetűnőbben - az összes vizsgált szer esetében! -, hogy ez a rendszeres, sőt nagyon gyakori fogyasztással függ össze. Ez a rizikómagatartások halmozására utal, amely akár életvitelszerű is lehet (MD/11. táblázat).

Ami az ismereteket illeti, általában jellemzők az együtt járások: akik azt állítják, hogy sokat tudnak a szexuális kapcsolatokról és az AIDS megelőzéséről nagy arányban állítják ugyanezt a drogmegelőzésről is (MD/12. és MD/13. táblázat).

Összegzőképpen tehát elmondható, hogy a szexuálisan aktív fiatalok körében gyakoribb a droghasználat, mint ezen a téren még tapasztalatlan társaik esetében. Ugyanakkor az aktívak körében is meghatározhatunk egy csoportot, ahol a kábítószeres használata gyakoribb: ők a nem védekezők.

Mások bántalmazása

Az elkövetők szignifikánsan nagyobb hányada használt már életében valamilyen drogot, mint nem bántalmazó társaik (MD/14. táblázat). Ez az összefüggés a legtöbb drogfajta esetében egyenként is igaz, tehát az elkövetők több, általunk elemzett drog élet-prevalenciájában – marihuána, „gyógyszer”, ecstasy, gyorsító szignifikánsan magasabb értéket mutattak nem elkövető társaikhoz képest (MD/14. táblázat). A ragasztó esetében azonban nem találtunk elkövető és nem elkövető diákok között statisztikailag számottevő különbséget (MD/14. táblázat).

A marihuána fogyasztást az élet-prevalencián kívül különböző csoportokra bontva is elemeztük, és itt is szignifikáns különbségeket találunk elkövető és nem elkövetők között (MD/14. táblázat). Az elkövetők közel 60%-a nem fogyasztott még életében marihuánát, míg ez az arány a bántalmazásban nem résztvevő társaiknál jóval magasabb, mintegy 75% (MD/2. ábra).

Deviancia

A még soha semmilyen drogot nem használó csoport deviancia pontszámait hasonlítottuk össze a már legalább életében 1-szer valamit kipróbált csoport deviancia pontszámaival. A drogot még soha nem használók deviancia pontszámait szignifikánsan alacsonyabbnak találtunk (MD/15. táblázat).

A marihuánát, ragasztót, ecstasyt, speedet, illetve „gyógyszert” életükben már használók deviancia pontszámai szignifikánsan magasabbak, mint a nem használók pontszámai (MD/15. táblázat).

A marihuánát kipróbálók négy csoportja között az egyszempontos varianciaanalízis eredménye szerint szignifikáns különbség van (MD/15. táblázat). A post hoc analízis szerint a rekreációs használók deviancia pontszámai szignifikánsan magasabbak, mint a többi csoport pontszámai és a nem használók mindenkinél alacsonyabbak. A kísérletezők és az abbahagyók pontszámai egymástól nem különböznek szignifikánsan.

Szubjektív jóllét

Önminősített egészség (MD/16. táblázat)

A droghasználat alapján kialakított változók közül csak a gyorsító (speed) életprevalenciája alapján kialakított csoportosítás mutatott összefüggést az önminősített egészséggel, továbbá a ragasztó életprevalenciája alapján kialakított csoportosítás mutatott tendencia szintű

összefüggést az önminősített egészséggel. Az életükben valamilyen amfetamin-származékot már használtak közül többen jelezték, hogy vagy kitűnő vagy rossz az egészségük (25,3%, ill. 9,2%), mint a még nem használók (18,5%, ill. 3,1%). A ragasztót használók közel fele megfelelőnek vagy rossznak minősítette az egészségét, míg ez az arány a nem használók között 30% körüli.

Tünetek (MD/17. táblázat)

A még soha semmilyen drogot nem használó csoport tüneteskála értékét összehasonlítottuk a már legalább életében 1-szer valamit kipróbált csoport értékével. A kétmintás t-próba szerint a két csoport között szignifikáns különbség detektálható.

A „gyógyszert” életükben már használók tüneteskála pontszáma szignifikánsan eltér a még nem használókétól. Az *ecstasy* életprevalenciája alapján kialakított két csoport tüneteskála pontszáma szignifikánsan eltért. A már valaha használók magasabb értéket értek el, mint a még nem használók. A *ragasztó* életprevalenciája alapján kialakított két csoport tüneteskála pontszáma szignifikánsan eltért. A már valaha használók magasabb értéket értek el, mint a még nem használók.

A *marihuánát kipróbálók* négy csoportja között az egyszempontos varianciaanalízis eredménye szerint szignifikánsan különböznek a tüneteskála pontszámaikban. A post hoc analízis szerint a marihuánát soha nem használók tüneteskála pontszáma a kísérletezőkétől és a rekreációs használókétól tér el szignifikánsan.

Depresszív hangulat (MD/18. táblázat)

A még soha semmilyen drogot nem használt csoport depresszív hangulatot mérő skálán elért átlagértékét összehasonlítottuk a már legalább életében egyszer valamit kipróbált csoport értékével. A kétmintás t-próba szerint a kipróbáló csoport szignifikánsan magasabb átlagértéket mutat.

A „gyógyszert” életükben már használók depresszió pontszáma szignifikánsan eltér a még nem használókétól. A kipróbáló csoport magasabb pontszámot ért el a depresszió skálán, mint a nem használó csoport. A *gyorsító (speed)* élettartam-prevalenciája alapján kialakított két csoport depresszió pontszáma nem különböztek szignifikánsan. A *ragasztót* életükben már használók depresszió pontszáma szignifikánsan eltér a még nem használókétól. A kipróbáló csoport magasabb pontszámot ért el a depresszió skálán, mint a nem használó csoport.

A marihuána használat gyakorisága ill. az elmúlt évi használat alapján létrehozott négy csoport (lásd. melléklet) nem különbözött a CDI rövidített változatán elért pontszámokban. Továbbá a CDI csoportok és a marihuána csoportok nem mutattak kapcsolatot ($\chi^2=2,59$, $p>0,1$).

Élettel való elégedettség (MD/19. táblázat)

A még soha semmilyen drogot nem használó csoport élettel való elégedettség átlagértékét összehasonlítottuk a már legalább életében egyszer valamit kipróbált csoport értékével. A kétmintás t-próba szerint a két csoport között szignifikáns különbség detektálható.

A „gyógyszert” életükben már használók étellel való elégedettsége szignifikánsan eltér a még nem használókétól. Az *ecstasy* életprevalenciája alapján kialakított két csoport étellel való elégedettsége is szignifikánsan eltért. A már valaha használók alacsonyabb értéket értek el, mint a még nem használók az étellel való elégedettség skálán. A *ragasztó* életprevalenciája alapján kialakított két csoport étellel való elégedettsége szignifikánsan eltért. A már valaha használók alacsonyabb értéket értek el, mint a még nem használók az étellel való elégedettség skálán.

A *marihuánát kipróbálók* négy csoportja között az egyszempontos varianciaanalízis eredménye szerint szignifikánsan különböznek az étellel való elégedettségükben. A post hoc analízis szerint a marihuánát soha nem használók étellel való elégedettsége a kísérletezőkétől tér el szignifikánsan.

D/1. táblázat: A szubjektív jóllét és a droghasználat mutatói közötti összefüggések összefoglalása

Vizsgált változók	Depresszió pontszáma	Élettel való elégedettség pontszáma	Tünetek összpontszáma
Droghasználat			
Gyógyszer			
Gyorsító			
Ecstasy			
Ragasztó			
Marihuána csoportok		NH>K	NH<K és NH<R

(A narancssárga szín a használók magasabb értékeit, a citromsárga szín a használók alacsonyabb értékeit jelzik. (NH= nem használók, K= kísérletezők, R= rekreációs használók).

A családi kapcsolatok

A droghasználat egyik vizsgált változója sem mutatott különbséget az alapján, hogy él-e a fiatalok édesanyja és édesapja (MD/20. táblázat), illetve hogy tartják-e a kapcsolatot velük (MD/21. táblázat). A családtagokkal való probléma megbeszélés és a droghasználat mutatói közötti kapcsolatot fiúknál az MD/22. táblázat, lányoknál az MD/23. táblázat szemlélteti.

Az összefüggések ellentmondásosak, nem állapítható meg egyértelmű tendencia. Az édesapjukkal problémáikat könnyen megbeszélő fiúk körében magasabb az *ecstasy* életükben már használtak aránya, az édesanyjukkal problémáikat nehezen megbeszélő fiúk körében magasabb a gyógyszer használók aránya. Az édesapjukkal problémáikat nehezen megbeszélő fiúk között magasabb a rekreációs használók aránya. A bátyjukkal vagy nővérükkel könnyen kommunikáló fiúk között magasabb a gyorsítót már használt fiatalok aránya. A nővérrel való probléma megbeszélés nehézkes volta a gyógyszerhasználat magasabb arányával járt együtt. Az édesapjukkal könnyen kommunikáló lányok magasabb arányban használtak már életükben marihuánát, és alacsonyabb arányban ragasztót. Azoknál a lányoknál, akiknek nincsen bátyjuk, magasabb arányban jellemző általában a drog kipróbálása a másik két (a könnyen és a nehezen kommunikáló) csoporthoz képest. Akiknek nővérük nincsen, magasabb arányban használtak már életükben általában drogot, illetve marihuánát és *ecstasy* a lányok csoportjában.

A családi háttérrel nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre. Elképzelhető, hogy nagyon heterogén csoportról van szó, emiatt eltérő jelentése és jelentősége lehet a szülőkkel való kapcsolatnak a fiatalok életében.

Kortársak

Azok a fiatalok, akik már kipróbáltak valamilyen szert, átlagosan több estét töltenek barátaikkal, mint akik még semmit nem próbáltak ki (M/24. táblázat). Ezt a különbséget a marihuánát, ecstasyt és gyorsítót kipróbálók esetében is megkaptuk. Nem találtunk különbséget viszont a gyógyszer, illetve a ragasztót kipróbálók között a barátokkal töltött esték számának átlagában. A marihuána használat alapján kialakított csoportok átlagai sem különböztek szignifikánsan aszerint, hogy hány estét töltenek a tanulók barátaikkal (MD/24. táblázat).

Azok a fiúk, akiknek nincsen olyan barátjuk, akit a legjobb barát kategóriába sorolnak, magasabb arányban próbálták már ki életükben a marihuánát (MD/25. táblázat). A többi droggal kapcsolatban nem kaptunk különbséget. Általában azonos és az ellenkező nemű barátokkal való probléma megbeszélés nem járt együtt a droghasználat mutatóival. A droghasználat is, mint a többi rizikómagatartás együtt jár a kortárs integrációval.

A legjobb barátjukkal nehezen kommunikáló lányok alacsonyabb arányban próbáltak ki már valamilyen drogot (MD/26. táblázat). A fiú barátaikkal könnyen kommunikáló lányok csoportjában magasabb általában a drog kipróbálása, illetve konkrétan a ragasztó és a gyógyszer kipróbálása (ez utóbbi tendenciaszintű különbség). Azoknál a lányoknál pedig, akik nehezen beszélnek dolgaikról fiú barátaikkal, alacsonyabb a marihuána kipróbálás aránya.

Intézeti környezet

Magasabb a drogfogyasztás, és ezen belül a marihuána életprevalenciája azok körében, akik arról számoltak be, hogy bántak már velük rosszabbul, mint társaikkal. A többi vizsgált szerrel kapcsolatban nem találtunk összefüggést (MD/27. táblázat). A nevelőtanárral való probléma megbeszélés észlelt minősége minden vizsgált változóval szignifikáns összefüggést mutatott (MD/28. táblázat). Alacsonyabb a kipróbálás aránya azok körében, akik könnyen tudják megbeszélni problémáikat nevelőtanárukkal (a ragasztó esetében ez az összefüggés tendenciaszintű). Körükben magasabb a marihuánát nem használók aránya, illetve a kísérletezők aránya, mint azoknál, akik inkább nehezen kommunikálnak nevelőtanárukkal.

Iskolai környezet

Az észlelt iskolai támogatottságot vizsgálva azt találjuk, hogy a marihuánánál, és a többi szernél is az életprevalencia értékek annál magasabbak, minél kisebb a tanulók iskolai támogatottsága. Amíg az átlagosnál jobb iskolai támogatottsággal rendelkező tanulók alig több mint ötöde fogyasztott már valaha kannabiszt, addig az átlagosnál rosszabb támogatottsággal bíró tanulók körében ez az arány majdnem 40% (MD/29. táblázat).

Valamennyi szer esetében szintén szembeötlő az a tendencia, hogy az életprevalencia értékek annál magasabbak, minél kevésbé szereti valaki az iskoláját. Amíg azoknak a tanulóknak, akik nagyon szeretik az iskolát mintegy tizede használt már valaha „gyógyszert”, addig azok

között, akik egyáltalán nem szeretik az iskolát ez az arány több mint egyharmad (MD/30. táblázat).

A gyorsító kivételével minden más vizsgált szernél a legmagasabb életprevalencia értékek az átlagosnál rosszabb tanulók között találhatók (MD/31. táblázat).

Azok a tanulók számoltak be a legnagyobb arányban drogfogyasztásról, akiket eléggé vagy nagyon nyomasztanak az iskolai feladatok. Viszont a legkevésbé azok a tanulók használták már életük során a vizsgált drogokat, akik számára az iskolai feladatok csak egy kicsit nyomasztóak (MD/32. táblázat).

A marihuána kipróbálással az összes általunk vizsgált, iskolai életre vonatkozó változó szignifikáns kapcsolatban állt. Szintén hasonló eredményekre jutunk, ha a marihuána használat alapján létrehozott csoportok kapcsolatát vizsgáljuk az iskolai életre vonatkozó változókkal (MD/29 – MD/32. táblázat).

Az iskolai feladataikat eléggé vagy nagyon nyomasztónak ítéző fiatalok között az átlagosnál magasabb a rekreációs használók (17,1% vs. 10,5%) és az abbahagyók aránya (13,3% vs. 7,4%). A legalacsonyabb használói arányokat azok között találjuk, akik egy kicsit nyomasztónak érzik iskolai feladataikat (MD/32. táblázat).

Személyiség jellemzők

Önértékelés

A még soha semmilyen drogot nem használó csoport önértékelés-skála átlagértékét összehasonlítottuk a már legalább életében 1-szer valamit kipróbált csoport értékével. A kétmintás t-próba szerint a két csoport között nincs szignifikáns különbség.

A „gyógyszer” életükben már használók önértékelése nem tér el szignifikánsan a még nem használókétól.

A gyorsító (*speed*) életprevalenciája alapján kialakított két csoport önértékelése sem különbözött szignifikánsan.

Az *ecstasy* életprevalenciája alapján kialakított két csoport közül a már valaha használók alacsonyabb értéket értek el, mint a még nem használók az önértékelés skálán.

A *ragasztó* életprevalenciája alapján kialakított két csoport önértékelése szignifikánsan eltért. A már valaha használók alacsonyabb értéket értek el, mint a még nem használók az önértékelés skálán.

A *marihuánát kipróbálók* négy csoportja az egyszempontos varianciaanalízis eredménye szerint nem különbözik az önértékelés átlagértékeiben (MD/33. táblázat).

Pszichológiai Immunrendszer

Az alábbiakban csak a szignifikáns eredményeiket közöljük, a melléklet MD/34. táblázatában valamennyi eredmény megtalálható.

A még soha semmilyen drogot nem használó csoport pszichés immunkompetenciáját összehasonlítottuk a már legalább életében egyszer valamit kipróbált csoport immunkompetenciájával.

Az önkontroll skálán találtunk szignifikáns eltérést a két csoport között, míg az összpontszám esetében csak tendencia szintű különbség detektálható.

D/2. táblázat. A droghasználó csoportok Pszichológiai Immunrendszer skálán elért átlagértékei

	PIK megközelítő-végrehajtó alskála		PIK önkontroll alskála		PIK összpontszám	
	Átlag (szórás)	Elemszám	Átlag (szórás)	Elemszám	Átlag (szórás)	Elemszám
Egyik szert sem használta	22,60 (5,00)	433	18,37 (4,30)	445	40,93 (6,36)	418
Valamilyen szert már használt	22,45 (5,24)	297	17,66 (4,70)	303	40,08 (6,56)	279
	t=0,39 p>0,1		t=2,12*		t=1,70 ⁺	
„Gyógyszert” nem használt életében	22,68 (5,04)	608	18,26 (4,38)	621	40,92 (6,40)	584
Használt	21,77 (5,23)	124	17,41 (4,77)	128	39,05 (6,56)	115
	t=1,81 ⁺		t=1,99*		t=2,84**	
Ragasztót nem használt még életében	22,65 (5,05)	646	18,35 (4,29)	660	40,95 (6,37)	620
Használt	21,95 (5,36)	80	16,34 (5,18)	83	38,28 (6,76)	74
	t=-1,16 p>0,1		d=-3,40***		t=-3,38**	

Megjegyzés: A szürkével bejelölt átlagok esetében található szignifikáns különbség a csoportok között.

A „gyógyszert” életükben már használók pszichés immunkompetenciája mindhárom mutatót figyelembe véve eltér. Az önkontroll alskála és az összpontszám esetében a használók szignifikánsan alacsonyabb pontszámot érnek el, míg a megközelítő-végrehajtó alskála esetében csak tendencia szintű különbség adódott.

A gyorsítót (*speedet*) életükben már használók pszichés immunkompetenciája mindhárom mutatót figyelembe véve nem tér el egymástól.

Az *ecstasyt* életükben már használók pszichés immunkompetenciája mindhárom mutatót figyelembe véve nem tér el, csak az önkontroll alskála esetében találunk tendencia szintű különbséget.

A ragasztót életükben már használók pszichés immunkompetenciája két mutatót figyelembe véve eltér. Az önkontroll alskála és összpontszám esetében a használók szignifikánsan alacsonyabb pontszámot érnek el míg a megközelítő-végrehajtó alskála szempontjából nincs szignifikáns különbség a csoportok tekintetében.

A marihuánát kipróbálók négy csoportja között az egyszempontos varianciaanalízis eredménye az önkontroll alskála tekintetében tér el egymástól, míg a megközelítő-végrehajtó és az összpontszám tekintetében a négy csoport között nincs szignifikáns különbség.

A post hoc analízis szerint a marihuánát soha nem használók önkontroll skála értékei magasabbak, (N=510, átlag=18,40, szórás=4,34) mint a rekreációs használóké (N=68, átlag=16,54, szórás=4,23).

D/3. táblázat: A személyiség jellemzők és a droghasználat mutatói közötti összefüggések összefoglalása

	Önértékelés	PIK megközelítő-végrehajtó	PIK önkontroll	PIK összpontszám	Deviancia skála
Droghasználat					
Gyógyszer élet					
Gyorsító élet					
Ecstasy élet					
Ragasztó élet					
Marihuána csoportok			NH>R		NH<A, K<R

(A narancssárga szín a használók magasabb értékeit jelölik. A citromsárga szín a használók alacsonyabb értékeit jelzi. Kék színt abban az esetben alkalmaztunk, ha a használók tendencia szinten érték el alacsonyabb eredményt (NH= nem használók, K= kísérletezők, R= rekreációs használók).

E/ A drogfogyasztás és a deviancia prediktív és protektív tényezői – többszemponatos elemzés

A marihuána használatot bejósoló változók

A kísérletező és a rekreációs marihuána használat prediktív és preventív tényezőinek azonosításához multinomiális logisztikus regressziót alkalmaztunk. A használói csoportok meghatározása ennél az elemzésnél (a vizsgált kategóriák számának csökkentése céljából) kizárólag az adatfelvételt megelőző év használata alapján történt (nem vettük tehát figyelembe a korábbi használatot). Kísérletezőnek számítanak eszerint azok a fiatalok, akik az adatfelvételt megelőző 12 hónapban 1-2-szer használtak marihuánát, rendszeres használónak pedig azok, akik 3-szor vagy többször. „Nem használóknak” tekintettük azok a fiatalokat, akik az adott időszakban egyszer sem használtak marihuánát.

A regressziós modellben függő változónk tehát a háromértékű marihuána használati szokás volt (nem használt/kísérletező/rendszeres használat). A független változók azon változók közül kerültek ki, melyek – az előzetesen elvégzett kétváltozós statisztikai elemzések alapján – a marihuána használattal kapcsolatban állnak. Ezek a következők: *nem*; *életkor* (15-18); *etnikum* (cigány/nem cigány); *iskolatípus* (általános iskola/érettségig adó iskola/szakk munkásképző), *gondozási hely* (gyermekotthon/lakásotthon), *családdal való kapcsolattartás* (tartja-e vagy sem); *probléma megbeszélés a szülőkkel* (van olyan szülő vagy nevelőszülő, akivel könnyen/nincs ilyen/nincsenek szülei vagy nevelőszülei vagy nem találkozik velük); *probléma megbeszélés a nevelőtanárral* (könnyű/nehéz/nincs ilyen személy); *szereti-e az iskolát* (nagyon vagy kicsit/nem nagyon/egyáltalán nem); *milyen tanuló* (átlagos vagy annál jobb/átlagosnál rosszabb); a tanárookra és osztálytársakra vonatkozó 4 állítás alapján a következő 4 skála: *iskolai elfogadás*; *iskolai „kedvesség”*³⁰; *osztálytársakkal való kapcsolat, tanárokkal való kapcsolat*³¹; *bántalmazott-e mást* (igen/nem); *depresszió skála*; *önértékelés skála*; *PIK önkontroll skála*; *tünetskála*. A rizikómagatartások ebben az elemzésben nem szerepeltek, mivel kapcsolatukat a droghasználattal már számos vizsgálat

³⁰ Az elfogadás skála a tanárok és osztálytársak részéről érzett elfogadásra utaló 2 tételből, az iskolai kedvelés pedig az osztálytársak és a tanárok kedvességére és segítőkészségére vonatkozó 2 tételből áll.

³¹ A tanárokkal való kapcsolat skálát a tanárookra vonatkozó két tétel alapján, az osztálytársakkal való kapcsolat skálát pedig az osztálytársakra vonatkozó két tétel alapján hoztuk létre.

bizonyította. Jelen elemzésben elsősorban a lehetséges háttér tényezők szerepére koncentráltunk.

Az így kapott modellek közül a legjobbakat több szempont (magas magyarázóerő és helyes besorolási arány, szignifikáns független változók stb.) alapján választottuk ki.

A modellben szereplő változók a „nem használat”-hoz képest magyarázzák a másik két marihuána használati szokást (kísérletezés, rendszeres használat). A modell a marihuána fogyasztási szokások közti különbség 13,9%-át magyarázza.

E/1. táblázat: Marihuána használat két csoportját bejósoló tényezők. Referencia-kategória: nem használok (csak a szignifikáns bejósoló változók szerepelnek)

	Változók	Kategória ¹	Esélyhányados ²
Kísérletezők	Életkor	(folytonos)	1,33*
	Tünetek	Átlagos (ref.)	
		Átlag alatti	ns
		Átlag feletti	1,93*
	Szereti-e az iskolát	nagyon vagy kicsit szereti (ref.)	
		nem nagyon szereti	ns
		egyáltalán nem szeret	2,02*
Rendszeres használok	Életkor	(folytonos)	1,32*
	Társak bántalmazása	nem bántalmazó (ref.)	
		bántalmazó	2,53**
	Tünetek	Átlagos (ref.)	
		Átlag alatti	ns
		Átlag feletti	2,65**
	Szereti-e az iskolát	nagyon vagy kicsit szereti (ref.)	
		nem nagyon szereti	ns
		egyáltalán nem szeret	3,42**
	Probléma-megbeszélés szülőkkel –LÁNYOK ³	nincsenek szülei, vagy nem találkozik velük (ref.)	
		legalább az egyik (édes- vagy nevelő) szülővel nagyon könnyen vagy könnyen	0,36**
		nincs olyan szülő, akivel könnyen	ns
	Probléma-megbeszélés szülőkkel - FIÚK	nincsenek szülei vagy nem találkozik velük (ref.)	
		legalább az egyik (édes- vagy nevelő) szülővel nagyon könnyen vagy könnyen	3,06**
		nincs olyan szülő, akivel könnyen	4,45**

¹ Az esélyhányados adott (kategorikus) változóhoz tartozó referenciakategóriáját jelöltük (ref.)

² * p<0,05; ** p<0,01

³ Ahol egyik nem sincs feltüntetve, ott a változó hatása a két nemre nem tér el szignifikánsan egymástól.

A táblázatban található változóknál feltüntetett esélyhányadosok mindegyike úgy értelmezhető, hogy közben a többi változót kontroll alatt tartjuk (vagyis azok hatását kizárhatjuk).

A fenti modellben a **kísérletező marihuána használat** három változó áll szignifikáns kapcsolatban.

- Az életkor előrehaladtával nő annak az esélye, hogy a fiatal a kérdést megelőző 12 hónapban kipróbálta a marihuánát (vagyis, hogy kísérletező marihuána használó volt).
- A tünetekskálán átlagosnál nagyobb pontszámmal rendelkező fiatalok 1,9-szer nagyobb eséllyel próbálták ki a marihuánát, mint a tünetekskálán átlagos pontszámot elért társaik.

- Azok a fiatalok, akik egyáltalán nem szeretik az iskolát, 2-szer nagyobb eséllyel próbálják ki a marihuánát, mint az iskolát szerető társaik.

A **rendszeres marihuána használat** – a fenti modell alapján – öt változó áll szignifikáns kapcsolatban. (A kísérletezéshez hasonlóan befolyásolja a rendszeres használatot az életkor, a tünetskálán elért összpontszám, illetve az iskolához való viszony)

- Az életkor előrehaladtával nő a rendszeres használat esélye is.
- Az átlag feletti tünet pontszámmal jellemezhető fiatalok esélye a rendszeres használatra (szemben azzal, hogy nem is próbálják ki a marihuánát) 2,7-szeres az átlagos tünet pontszámot mutató társaikhoz képest.
- Az iskolát egyáltalán nem szerető fiatalok 3,4-szer nagyobb eséllyel használtak rendszeresen marihuánát a kérdezést megelőző évben azokhoz képest, akik nagyon vagy egy kicsit szeretik az iskolát.
- A modellből az is kitűnik, hogy a társaikat bántalmazó fiatalok 2,5-ször nagyobb eséllyel rendszeres marihuána használók, mint társaik.
- Míg az eddig említett változók hatásában nem találtunk szignifikáns nemi különbséget, addig – eredményeink alapján – a szülőkkel való probléma-megbeszélés másképp befolyásolja a fiúk és a lányok marihuána fogyasztását. Fiúk esetén azokhoz képest, akiknek nincsenek szüleik (vagy nem találkoznak velük), azok, akik tartják ugyan a kapcsolatot valamelyik szülővel, de nincs olyan szülőjük, akivel problémáikat könnyen megbeszélnek, 4,5-ször nagyobb eséllyel használtak rendszeresen marihuánát az adatfelvételt megelőző évben. Lányoknál e között a két kategória között a modell nem mutat szignifikáns különbséget. Azokhoz képest, akiknek nincsenek szüleik vagy nem találkoznak velük, a szüleik közül legalább az egyikkel könnyen kommunikáló lányoknak 0,4-szeres az esélye a rendszeres használatra – a szülőkkel való jó kommunikáció tehát a lányok esetében védőfaktor. Fiúk esetében azonban ugyanez az esélyhányados 3,1-szeres!

A deviancia magasabb fokát bejósoló változók

A deviancia pontszámok eloszlása alapján a fiatalokat két csoportra osztottuk: a 0 és 5 közötti pontszámmal rendelkezőket (73,5%) az *alacsony* deviancia pontszámú, míg a legalább 6 ponttal rendelkezőket (26,5%) a *magas* pontszámú fiatalok közé soroltuk. Annak magyarázatára, hogy a két csoportot milyen változók különböztetik meg egymástól, (bináris) logisztikus regressziót használtunk.

A modellépítés és -választás folyamata a marihuána használatot bejósoló logisztikus regressziós modelléhez hasonlóan történt. A modellben szereplő változók az alacsony deviancia pontszámhoz képest jellemzik a magas deviancia pontszámot. A modell a két csoport közti különbség 22,6%-át magyarázza.

E/2. táblázat: A magas (6-12) deviancia pontszámot bejósoló tényezők. Referencia-kategória: alacsony (0-5) deviancia pontszám (csak a szignifikáns bejósoló változók szerepelnek).

Rizikófaktorok	Kategória ¹	Esélyhányados ²
Önkontroll (PIK alskála)	átlagos (ref.)	
	átlag alatti	2,41**
	átlag feletti	ns
Szereti-e az iskolát	nagyon vagy kicsit szereti (ref.)	
	nem nagyon szereti	1,76*
	egyáltalán nem szereti	3,47**
Tanárok milyen tanulók közé sorolják	átlagos vagy annál jobb tanulók közé (ref.)	
	átlagosnál rosszabb tanulók közé	3,29**
Társak bántalmazása	nem bántalmazó (ref.)	
	bántalmazó	2,64**
Hol él	gyermekotthon (ref.)	
	lakásotthon	0,56**
	egyéb	ns

¹ Az esélyhányados adott változóhoz tartozó referenciakategóriáját jelöltük (ref.)

² * p<0,05; ** p<0,01

A fenti modell alapján a magas és alacsony deviancia pontszámú csoportok közti különbséggel öt változó áll szignifikáns kapcsolatban. Az ezen változóknál feltüntetett *esélyhányadosok mindegyike úgy értelmezhető, hogy közben a másik négy változót kontroll alatt tartjuk* (vagyis azok hatását kizárhatjuk).

- Az önkontroll skálán átlag alatti pontszámot elért fiatalok 2,4-szer nagyobb eséllyel rendelkeznek magas deviancia pontszámmal, mint az önkontroll skálán átlagos pontszámot elért társaik.
- Az iskolát nem nagyon szerető fiatalok 1,8-szor, míg az iskolát egyáltalán nem szerető fiatalok 3,5-szor nagyobb eséllyel rendelkeznek magas deviancia pontszámmal, mint az iskolát legalább egy kicsit szerető társaik. (Ennek a változónak hasonló hatása volt a marihuána fogyasztásra is.)
- Azok a fiatalok, akik úgy érzik, hogy tanáraik az átlagosnál rosszabb tanulók közé sorolják őket, 3,3-szor nagyobb eséllyel rendelkeznek magas deviancia pontszámmal, mint társaik.
- A társaikat bántalmazó fiatalok 2,6-szor nagyobb eséllyel rendelkeznek magas deviancia pontszámmal, mint a társaikat nem bántalmazó fiatalok. (Ennek a változónak hasonló hatása volt a marihuána fogyasztásra is.)
- A lakásotthonban élő fiatalok 0,6-szor kisebb eséllyel rendelkeznek magas deviancia pontszámmal, mint nevelőotthonban élő társaik.

III. Megbeszélés

Az eredmények alapján általánosságban megállapítható, hogy az állami gondozott fiatalok – más hátrányos vagy veszélyeztetett gyermekekkel folytatott vizsgálatok eredményeihez hasonlóan (McDonald és mstai 1996, idézi Taussing, 2002)–, több szempontból kedvezőtlenebb helyzetben vannak, veszélyeztetettebbek, mint a családban élő társaik. Nagyobb arányban fordul elő körükben a legtöbb vizsgált rizikómagatartás: a napi dohányzás, a többszöri részegségek, a védekezés nélküli szexuális kapcsolat, és a különböző drogok kipróbálása. Rosszabb lelki egészség (magasabb depresszió pontszám, magasabb tünet-pontszám), és alacsonyabb önértékelés jellemzi őket. Magasabb arányban fordul elő ebben a mintában a mások bántalmazása és a bántalmazottság egyaránt.

DROGHASZNÁLAT

Az állami gondozott fiatalok drogfogyasztásának életprevalencia értéke nem mutat olyan jelentős nemi különbséget, mint az országos minta (Sebestyén, 2003). Jelen mintában a fiúk csak a marihuánát, LSD-t, heroint és ópiumot fogyasztották nagyobb arányban életükben, a többi vizsgált droggal kapcsolatban nem kaptunk nemi különbséget. A drogfogyasztás életprevalenciája fiúknál az életkorral nő, a 17 és 18 évesek viszont nem különböznek jelentősen. Lányoknál a két fiatalabb korcsoportban alacsonyabb a drogok kipróbálásának aránya, mint az idősebbeknél. Az országos eredmények hasonló különbséget mutatnak a 9. és 11. évfolyamosok (átlagéletkor 15,5, illetve 17,5 év) között (Sebestyén, 2003). Egyetlen iskolatípus szerinti különbséget találtunk: az érettségit adó iskolák tendenciaszinten alacsonyabb arányban használtak életükben már ragasztót, mint az általános iskolások vagy a szakmunkástanulók. A drogfogyasztás életprevalenciája cigány és nem cigány fiatalok között nem különbözött, viszont a cigány fiatalok nagyobb arányban próbálták már ki a gyorsítót és a ragasztót. A gyermekotthonban élő fiatalok magasabb arányban próbálták ki már általában a drogokat, illetve szerenként elemezve a ragasztó kivételével valamennyi vizsgált drogot is, mint a lakásotthonban élő fiatalok. Közöttük magasabb arányban találunk rekreációs marihuána használókat is.

A CIGÁNY ÉS NEM CIGÁNY FIATALOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Az általunk vizsgált állami gondozott fiatalok mintegy harmadát kitevő cigány fiatalok egészségmagatartása, iskolához való viszonya, családdal való kapcsolattartása, szubjektív jólléte több tényező tekintetében jelentősen különbözik a hasonló körülmények között nevelkedő nem cigány gyermekekétől annak ellenére, hogy a minta megoszlása a nem, az életkor, az iskolatípus tekintetében hasonló volt, így a két csoportot összehasonlítható.

A lakásotthonban alacsonyabb, a hagyományos gyermekotthonban magasabb a cigány fiatalok aránya. A cigány fiatalok kisebb arányban tartják a kapcsolatot valamelyik családtagjukkal. Közöttük többen vannak, akik nem szeretik az iskolát. A cigány fiatalok gyakrabban szerepelnek társaik bántalmazójaként, míg bántalmazás áldozataként a cigány és nem cigány fiatalok aránya közel egyforma.

A cigány fiatalok közül többen és erősebben dohányoznak, közöttük magasabb azok aránya, akik már voltak részegek. A cigány fiatalok nagyobb hányadának volt már szexuális kapcsolata. A drogfogyasztás életprevalenciája nem különbözött jelentősen a két csoportban, ugyanakkor a gyorsítót és a ragasztót a cigány fiatalok nagyobb arányban próbálták már ki.

A cigány fiataloknál gyakrabban észlelhetők a szomatikus és lelki tünetek, jellemzőbb a depressziós hangulat.

GYERMEKOTTHON VS. LAKÁSOTTHON

A két különböző típusú gyermekintézmény lakói az iskolához való viszonyukban, a jóllét több mutatója terén, és bizonyos rizikómagatartás mintákban különböznek egymástól (pl a dohányzási szokások, az alkohol és bizonyos szerek kipróbálása, illetve a marihuána használati szokások). A gyermekotthonban élő fiatalok körében magasabb ezeknek a rizikómagatartásoknak az előfordulása, és nagyobb mértékű deviancia jellemzi őket. Kevésbé elégedettek életükkel, és körükben magasabb a depresszió mértéke. Különbséget találtunk továbbá a bántalmazottság terén is. A fenti mutatókban kapott különbségek a gyermekotthonban élő fiatalok „rosszabb” helyzetét mutatják. Jellemző továbbá, hogy a gyermekotthonban lakó fiatalok magasabb arányban számoltak be rosszabb bánásmódról, és alacsonyabb arányban jelezték, hogy a nevelőtanárukkal könnyen tudják megbeszélni problémáikat. Nem találtunk különbséget a szülőkkel való kapcsolattartás, a kortársakkal töltött esték száma terén. Az eredmények a gyermekotthonos fiatalok kedvezőtlenebb helyzetét mutatják, vagyis közöttük nagyobb arányban találunk magasabb rizikójú fiatalokat. Bár nem ismert számunkra a kiválasztás folyamata, elképzelhető, hogy a jobban alkalmazkodó, kevésbé problémás gyerekeknek nagyobb esélyük van arra, hogy lakásotthonba kerüljenek, így problémásabb társaik a gyermekotthonokban koncentrálódnak. A két otthontípus közötti különbségek azonban nem magyarázhatóak kizárólag a gyerekek kiválasztásával. Az intézeti környezetre utaló kérdések alapján elmondható, hogy a lakásotthonban a fiatalok kedvezőbbnek élik meg a bánásmódot, és valószínűleg jobb a kapcsolatuk is a nevelőkkel (mivel eleve kevesebben vannak, jobb lehetőség van személyesebb viszony kialakítására).

BÁNTALMAZÁS ÉS VEREKEDÉS

A mintában szereplő 15-18 éves diákok több mint egy negyede volt már társai bántalmazásának áldozata. Ebben jelentős nemek közti különbséget találunk: a lányok fiúknál magasabb hányada vallotta, hogy áldozata volt már mások bántalmazásának. Az életkorral a jelenség csökkenő tendenciát mutat. A bántalmazottakat ebben a mintában magasabb depresszió, alacsonyabb önértékelés és megküzdési kapacitás, több pszichoszomatikus tünet jellemzi, míg deviancia pontszámaik és rizikómagatartásuk tekintetében nem térnek el jelentősen nem bántalmazott társaiktól, más vizsgálatok eredményeihez hasonlóan (Olweus, 1993, Nansel és mstai, 2004).

Mások bántalmazását tekintve a tanulók 3/5-e még sosem bántalmazott másokat, viszont 7,6%-uk rendszeresen bántja társait. Ez a nem, az iskolatípus és az életkor tényezőivel nem mutatott összefüggést. A bántalmazókra társaiknál magasabb deviancia pontszámok, több pszichoszomatikus tünet, ugyanakkor hasonló önértékelés, depresszió, és megküzdési kapacitás jellemző (Olweus, 1993, Nansel és mtsai, 2004). Általában elmondható, hogy az általunk elemzett rizikómagatartások tekintetében felülmúlják nem bántalmazó társaikat: többen fogyasztanak valamilyen kábítószer (Due és mtsai, in press). A verekedés inkább a fiúkra jellemző (Pickett, in press).

SZUBJEKTÍV JÓLLÉT ÉS SZEMÉLYISÉGMUTATÓK

Az állami gondozásban lévő gyermekek szubjektív jóllét mutatói alacsonynak bizonyultak. A fiatalok több mint fele a Gyermekdepresszió Skála rövidített változatán a „rizikóövezetbe” került, vagyis zavart hangulatot jelzett. Élettel való elégedettségük elmarad a családokban nevelkedőkéitől, a szomatikus és pszichés panaszok előfordulása magas: a fiatalok közel 60%-a hetente többször vagy naponta tapasztalt meg két vagy több tünetet. A leggyakoribb tünetek közé tartoznak a kedvetlenség, az ingerlékenység, az idegesség, az alvásproblémák és a fáradtság.

A lányok – hasonlóan más vizsgálatokhoz (pl. Hankin és mtsai, 1998, Scheidt és mtsai, 2000, Kolip és Schmidt, 1999, Aszmann, 1997, Kökönyei, 2003) – minden jóllét mutató vonatkozásában kedvezőtlenebb adatokkal jellemezhetők. Az iskolatípusnak és az életkornak általában nem volt szerepe az eredmények alakulásában, kivéve a depresszív hangulatot. Az általános iskolába járó 15-18 éves fiatalok szignifikánsan magasabb pontszámot értek el az érettségit adó iskolában tanulókhoz viszonyítva, míg a szakmunkások egyik csoporttól sem különböztek a depresszív hangulatot tekintve.

A cigány fiatalok mindegyik mutatók esetében kedvezőtlenebb adatokkal jellemezhetők a nem cigány fiatalokhoz képest. Ez az összefüggés általában a nem állami gondozásban élő gyermekek és fiatalok esetében is kimutatható (l. Gordos, 2002). A szubjektív jóllét alacsonyabb volta mellett a rizikómagatartások magasabb aránya magyarázhatja a felnőtt cigány populációban ismert jelenséget, miszerint számos megbetegedés (pl. kardiovaszkuláris megbetegedés, gyomor- és bélrendszer megbetegedése, isémiás szívbetegség, daganatos megbetegedések) gyakrabban fordul elő, mint a nem cigányok között (Babusik és Papp, 2002).

Érdemes megjegyezni, hogy az elhelyezés típusa (gyermekotthon vs. lakásotthon) is összefüggést mutatott a jóllét mutatóival. A lakásotthonban élők magasabb élettel való elégedettségről számoltak be, és kisebb fokú depresszív hangulatot jelöltek, mint a gyermekotthonban élők. Míg a személyiség működését jelző mutatók mentén –önértékelés és immunkompetencia- a két csoport között nem mutatkozott különbség. Ezt megerősíti Zsámbéki (2004) adata, mely szerint a lakásotthonban élő gyermekek is megbélyegezettnek érzik magukat, s ez a csökkent önértékelésüket magyarázhatja.

SZUBJEKTÍV JÓLLÉT ÉS SZEMÉLYISÉGMUTATÓK ÖSSZEFÜGGÉSE A SZERHASZNÁLATTAL

A szubjektív jóllét mutatói és a szerhasználat között érdekes összefüggések adódtak, valamennyi droghasználói csoportnál, valamint a legális szereket (gyógyszert visszaélészerűen alkalmazó, ill. gyógyszert és alkoholt együtt alkalmazó) fogyasztóknál gyakoribbak voltak a testi és lelki tünetek, és alacsonyabb élettel való elégedettségről számoltak be.

A szerves oldószert, ragasztót használók minden szubjektív jóllét-mutató (depresszív hangulat, élettel való elégedettség, fizikai és testi tünetek), és személyiségmutató (önértékelés és immunkompetencia) szerint kedvezőtlenebb értékeket értek el, mint akik ezeket a szereket nem használják. Ez az eredmény megegyezik a korábbi kutatások eredményeivel, miszerint az inhalánsokat alkalmazók általában alacsonyabb önértékelésről számolnak be, valamint körükben a depresszió és az öngyilkossági gondolatok emelkedett aránya figyelhető meg (l. Kurtzman és mtsai, 2001, összefoglalóját). Az állami gondozottak között ennek a szernek az életprevalencia értéke kb. 5,5-szer magasabb (11,8%), mint a HBSC vizsgálatban a 15 és 17 éves korosztályban tapasztalt arány (2,1%, l. Sebestyén, 2003). Egyes adatok szerint a korai inhaláns alkalmazás a későbbi drogfogyasztással kapcsolatban állhat (pl. Johnson és mtsai, 1995; Storr és mtsai, 2005). A használattal kapcsolatos okok közé tartoznak az eufória

érzésének gyors kialakulása, az alacsony költségek (olcsó) és az egyszerű elérhetőség (a legtöbb háztartásban megtalálhatók ezek a szerek) (pl. Cok és mtsai, 2004).

A gyógyszert visszaélészerűen és/vagy gyógyszert és alkoholt együtt alkalmazók csoportjában az önértékelésen kívül minden szubjektív jóllét-mutató, továbbá az immunkompetencia alacsonyabb értékei mutatkoztak, elsősorban az életprevalencia alapján kialakított csoportban.

A gyorsítót (pl. speedet) alkalmazóknál a korábban már említett (és minden szerfogyasztó csoportra jellemző) alacsonyabb élettél való elégedettségen és a tünetek magasabb előfordulásán kívül csak az önértékelésben találtunk különbséget az évi prevalenciák alapján kialakított csoportban.

Az ecstasy használóknál is érintett az önértékelés a két „általános” jellemző mellett, továbbá tendencia szinten az immunkompetenciák közül az alacsonyabb önkontroll képesség is megjelenik. Az ecstasy-val kapcsolatos legújabb kutatások alapján úgy tűnik, hogy a használattal a kivitelező funkciók is sérülnek (l. Lundqvist, 2005, in press, összefoglalóját), amelyek tartósabb szerhasználat esetén kapcsolatban lehetnek az önkontroll funkciók gyengülésével. Jelen mintában a tartósabb ecstasy használat a minta kb. 4%-át érinti.

A marihuána-használat alapján kialakított négy csoport összehasonlításból kitűnik, hogy a nem használók, valamint az abbahagyók nem különböznek egyik mutató tekintetében sem, ill. az abbahagyók a másik két csoporttól sem térnek el. A különbség az élettél való elégedettség esetében a nem használók és a kísérletezők között, a tünetek szintjén a nem használók és kísérletezők, valamint nem használók és rendszeres használók között detektálható. Továbbá a rendszeres használók a nem használókhoz képest alacsonyabb önkontroll képességgel jellemezhetők. Hasonlóképpen táncos szórakozóhelyen megforduló fiatalok adataihoz (Detrovics, 2001) a depresszív hangulat és az önértékelés tekintetében nem mutatkozott eltérés az egyes csoportok között. Mivel a marihuána fogyasztók meglehetősen heterogén populációt jelentenek, az itt kapott eredményeket óvatosan kell értelmeznünk. Egyes elképzelések szerint, nem mindegy, hogy az adott személy csak marihuánát használ, vagy más szert, ill. az alkalmazás intenzitása is árnyalja a képet (Detrovics, 2002).

A KÍSÉRLETEZŐ ÉS RENDSZERES MARIHUÁNA HASZNÁLAT ÉS A DEVIANCIA PREDIKTÍV ÉS PROTEKTÍV TÉNYEZŐI

A regressziós modellek alapján az iskola negatív értékelése (negatív percepció és viszonyulás) rizikófaktornak bizonyult mind a deviancia mind a marihuána-használat vonatkozásában. Azok a tanulók, akik egyáltalán nem szeretik az iskolát, 2-szer nagyobb eséllyel próbálják ki a marihuánát az iskolával kapcsolatban pozitív attitűdöt mutatókhoz képest. Az iskolát egyáltalán nem szeretik 3,4-szer nagyobb eséllyel kerülnek a 3 vagy annál többszöri használatot jelzők közé.

A rosszabb iskolai teljesítmény csak a deviancia magas fokát jósolta, míg a marihuána-használat szempontjából nem bizonyult szignifikáns prediktornak.

Ismert összefüggés, hogy az iskolai környezet mind a fizikai, mind az emocionális és szociális jóllétet erősen befolyásolja (Lerner és Galambos, 1998; Roeser és mtsai, 1996). Az iskolai környezet pozitív percepciója és a jó iskolai adaptáció (pl. jó iskolai teljesítmény) magasabb szubjektív jóllét-mutatókkal jár együtt, míg ezek hiánya a rizikómagatartás magasabb előfordulását jósolja be (Seiffge-Krenke és mtsai, 2001, Hanson és mtsai, 2003). Jessor és mtsai (1995) longitudinális vizsgálatukban azt találták, hogy a problémaviselkedés (problémás ivás, deviáns viselkedés, marihuána használat és szexuális kapcsolatokkal való

kísérletezés) protektív tényezői közé tartozik a jó iskolai teljesítmény, az iskola és a bántalmazás hiánya és annak elutasítása.

Jelen vizsgálat szerint is a bántalmazás összefüggésben van a problémaviselkedéssel. A társaikat bántalmazó fiatalok nagyobb eséllyel (2,65) használták az elmúlt évben marihuánát, valamint nagyobb eséllyel (3,29) kerültek a magas devianciát mutató csoportba, mint a nem bántalmazók. Korábbi vizsgálatok szerint a bántalmazóknál (és a bántalmazottaknál is) a pszichoszociális alkalmazkodás zökkenői fedezhetők fel (Nansel et al., 2001; Spivak & Prothrow-Stith, 2001).

A kísérletező és rendszeres marihuána-használatot a gyakoribb tünet-előfordulást jelző csoporthoz tartozás szignifikánsan jósolta. A testi és lelki tüneteket (szubjektív panaszokat) általában a stresszel hozzák összefüggésbe (Kaplan és Mammel, 1993), így gyakori előfordulásuk rossz közérzetet, és a negatív érzelmek felerősödését is jelezhetik. Wills és mtsai (1999) eredményei szerint a magas negatív affektivitással jellemezhető serdülők körében a szerhasználat – így a marihuána-használat – rizikója magasabb. A pozitív érzelmek jelenléte, bufferként működve, ellensúlyozni tudta a negatív érzelmek hatását. Wills és mtsai (1999) kutatásából az is kiderült, hogy a szerhasználat mint probléma-megoldási mód mediátor tényezőként működött a negatív/pozitív affektivitás és a szerhasználat között. Ennek megfelelően azok a fiatalok, akik magas negatív affektivitással rendelkeztek, gyakrabban alkalmazták a szerhasználatot „hangulatjavítóként” különböző iskolai, családi, baráti és érzelmi problémák esetében. Jelen vizsgálatban a depresszív hangulat nem jósolta be szignifikánsan a marihuána használatot. Erdemes megjegyezni, hogy normál iskolába járó serdülők mintáján a depresszív hangulat a rendszeres használatnál prediktorának bizonyult a kísérletezőkhöz viszonyítva (Kököneyi és mtsai, 2004).

A szociális támogatás egészségvédő szerepe régóta ismert (Pikó, 2002). Serdülőknél a szülőktől kapott támogatás – pl. érzelmekről való beszélgetés, probléma megbeszélés – fordítottan kapcsolódott a szerhasználathoz (dohányzás, alkohol és marihuána), és hatását a jobb önkontroll közvetítette (Wills és mtsai, 2004). Jelen vizsgálatban az önkontroll mint megküzdési képesség nem bizonyult szignifikáns prediktornak a marihuána használatot tekintve.

Hátrányos helyzetű gyerekek és fiatalok csoportjában, vagy nehéz élethelyzetbe kerülő fiataloknál a reziliencia kutatások és modellek alapján az iskola pozitív percepciója és a szülőktől kapott támogatás jobb alkalmazkodáshoz vezet, amely a szociális és érzelmi képességek magasabb szintjével jár együtt (Masten, Coatsworth, 1998). Továbbá egy, a szűk családi kapcsolatokon kívüli felnőtt személlyel való erőteljes kötődés is védőfaktornak tekinthető erősen veszélyeztetett gyerekek és fiatalok mintájában (Cicchetti, 2004, Werner, Smith, 2001). A reziliens gyerekekre a pozitív érzelmek nagyobb használata jellemző (Tugade és Fredrickson, 2004).

Érdekes eredmény adódott azonban a probléma megbeszélés hatása és a marihuána használat között: a két nem esetében eltérő mintázat figyelhető meg. Az állami gondozásban élő lányoknál a probléma megbeszélés protektív faktorként működik a marihuána használatot tekintve, míg fiúknál rizikófaktorként. A nők a szociális támogatóhálózatot jobban igénybe veszik, mint a férfiak (Taylor és mtsai, 2000), a stresszel való megküzdésben erőteljesebben támaszkodnak a szociális támogató hálózataikra (pl. Repetti.). Fiúknál elképzelhető, hogy a jobb probléma megbeszélés nem az érzelmi problémák megbeszélését, hanem a viselkedési problémák „elfogadását” jelzi a család részéről.

A kutatás eredményeinek rövid összefoglalása és ajánlások

Az Országos Gyermekesegségügyi Intézet Epidemiológiai osztályának kutatócsoportja közreműködésével, 2003. évben az ÁNTSZ megyei intézeteinek egészségvédelmi osztályai 48 állami gondozottakat nevelő intézményben anonim adatgyűjtést végeztek 1008, 15-18 éves gyermek között. A válaszoló gyermekek 48,7%-a hagyományos, nagy létszámú gyermekotthonban, 45,6%-a lakásotthonban, 5,7% egyéb helyen él.

Az adatgyűjtés és adatelemzés célja a hátrányos helyzetben lévő, családi környezetet nélkülöző fiatalok életérzésének, jóllétének (élettel való elégedettség, szomatikus és mentális egészség), valamint rizikómagatartásának (dohányzás, alkoholfogyasztás, drog), szexuális aktivitásának vizsgálata, illetve a rizikómagatartás preventív és prediktív tényezőinek feltárása.

A feldolgozásra alkalmas 850 kérdőív adatait összevetettük az „Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása” WHO nemzetközi kutatás hazai, országos reprezentatív mintájának adataival, mint referencia adatokkal. Így az állami gondozás alatt álló serdülők fokozott veszélyeztetettsége több szempontból is bizonyosságot nyert:

1. Az állami gondozott fiatalok körében az országos átlaghoz képest magasabb a marihuána-, a ragasztó-, a gyógyszer, a speed és az ecstasy használat életprevalenciája.
2. Közöttük több mint kétszeres a függő dohányosok aránya, magasabb a többszöri részegségről beszámoló, és védekezés nélküli szexuális kapcsolatot létesítők aránya, mint az országos mintában.
3. Az állami gondozott fiatalokra alacsonyabb önértékelés, magasabb pszichoszomatikus tünet pontszám és magasabb depresszió pontszám jellemző.
4. Körükben magasabb azok aránya, akiket társaik bántalmaztak, illetve akik részt vettek már társaik bántalmazásában.

Az országos adatok szerint még a családban élő gyermekek között is a jelenleginél sokkal intenzívebb és hatékonyabb egészségvédő és megelőző tevékenységre van szükség. Az 1986-2002 év között elvégzett öt vizsgálat a dohányzási és alkoholfogyasztási szokások kedvezőtlen trendjére utal. Az állami gondozott fiatalokra vonatkozó adatok – fokozottan veszélyeztetett csoportról lévén szó – ehhez képest még kedvezőtlenebb helyzetet mutatnak, ezért sajátos megelőző stratégiát célszerű kidolgozni ennek a csoportnak a részére. Általánosságban elmondható, hogy a rizikómagatartások nemcsak magasabb arányban, hanem életkorilag is előbb jelentkeznek, ezért a célzott prevenciónak is korai életkorban kellene megkezdődnie.

A szerhasználat (cigaretta-, akohol- és drogfogyasztás) magas arányú előfordulása felveti a kérdést, hogy vajon az állami gondozott fiatalok hol, hogyan és miből jutnak ezekhez a szerekhez. A gyermekeket nevelő intézményeknek – a megelőzés céljából – meg kellene vizsgálniuk a hozzájárulás módját, lehetőségeit.

A családi támogatás (a szeretet és a megfelelő szintű, szükségtelenül nem korlátozó kontroll) a kutatások szerint szoros összefüggést mutat a szubjektív jólléttel és az egészségmagatartással. A gyermekeket nevelő intézményeknek ebben a vonatkozásban bizonyos szempontból a családot kell „pótolni”. Jelen vizsgálat eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy a nevelőkkel kialakított kapcsolat minősége (meg tudják-e beszélni problémáikat nevelőtanárjukkal) fontos szerepet játszik a fiatalok rizikómagatartásának alakulásában. A nevelők az egészségmagatartás szempontjából is fontos mintaadó szerepet töltenek be.

Az eredmények alapján megerősítést nyert a lakásotthonok előnye, szemben a gyermekotthonokkal. A lakásotthonban élő fiatalok ugyanis a jóllétre és a pszichológiai alkalmazkodásra vonatkozó mutatók alapján kedvezőbb helyzetben vannak, jobbnak ítélték a bánásmódot, és jobb kapcsolatról számoltak be nevelőtanárukkal. Ennek alapján fontos a lakásotthoni hálózat bővítése annak érdekében, hogy minél több család nélkül maradt gyermek kerülhessen az intimitást és a családi környezetet jobban megvalósító lakásotthoni elhelyezésbe.

Az állami gondozott fiatalok hátrányos helyzetben lévő csoportján belül a cigány fiatalokat az eredmények alapján még fokozottabb hátrány jellemzi. Feltűnő az aránytalan előfordulásuk a két intézménytípusban (gyermekotthon és lakásotthon).

A pszichoszomatikus panaszok magas előfordulása az állami gondozott fiatalok körében az intézményeket ellátó egészségügyi szakemberek számára lehet figyelmeztető jelzés.

Figyelmet érdemel a fiatalok közötti bántalmazás magas aránya. Ennek csökkentésében kiemelt szerepe lehet a konfliktusok felderítésének, a hatékony megküzdési stratégiák tanításának és az agresszió kezelésben mutatott nevelői példának.

Bár jelen vizsgálat nem terjedt ki a szabadidő eltöltésének elemzésére, de számos vizsgálat azt mutatja, hogy a gyermekek számára érdekes, kihívást és élményt jelentő, szervezett szabadidős elfoglaltságok védőszerepet játszanak a rizikómagatartásokkal szemben.

A rizikómagatartások fontos prediktora ebben a csoportban is az iskola iránti kedvezőtlen attitűd. Minden olyan törekvés, ami a gyerekek iskolához való viszonyát javítja (pl. az iskolai közösségbe és az osztályba való beilleszkedés elősegítése, segítségnyújtás a tanulásban, felelősségvállalást igénylő, jelentős feladatokban való részvétel lehetősége) hozzájárulhat a rizikómagatartásokkal szembeni „védettséghez”. A tanárok támogató és elfogadó attitűdje mellett mintaadó szerepük is különösen fontos.

Irodalom

- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló, 1997. évi XXXI. törvény
- ACHENBACH, TM. (1991). *Manual for the Child Behavior Checklist / 4-18 and 1991 profile*.
Bd: Burlington, VT University of Vermont Department of Psychiatry.
- ASZMANN, A. (SZERK). (2003). *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása. Egészségügyi Világszervezet nemzetközi kutatásának keretében végzett magyar vizsgálat, „Nemzeti Jelentés” 2002*, OGYEI, NDI
- ASZMANN, A. (1997). A serdülők egészségi állapota, közérzete, panaszai és gyógyszerhasználat. In: Aszmann A. (szerk.). *Iskolásgyermekek egészségmagatartása 1986-1993*. Anonymus Kiadó, Budapest, 75-95.
- ASZMANN, A., RÓZSA, S., CZEGLÉDI R., NÉMETH Á. (1999): Magyar serdülők egészséget befolyásoló magatartása, a rizikómagatartás 1986-1997 közötti változása, *Egészségnevelés*, 40, 123-132.
- ASZMANN, A., RÓZSA, S., NÉMETH, Á. (2000): A magyar serdülők dohányzása, alkoholfogyasztása és a pszichoszociális környezet, *Egészségnevelés*, 41, 177-187.
- ASZMANN, A., BRUNNER, P. (2001): Hátrányos helyzet és egészségi állapot egy ifjúságkutatás tükrében, *Egészségtudomány*, XLV/3, 266-272.
- BABUSIK, F., PAPP, G. (2002). A cigányság egészségi állapota. *Esély*, 6
- CANTRILL, H. (1965): *The pattern of human concern*, Rutgers University Press.
- CICCHETTI, D. (2004): An Odessey on discovery: lessons learned through three decades of child maltreatment. *American Psychologist*, 731-738.
- COK, I., SARDAS, S., KADIOGLUE, E., OZCAGLI, E. (2004). Assessment of DNA damage in glue sniffers by use of alkaline comet assay. *Mutation Research*, 557, 131-136.
- CURRIE, C., SAMDAL, O., BOYCE, W., SMITH, B. (Eds.): *Health Behaviour in School-Aged Children: a World Health Organization Cross-National Study, Research Protocol for the 2001/02 Survey*, Child and Adolescent Health Research Unit University of Edinburgh, Scotland, 2001
- CURRIE, C., ROBERTS, CH., MORGAN, A., SMITH, R., SETTERTOBULTE, W., SAMDAL, O., RASMUSSEN V.B. (2004): *Young people's health in context, Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report form the 2001/2002 survey*, Health Policy for Children and Adolescents, No. 4., WHO
- CSIZMADIA, P., VÁRNAI, D. (2003): Dohányzás és alkoholfogyasztás, in: Aszmann Anna (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása. Egészségügyi Világszervezet nemzetközi kutatásának keretében végzett magyar vizsgálat, „Nemzeti Jelentés” 2002*, OGYEI, NDI
- DEMETROVICS ZS. (2001). *Droghasználat Magyarország szórakozóhelyein*. L'Harmattan Kiadó, Bp.
- DEMETROVICS ZS. (2002). Marihuána: pszichológiai és antropológiai szempontok. In: Ritter I. (szerk.). *Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről*. Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, Bp. 251-265.
- DOMSZKY, A. (1999): *A gyermekotthonok működésének szabályairól és követelményeiről*, Módszertani levél, Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet, Budapest
- DUE, P., HOLSTEIN, B.E., LYNCH, J, DIDERICHSEN, F., NIC GABHAIN, S., SCHEIDT, P., CURRIE, C. AND THE HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL-AGED CHILDREN BULLYING WORKING GROUP (IN PRESS). Bullying and Symptoms among School-Aged Children: International Comparative Cross Sectional Study in 28 Countries, *European Journal of Public Health*
- GÁDOROS, J. (1996). Szociodemográfiai rizikótényezők vizsgálata gyermek viselkedési kérdőív alkalmazásával. *Psychiatria Hungarica*, 2, 147-165.

- GORDOS, Á. (2002). A roma és nem roma általános iskolás gyermekek lelki, egészségi állapota és iskolai attitűdjük közötti kapcsolat vizsgálata. In: Kaposvári J. (szerk.) „Egészség és Gazdagság Európa Fiatal Generációjának, a megelőzés kihívásai”. EUSUHM Nemzetközi Konferencia. 150-156.o.
- GRANADO ALCÓN MC, PEDERSEN JM. (2001) Family as a child development context and smoking behaviour among schoolchildren in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, 60: 52-63.
- HANKIN, B.L., ABRAMSON, L.Y., MOFFITT, T.E., SILVA, P.A., MCGEE, R.M., ANGELL, K. E. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: emerging gender differences in a 10 year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 107, 128-140.
- HANSON, .L., AUSTIN, G., LEE-BAYHA, J. (2003): *Students Health Risks, Resilience, and Academic Performance: Year 1 Report*, Los Alamitos, CA: WestEd
- JESSOR, R., VAN DEN BOS, J., VANDERRYN, J., COSTA, F.M., TURBIN, M.S. (1995). Protective factors in adolescent problem behaviour: moderator effects and developmental change. *Developmental Psychology*, 31, 923-933
- JOHNSON, E.O., SCHÜTZ, C.G., ANTHONY, J.C., ENSMINGER, M.E. (1995). Inhalants to heroin: a prospective analysis from adolescence to adulthood. *Drug and Alcohol Dependence*, 40, 159-164.
- JONES, S.P., HEAVEN P.C.L. (1998): Psychosocial correlates of adolescent drug-taking behavior, *Journal of Adolescence*, 21, 127-134.
- KAPLAN, D.W., MAMMEL, K.A. (1993). Adolescence. In: Hathaway, W. E., Hay Jr., W.W., Groothuis, J.R., Paisley, J.W. (Eds.). *Current pediatric Diagnosis Treatment*. Lange Medical Book, 85-112.
- KINGON, Y.S., O’SULLIVAN, A.L. (2001): The Family as a Protective Asset in Adolescent Development, *Journal of Holistic Nursing*, 19: 102-121.
- KOLIP, P., SCHMIDT, B. (1999). *Gender and Health in adolescence. WHO Policy Series: Health policy for children and adolescents*. Issue 2.
- KOVACS, M. (1985). The Interview Schedule for Children (ISC). *Psychopharmacological Bulletin*, 21, 991-994.
- KÖKÖNYEI, GY. (2003). Szubjektív jóllét. In: Aszmann A. (szerk.). *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása. Egészségügyi Világszervezet nemzetközi kutatásának keretében végzett magyar vizsgálat, „Nemzeti Jelentés” 2002*, OGYEI, NDI, 93-109. o.
- KÖKÖNYEI GYÖNGYI, ASZMANN ANNA, SZABÓ MÓNICA (2002): A serdülők jól-létét befolyásoló tényezők, *Egészségnevelés*, 43, 49-56.
- KÖKÖNYEI GYÖNGYI, SZABÓ MÓNICA, ASZMANN ANNA (2003): Drog és deviancia, Kutatási beszámoló, ISM
- KÖKÖNYEI, GY. (2004). Marihuána-használat egy reprezentatív vizsgálat tükrében. In: Kapócs, I., Maár, M., Szabadka, P. (szerk.). *Ifjú-Kór 3*. Okker Kiadó, Budapest. 23-51.
- KÖKÖNYEI, GY., NÉMETH, Á., VÁRNAI, D., ASZMANN, A., PÁLL, G., SZABADI, I. (2004). The predictors of continuation of cannabis use after experimentation among Hungarian school-aged adolescents. Paper presented at „The role of behavioural medicine in understanding and preventing the moratlity and morbidity challenges occurring in central and Eastern European countries” conference, Satellite of Eight International Congress of Behavioural Medicine. Budapest, Hungary, August 29-31 (pp. 67).
- KURTZMAN, T.L., OTSUKA, K.N., WAHL, R.A. (2001). Inhalant abuse by adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 28, 170-180.

- LERNER, R.M.; GALAMBOS, N.L. (1998). Adolescent development: challenges and opportunities for research, programs, and policies. *Annual Review of Psychology*, 49, 413-446.
- LUNDQVIST, T. (2005, in press). Cognitive consequences of cannabis use: comparison with abuse of stimulants and heroin with regard to attention, memory and executive functions. *Pharmacology, Biochemistry and Behavior*
- MASTEN, A.S., COATSWORTH, J.D. (1998): The Development of Competence in FAVORable and Unfavorable Environments, *American Psychologist*, Vol 53. No. 2., 205-220.
- MCDONALD, T.P., ALLEN, R.I., WESTERFELT, A., PILIAVIN, I. (1996): *Assessing the long-term effects of foster care: A research synthesis*. Washington, DC: CWLA Press.
- MOFFITT, T.E. (1993): Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy, *Psychological Review*, 100(4): 674-701.
- NANSEL, T.R., OVERPECK, M., PILLA, R.S., RUAN, W.J., SIMONS-MORTON, B., SCHEIDT, P. (2001). Bullying behaviours among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285, 2094-2100.
- NANSEL TR, CRAIG W, OVERPECK MD, SALUJA G, RUAN J AND THE HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL-AGED CHILDREN BULLYING ANALYSES WORKING GROUP (2004) Cross-national consistency in relationship between bullying behaviors and psychosocial adjustment. *Arch Pediatr Adolesc Med.*;158:730-746.
- NÉMETH ÁGNES (2003): Nemi érés és szexuális magatartás, In: Aszmann A. (szerk.). *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása. Egészségügyi Világszervezet nemzetközi kutatásának keretében végzett magyar vizsgálat, „Nemzeti Jelentés” 2002*, OGYEI, NDI, 93-109. o.
- OLÁH A. (1996) *A megküzdés személyiségtényezői: A Pszichológiai Immunrendszer és mérésének módszere*. Kézirat.
- OLÁH, A. (2000) *Health Protective and Health Promoting Resources in Personality: A Framework for the Measurement of the Psychological Immune System*. Positive Psychology Meeting, April 14-15 2000, Quality of Life Research Center.
- OLWEUS, D. (1993): *Bullying at School*, Blackwell Publishing
- PAKSI, B.; ELEKES, ZS. (2003): A középiskolások drogfogyasztása 2003-ban Budapesten. Helyzetkép és tendenciák. *Addiktológia*, 2(3-4), 275-305.
- PICKETT W ET AL (IN PRESS): Cross-national study of fighting and weapon carrying as determinants of adolescent injury, *Pediatrics*
- PIKÓ, B. (2002). *Fiatalok pszichoszociális egészséges és rizikómagatartása a társas támogatás tükrében*. Osiris Kiadó, Budapest 190-212.
- RÁCZ, J. (1988): *Drogfogyasztó magatartás*. Medicina, Budapest
- REPETTI, R.L. (1989): Effects of daily workload on subsequent behavior during marital interactions: The role of social withdrawal and spouse support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 651–659.
- ROESER, R.W., MIDGLEY, C., URDAN, T.C. (1996). Perceptions of the school psychological environment and early adolescents' psychological and behavioural functioning in school: the mediating role of goals and belonging. *Journal of Educational Psychology*, 88, 408-422.
- ROSENBERG, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. Princeton University Press: Princeton, NJ.
- RÓZSA, S., VETRÓ, Á., KOMLÓSI, A. és mtsai (1999). A gyermek-és serdülőkorú depresszió kérdőíves mérésének lehetősége a klinikai és normatív mintán szerzett tapasztalatok alapján. *Pszichológia*, 4, 459-482.
- SEBESTYÉN EDIT (2003): Illegális szerek használata, in: Aszmann Anna (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*, Országos Gyermkegészségügyi Intézet, 2003.

- SCHEIDT, P., OVERPECK, M., WYATT, W., ASZMANN, A. (2000). Adolescents' general health and well-being. In: Currie, C. Hurrelmann, K. Settertobulte, W. Smith, R and Todd, J (Eds.). *Health and Health Behaviour among Young People*. WHO Policy Series: Health policy for children and adolescence. Issue1 pp. 24-39
- SEIFFGE-KRENKE, I., WEIDEMANN, S., FENTNER, S., AEGENHEISTER, N., POEBLAU, M. (2001). Coping with school-related stress in healthy and clinically referred adolescents. *European Psychologist*, 6, 123-132.
- SPIVAK, H., PROTHROW-STITH, D. (2001). The need to address bullying –an important component of violence prevention. *JAMA*, 285, 2131-2132.
- STORR, C.L., WESTERGAARD, R., ANTHONY, J.C. (2005). Early onset inhalant use and risk for opiate initiation by young adulthood. *Drug and Alcohol Dependence*, 78, 253-261.
- SZABÓ, M., ASZMANN, A., KÖKÖNYEI, GY. (2002): Serdülőkorúak jól-léte és rizikómagatartása a családstruktúra és a nemi szerepek függvényében, *Egészségnevelés*, 43, 97-103.
- SZABÓ, M. (2003): Társas kapcsolatok: család, barátok, iskola, in Aszmann Anna (szerk.): Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása, Országos Gyermkegészségügyi Intézet, 2003.
- TAUSSING, H.N. (2002): Risk behaviors in maltreated youth placed in foster care: a longitudinal study of protective and vulnerability factors, *Child Abuse & Neglect*, 26, 1179-1199.
- TAYLOR, S. E., KLEIN, L. C., LEWIS, B. P., GRUENEWALD, T. L., GURUNG, R. A. R., UPDEGRAFF, J. A. (2000): Biobehavioral Responses to Stress in Females: Tend-and-Befriend, Not Fight-or-Flight. *Psychological Review*, 107, 411–429.
- TUGADE, M.M., FREDRICKSON, B.L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 320-333.
- WERNER, E.E., SMITH, R.S. (2001): *Journeys from Childhood to Midlife, Risk, Resilience and Recovery*, Cornell University Press, NY, 236 o.
- WILLS, T.A., SANDY, J.M., SHINAR, O., YAEGER, A. (1999). Contribution of positive and negative affect to adolescent substance use: test of a bidimensional model in a longitudinal study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 13, 327-338.
- WILLS, T.A.; RESKO, J.A., AINETTE, M.G., MENDOZA, D. (2004). Role of Parent Support and Peer Support in Adolescent Substance Use: *A Test of Mediated Effects*. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18, 122-134.
- ZSÁMBÉKI, E. (2004). A lakóotthonban élő gyermekek helyzete. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 2,

Melléklet

A mellékletben a statisztikai szignifikancia szintjét a következő módon jelöljük: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. + $p < 0,1$. Ha nem szerepel jelölés, az eredmény nem szignifikáns.

M/1. táblázat: A nemek és a korcsoportok megoszlása a két etnikai csoportban

	Teljes minta	Nemek			Életkor (év)				
		fiú	lány	összesen	15	16	17	18	összesen
Etnikum	%	%	%	%	%	%	%	%	%
cigány	36,6	52,3	47,7	100	21,1	31,9	25,7	21,4	100
nem cigány	63,4	55,2	44,9	100	16,5	33,3	28,9	21,3	100
összesen	100	54,1	45,9	100	18,2	32,8	27,7	21,3	100
Elemzés (N)	842	449	381	830	151	272	230	177	830
χ^2		0,622			2,996				

M/2. táblázat: A nemek, a korcsoportok és cigány – nem cigány fiatalok megoszlása a gondozási hely szerint

	Teljes minta	Nemek			Életkor (év)					Etnikum		
		fiú	lány	összesen	15	16	17	18	összesen	cigány	nem cigány	összesen
Gondozási hely	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
gyermekotthon	48,7	55,9	44,1	100	19,4	35,6	26,2	18,9	100	41,4	58,6	100
lakásotthon	45,6	51,2	48,8	100	16,8	29,7	29,2	24,3	100	32,4	67,6	100
egyéb	5,7	56,3	43,8	100	22,9	33,3	29,2	14,6	100	28,3	71,7	100
összesen	100	53,8	46,2	100	18,4	32,8	27,7	21,1	100	36,6	63,4	100
Elemzés (N)	848	456	392	848	156	278	235	179	848	303	525	828
χ^2		1,954			7,893					8,171 *		

M/3. táblázat: A nemek és a korcsoportok megoszlása iskolatípus szerint

	Teljes minta	Nemek			Életkor (év)				
		fiú	lány	összesen	15	16	17	18	összesen
Iskolatípus	%	%	%	%	%	%	%	%	%
általános iskola	22,4	56,4	43,6	100	38,2	42,4	15,2	4,2	100
érettségít adó iskola	23,5	48,6	51,4	100	23,1	32,4	24,3	20,2	100
szakmunkásképző	54,1	54	46	100	5,8	30,4	33,7	30,2	100
összesen	100	53,3	46,7	100	17,1	33,6	27,3	22	100
<i>Elemzés (N)</i>	736	392	344	736	126	247	201	162	736
χ^2	-	2,269			132,718***				

M/4. táblázat: A cigány/nem cigány fiatalok és a gondozási hely megoszlása iskolatípus szerint

	Etnikum			Gondozási hely		
	cigány	nem cigány	összesen	gyermekotthon	lakásotthon	összesen
Iskolatípus	%	%	%	%	%	%
általános iskola	39,5	60,5	100	52	48	100
érettségít adó iskola	30,2	69,8	100	46,3	53,7	100
szakmunkásképző	36,4	63,6	100	50,7	49,3	100
összesen	35,6	64,4	100	49,9	50,1	100
<i>Elemzés (N)</i>	257	464	721	348	349	697
χ^2	3,355			1,182		

1. Drogfogyasztás

M1/1. táblázat: A valamilyen kábítószerrel már kipróbált fiatalok aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Kipróbált-e már életében valamilyen kábítószerrel?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	41,4	43,9	38,5	32,5	37,9	48,5	45,4	36,3	43,2	43,5
<i>Elemszám (N)</i>	824	442	382	151	272	227	174	160	169	386
χ^2		2,472		12,196**				2,632		

M1/2. táblázat: Az egyes szerek életprevalenciája a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Életprevalencia	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
marihuána (füves cigi)	31,8	35,2	27,9	21,9	27,9	37,6	39,2	28,3	38,8	31,5
<i>Elemszám (N)</i>	817	440	377	151	269	226	171	159	170	381
χ^2		5,091*		16,599**				4,548		
gyorsító (amfetamin)	11,6	59,6	40,4	8,7	10,3	13,6	13,5	8,2	12,7	12,2
<i>Elemszám (N)</i>	813	434	379	150	271	221	171	158	166	384
χ^2		1,638		3,102				2,091		
ecstasy	12,6	13,1	12,1	11,1	10,4	16,7	12,3	9,9	15,2	11,7
<i>Elemszám (N)</i>	816	435	381	153	270	222	171	161	164	384
χ^2		0,195		4,869				2,279		
ópium	3,4	5,5	1,0	2,6	3,3	4,1	3,4	3,1	3,0	2,6
<i>Elemszám (N)</i>	820	439	381	152	272	221	175	160	168	385
χ^2		12,067**		kis elemszámok				kis elemszámok		
gyógyszer	11,2	11,6	10,8	10,5	10,3	13,1	11,0	11,0	10,2	10,4
<i>Elemszám (N)</i>	819	440	379	152	272	222	173	163	166	383
χ^2		0,122		1,073				0,063		

M1/2. táblázat (folytatás)

Életprevalencia	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
alkohol+gyógyszer	13,2	13,5	12,8	10,1	13,0	16,4	12,1	9,5	13,2	13,9
<i>Elemszám (N)</i>	81	437	375	149	270	220	173	158	167	381
χ^2		0,087		3,386				1,995		
kokain	3,9	4,8	2,9	3,3	2,9	4,1	5,8	1,9	4,2	3,6
<i>Elemszám (N)</i>	820	437	383	151	274	222	173	160	168	386
χ^2		2,035		kis elemszámok				kis elemszámok		
oldószer, ragasztó	11,8	10,3	13,4	13,2	10,8	14,8	8,1	13,1	6,5	12,2
<i>Elemszám (N)</i>	817	436	381	152	269	223	173	160	169	384
χ^2		1,842		4,764				4,787+		
LSD	6,0	8,1	3,7	5,3	5,5	5,0	8,7	5,0	6,6	5,5
<i>Elemszám (N)</i>	814	433	381	151	271	220	172	159	166	384
χ^2		6,963**		2,874				0,435		
heroin	2,1	3,2	0,8	2,0	1,1	2,7	2,9	-	3,0	2,3
<i>Elemszám (N)</i>	818	435	383	151	273	223	171	160	169	385
χ^2		5,935*		kis elemszámok				kis elemszámok		
más anyag	4,2	5,2	2,8	4,5	6,0	2,7	2,6	1,8	6,1	4,0
<i>Elemszám (N)</i>	636	351	285	122	216	165	133	123	128	304
χ^2		2,093		kis elemszámok				kis elemszámok		
alkoholt és gyógyszert együtt és/vagy gyógyszert visszaélészerűen	15,7	15,7	15,6	10,1	15,9	20,4	14,0	12,0	15,8	16,9
<i>Elemszám (N)</i>	805	433	372	148	270	216	171	158	165	378
χ^2		0,002		7,408				2,049		

M1/3. táblázat: Az egyes szerek éves prevalenciája a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Éves prevalencia	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
marihuána (füves cigi)	25,4	28,7	21,6	18,1	23,4	30,1	28,9	24,4	29,9	24,6
<i>Elemzés (N)</i>	822	442	380	149	274	226	173	156	167	391
χ^2		5,515*		8,505*				1,984		
gyorsító (amfetamin)	8,5	8,7	8,2	7,4	8,1	10,3	7,6	7,1	7,9	9,0
<i>Elemzés (N)</i>	815	436	379	149	271	224	171	155	165	389
χ^2		0,075		1,371				0,580		
ecstasy	9,1	9,0	9,2	8,6	7,8	12,3	7,6	7,0	10,9	8,5
<i>Elemzés (N)</i>	813	433	380	151	270	220	172	157	165	386
χ^2		0,010		3,785				1,579		
ópium	1,6	2,5	0,5	1,3	1,9	2,7	-	-	1,2	1,8
<i>Elemzés (N)</i>	809	433	376	150	269	220	170	157	163	385
χ^2		kis elemszám		kis elemszámok				kis elemszámok		
gyógyszer	7,6	8,3	6,8	7,2	7,1	10,4	5,3	6,3	7,8	7,5
<i>Elemzés (N)</i>	813	433	380	152	268	222	171	158	166	385
χ^2		0,622		3,854				0,317		
alkohol+gyógyszer	8,5	8,3	8,6	7,9	8,5	12,2	4,1	7,0	7,2	9,0
<i>Elemzés (N)</i>	816	434	382	152	270	222	172	157	166	388
χ^2		0,031		8,277*				0,855		
kokain	2,3	3,2	1,3	2,0	2,2	2,7	2,3	0,6	2,4	2,6
<i>Elemzés (N)</i>	812	433	379	150	270	221	171	156	166	386
χ^2		3,240		kis elemszámok				kis elemszámok		
oldószer, ragasztó	8,3	8,3	8,4	9,2	7,8	11,7	4,1	9,0	4,2	8,5
<i>Elemzés (N)</i>	817	435	382	152	270	223	172	156	166	388
χ^2		0,003		7,593				3,575		
LSD	4,2	5,3	2,9	4,6	4,0	4,0	4,1	3,8	4,8	3,6
<i>Elemzés (N)</i>	819	437	382	152	272	223	173	152	166	388
χ^2		2,910		0,097				0,461		

M1/3. táblázat (folytatás)

Éves prevalencia	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
heroin	1,6	2,1	1,1	1,3	1,5	1,8	1,8	-	1,2	2,1
<i>Elemszám (N)</i>	815	435	380	151	271	222	171	157	166	386
χ^2		1,335		kis elemszám				kis elemszám		
más anyag	3,0	4,0	1,8	3,3	4,2	2,4	1,5	1,6	1,6	3,6
<i>Elemszám (N)</i>	577	326	251	111	200	149	117	113	115	276
χ^2		2,709		kis elemszám				kis elemszám		
<i>alkoholt és gyógyszert együtt és/vagy gyógyszert visszaélészerűen</i>	10,7	11,4	10,0	9,9	9,7	14,9	7,6	8,3	10,2	11,4
<i>Elemszám (N)</i>	811	431	380	152	267	221	171	157	166	385
χ^2		0,395		6,214				1,191		

M1/4. táblázat: A kipróbált szerek száma alapján létrehozott csoportok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Hányféle szert próbált ki?	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
semmit nem próbált ki	66,8	64,8	69,1	74,3	69,8	62,1	61,3	69,3	63,9	65,3
egyfélét	17,3	18,7	15,6	13,9	15,3	18,9	21,3	15,0	20,3	18,6
két vagy többfélét	15,9	16,5	15,3	11,8	14,9	18,9	17,5	15,7	15,8	16,1
<i>Elemszám (N)</i>	765	406	359	144	255	206	160	153	158	360
χ^2		1,770		9,413				1,638		

M1/5. táblázat: Az egyes szereket a kérdezést megelőző 12 hónapban legalább 40-szer használók („heavy user”-ek) aránya a teljes mintában

„Heavy userek”	N	%
ragasztó	9	1,1
ecstasy	7	0,8
gyógyszer ¹	6	0,7
gyorsító	6	0,7
LSD	6	0,7
kokain	4	0,5
heroin	4	0,5
ópium	4	0,5

M1/6. táblázat: A szerhasználói csoportok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Szerhasználat alapján kialakított csoportok	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségig adó iskola	Szakiskola/szaktanulmánykészítő
Marihuána	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	68,9	65,5	72,9	79,7	72,4	62,9	61,9	73,1	62,3	68,9
abbahagyók	7,5	7,6	7,5	2,7	6,0	8,9	12,5	4,5	7,8	9,2
kísérletezők	13,0	13,6	12,3	9,5	11,9	14,3	16,1	12,2	13,8	14,0
rekreációs használók	10,5	13,3	7,2	8,1	9,7	13,8	9,5	10,3	16,2	7,9
<i>Elemszám (N)</i>	808	435	373	148	268	224	168	156	167	379
χ^2		8,924*		23,501**				12,478 ⁺		
Gyorsító	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	88,9	87,7	90,2	91,9	90,0	86,8	87,1	92,4	87,9	88,0
abbahagyók	3,7	4,6	2,6	2,0	2,6	4,5	5,9	1,3	4,8	3,9
kísérletezők	4,0	3,7	4,2	2,0	4,1	4,1	5,3	3,2	3,0	5,0
rekreációs használók	3,5	3,9	2,9	4,0	3,3	4,5	1,8	3,2	4,2	3,1
<i>Elemszám (N)</i>	809	431	378	149	270	220	170	157	165	383
χ^2		3,064		kis elemszám				kis elemszám		

¹ gyógyszer visszaélészerű és/vagy alkohol és gyógyszer együttes használata

M1/6. táblázat (folytatás)

Szerhasználat alapján kialakított csoportok	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Ecstasy	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	88,5	88,3	88,6	90,1	90,6	84,9	88,2	90,6	85,8	89,4
abbaahagyók	3,7	4,2	3,2	2,0	3,4	4,1	5,3	2,5	5,6	3,2
kísérletezők	4,0	3,5	4,5	3,3	3,0	6,0	3,5	3,8	4,3	3,4
rekreációs használók	3,8	4,0	3,7	4,6	3,0	5,0	2,9	3,1	4,3	4,0
<i>Elemzés (N)</i>	806	428	378	151	267	218	170	160	162	379
χ^2		1,111		kis elemszám				kis elemszám		
Ópium	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	97,1	97,1	99,2	98,0	97,0	95,9	97,7	97,5	97,0	97,7
abbaahagyók	1,7	2,5	0,8	1,3	1,8	1,4	2,3	2,5	1,8	1,0
kísérletezők	0,4	0,7	0	0	0,4	0,9	0	0	0,6	0
rekreációs használók	0,9	1,6	0	0,7	0,7	1,8	0	0	0,6	1,3
<i>Elemzés (N)</i>	816	436	380	151	271	221	173	159	168	384
χ^2		kis elemszám		kis elemszám				kis elemszám		
Gyógyszer	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	89,4	89,2	89,7	89,5	91,0	87,3	89,5	89,5	89,8	90,0
abbaahagyók	4,2	3,2	5,3	4,6	3,4	3,6	5,8	4,3	4,2	3,4
kísérletezők	3,7	3,7	3,7	2,6	3,4	5,4	2,9	4,9	3,6	3,7
rekreációs használók	2,7	3,9	1,3	3,3	2,2	3,6	1,7	1,2	2,4	2,9
<i>Elemzés (N)</i>	813	436	377	152	268	221	172	162	166	381
χ^2		7,071 ⁺		kis elemszám				kis elemszám		
Alkohol+gyógyszer	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	87,4	87,3	87,4	90,5	87,7	84,0	88,4	91,1	86,8	86,5
abbaahagyók	5,9	5,5	6,4	4,7	6,0	5,0	8,1	3,8	7,2	6,1
kísérletezők	4,7	4,6	4,8	2,7	4,5	7,8	2,9	3,8	4,2	5,5
rekreációs használók	2,0	2,5	1,3	2,0	1,9	3,2	0,6	1,3	1,8	1,8
<i>Elemzés (N)</i>	807	433	374	148	268	219	172	157	167	379
χ^2		1,740		kis elemszám						

M1/6. táblázat (folytatás)

Szerhasználat alapján kialakított csoportok	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Kokain	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	96,2	95,4	97,1	96,7	97,4	95,9	94,3	98,1	95,8	96,4
abbaahagyók	1,8	1,6	2,1	2,0	1,1	1,4	3,5	1,3	1,8	1,6
kísérletezők	1,2	1,6	0,7	0,7	0,7	1,4	2,3	0,6	1,2	1,3
rekreációs használók	0,7	1,4	0	0,7	0,7	1,4	0	0	1,2	0,8
<i>Elemszám (N)</i>	819	436	383	151	273	222	173	160	168	386
χ^2		kis elemszám		kis elemszám				kis elemszám		
Oldószer, ragasztó	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	88,6	90,1	86,8	87,4	89,9	85,2	91,9	87,4	94,0	87,8
abbaahagyók	4,1	2,8	5,5	4,0	4,1	4,0	4,0	3,8	2,4	4,4
kísérletezők	4,9	3,9	6,1	2,6	4,5	9,0	2,3	5,0	2,4	6,0
rekreációs használók	2,5	3,2	1,6	6,0	1,5	1,8	1,7	3,8	1,2	1,8
<i>Elemszám (N)</i>	814	434	380	151	267	223	173	159	168	384
χ^2		=8,169*		kis elemszám				kis elemszám		
LSD	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	94,1	92,1	96,3	94,7	94,8	95,0	91,3	95,0	93,4	94,5
abbaahagyók	2,5	3,5	1,3	1,3	2,6	1,4	4,7	1,9	3,6	2,1
kísérletezők	2,0	2,1	1,8	2,0	1,9	1,4	2,9	2,5	1,8	1,6
rekreációs használók	1,5	2,3	0,5	2,0	0,7	2,3	1,2	0,6	1,2	1,8
<i>Elemszám (N)</i>	813	432	381	151	270	220	172	159	166	384
χ^2		kis elemszám		kis elemszám				kis elemszám		
Heroin	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	97,9	96,8	99,2	98,0	98,9	97,3	97,1	100	97,0	97,7
abbaahagyók	0,9	1,6	0	0,7	0,7	0,9	1,2	0	1,8	0,8
kísérletezők	0,4	0,5	0,3	0	0	0,4	1,2	0	0	0,8
rekreációs használók	0,9	1,1	0,5	1,3	0,4	1,3	0,6	0	1,2	0,8
<i>Elemszám (N)</i>	818	435	383	151	273	223	171	160	169	385
χ^2		kis elemszám		kis elemszám				kis elemszám		

M1/6. táblázat (folytatás)

Szerhasználat alapján kialakított csoportok	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/szakmunkásképző
<i>Alkoholt és gyógyszert együtt és/vagy gyógyszert visszaélészerűen</i>	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem használók	85,0	85,1	84,9	90,5	85,3	80,0	86,0	88,5	84,2	83,5
abbahagyók	6,5	5,1	8,1	3,4	6,8	7,4	7,6	5,4	7,9	6,6
kísérletezők	5,8	6,1	5,4	3,4	5,3	8,8	4,7	5,4	4,8	7,2
rekreációs használók	2,8	3,7	1,6	2,7	2,6	3,7	1,8	1,3	3,0	2,7
<i>Elemszám (N)</i>	799	429	370	147	266	215	171	157	165	376
χ^2		6,066		kis elemszám				kis elemszám		

M1/7. táblázat: A valamilyen szert már kipróbált fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Kipróbált-e már életében valamilyen kábítószer?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	44,5	39,3	47	37,1
<i>Elemszám (N)</i>	292	514	400	375
χ^2	2,095		7,830**	

M1/8. táblázat: Az egyes szerek életprevalenciája etnikum és gondozási hely szerint

Életprevalencia	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
marihuána (füves cigi)	33	30,9	35,6	28,5
<i>Elemzés (N)</i>	288	511	393	375
χ^2	0,363		4,421*	
gyorsító (amfetamin)	16,5	9	14,7	8,9
<i>Elemzés (N)</i>	285	511	395	371
χ^2	9,945**		6,124*	
ecstasy	14,6	11,4	15,1	10,8
<i>Elemzés (N)</i>	281	517	398	372
χ^2	1,678		3,179+	
„gyógyszer”	20,6	16,6	20,3	12,2
<i>Elemzés (N)</i>	291	519	389	370
χ^2	2,068		9,207**	
oldószer, ragasztó	15,8	9,5	13,1	10,4
<i>Elemzés (N)</i>	284	516	396	374
χ^2	7,121**		1,349	

M1/9. táblázat: A marihuána használat gyakorisága alapján létrehozott csoportok megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
Marihuána	%	%	%	%
nem használók	68,4	69,5	65,7	71,7
abbahagyók	5,3	8,7	7	8
kísérletezők	13,8	12,6	13,8	12,8
rekreációs használók	12,4	9,3	13,5	7,5
<i>Elemzés (N)</i>	282	508	385	374
χ^2	4,696		7,880*	

M1/10. táblázat: Az egyes szerek életprevalenciája az országos és a nevelőotthonos mintában nemenkénti bontásban

Életprevalenciák %	Fiúk		Lányok		Összesen	
	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak
Marihuána	24,0	35,2	15,8	27,9	19,4	31,8
gyorsító	4,6	12,9	2,6	10,0	3,4	11,6
Ecstasy	4,4	13,1	3,8	12,1	4,0	12,6
ópium	0,6	5,5	0,9	1,0	0,8	3,4
Gyógyszer	5,2	11,6	6,1	10,8	5,7	11,2
Alkohol- és gyógyszer	6,7	13,5	8,3	12,8	7,6	13,2
Kokain	0,9	4,8	0,5	2,9	0,7	3,9
Ragasztó	2,9	10,3	1,6	13,4	2,2	11,8
LSD	2,1	8,1	1,3	3,7	1,7	6,0

M1/11. táblázat: Az egyes szerek éves előfordulása az országos és a nevelőotthonos mintában nemenkénti bontásban

Éves prevalencia %	Fiúk		Lányok		Összesen	
	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak
Marihuána	19,8	28,7	12,8	21,6	15,8	25,4
gyorsító	3,7	8,7	1,9	8,2	2,7	8,5
Ecstasy	3,8	9,0	3,2	9,2	3,5	9,1
Ópium	0,2	2,5	0,6	0,5	0,5	1,6
Gyógyszer	2,9	8,3	4,9	6,8	4,0	7,6
Alkohol- és gyógyszer	4,7	8,3	6,6	8,6	5,8	8,5
Kokain	0,5	3,2	0,7	1,3	0,6	2,3
Ragasztó	1,4	8,3	0,8	8,4	1,1	8,3
LSD	1,5	5,3	0,9	2,9	1,2	4,2

2. Dohányzás

M2/1.táblázat: A dohányzás kipróbálásának megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Elszívott-e valaha legalább egy cigit (vagy szivart vagy pipát)?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	89,2	90,3	87,8	87,2	86,7	91	92,2	86,7	89	91,2
nem	10,8	9,7	12,2	12,8	13,3	9	7,8	13,3	11	8,8
<i>Elemszám (N)</i>	848	455	393	156	279	234	179	165	172	397
χ^2		1,410		4,853				2,678		

M2/2. táblázat: A dohányzás gyakorisága alapján létrehozott kategóriák megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Dohányzás alapján létrehozott csoportok	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nem dohányzók	10,7	9,5	12,2	12,3	13,3	9,0	7,8	12,8	11,0	8,8
Kipróbálók	16,5	14,5	18,8	26,5	14,0	16,2	12,3	20,7	16,3	15,1
Kísérletezők	7,3	7,9	6,6	12,3	7,9	6,0	3,9	6,7	7,0	7,6
Rendszeres használók	3,5	3,3	3,8	4,5	3,9	3,0	2,8	3,0	5,2	3,0
Függők	61,9	64,8	58,5	44,5	60,9	65,8	73,2	56,7	60,5	65,5
<i>Elemszám (N)</i>	847	454	393	155	279	234	179	164	172	397
χ^2		5,798		37,972***				7,669		

M2/3. táblázat: A függő dohányosok aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Függő dohányos-e?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	61,9	64,8	58,5	44,5	60,9	65,8	73,2	56,7	60,5	65,5
nem	38,1	35,2	41,5	55,5	39,1	34,2	26,8	43,3	39,5	34,5
<i>Elemszám (N)</i>	847	454	393	155	279	234	179	164	172	397
χ^2		3,470+		31,144***				4,153		

M2/4. táblázat: A naponta 1-10 vagy 10-nél több szál cigarettát szívó fiatalok aránya a teljes mintában, nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Hány cigarettát szív naponta?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1-10 szál/nap	57,4	57,4	57,5	72,4	63,3	52,6	45,5	61,0	62,3	54,6
10 szálnál több	42,6	42,6	42,5	27,6	36,7	47,4	54,5	39,0	37,7	45,4
<i>Elemszám (N)</i>	580	319	261	87	188	171	134	105	114	284
χ^2		0,001		20,017***				2,568		

M2/5. táblázat: A dohányzó barátok számának megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

A barátaid közül hányan dohányoznak?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
mindegyik, vagy majdnem mindegyik	49,6	47,9	51,7	45,8	47,3	50,9	55,1	49,1	44,4	50,5
több mint a barátaim fele	23,5	24,7	22,0	20,6	21,7	24,4	27,5	17,8	29,8	26,5
a barátaim fele	12,6	13,5	11,5	10,3	15,2	12,4	10,7	11,0	11,1	12,9
kevesebb mint a barátaim fele	8,5	10,4	6,4	11,0	8,3	9,8	5,1	13,5	7,6	6,6
szinte senki, senki	5,8	3,5	8,4	12,3	7,6	2,6	1,7	8,6	7,0	3,5
<i>Elemszám (N)</i>	844	453	391	155	277	234	178	163	171	396
χ^2		14,510**		32,887**				19,766*		

M2/6. táblázat: Azok aránya, akiknek majdnem minden barátja dohányzik a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

A barátai közül hányan dohányoznak?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
mindegyik vagy majdnem mindegyik	49,6	47,9	52,1	45,8	47,3	50,9	55,1	49,1	44,4	50,5
ennél kevesebben	50,4	51,7	48,3	54,2	52,7	49,1	44,9	50,9	55,6	49,5
<i>Elemzés (N)</i>	844	453	391	155	277	234	178	163	171	396
χ^2		1,187		3,749				1,764		

M2/7. táblázat: A dohányzást már kipróbált fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Elszívott-e valaha legalább egy cigit (vagy szivart vagy pipát)?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	92,1	87,6	91,5	87,8
nem	7,9	12,4	8,5	12,2
<i>Elemzés (N)</i>	304	524	413	385
χ^2	4,079*		3,012+	

M2/8. táblázat: A dohányzás kipróbálásának aránya gondozási hely szerint etnikum szerinti bontásban

Elszívott-e valaha legalább egy cigit (vagy szivart vagy pipát)?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	96,4	86,1	88,2	88,5
nem	3,6	13,9	11,8	11,5
<i>Elemzés (N)</i>	168	122	238	252
χ^2	10,394**		0,008	

M2/9. táblázat: A dohányzás gyakorisága alapján létrehozott kategóriák megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Dohányzás alapján létrehozott csoportok	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
Nem dohányzók	7,9	12,2	8,5	12
Kipróbálók	13,2	18,4	13,1	19,3
Kísérletezők	6,9	7,6	7	7,3
Rendszeres használók	1,6	4,8	4,4	2,9
Függők	70,4	57	67,1	58,6
<i>Elemzés (N)</i>	304	523	413	384
χ^2	17,507**		10,671*	

M2/10. táblázat: A függő dohányosok aránya gondozási hely szerint etnikum szerinti bontásban

Függő dohányos-e?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	74,7	66,4	62,2	54,6
nem	25,6	33,6	37,8	45,4
<i>Elemzés (N)</i>	168	122	238	251
χ^2	2,205		2,905+	

M2/11. táblázat: A sok dohányzó barátról beszámoló fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

A barátai közül hányan dohányoznak?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
mindegyik vagy majdnem mindegyik	58,2	43,8	55,6	44,4
ennél kevesebben	41,8	56,2	48,1	51,9
<i>Elemzés (N)</i>	304	520	412	382
χ^2	15,867***		4,495*	

M2/12. táblázat: A sok dohányzó barátról beszámoló fiatalok aránya gondozási hely szerint etnikum szerinti bontásban

A barátai közül hányan dohányoznak?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
mindegyik vagy majdnem mindegyik	63,1	53,3	47,7	41,8
ennél kevesebben	36,9	46,7	52,3	58,2
<i>Elemzés (N)</i>	168	122	237	249
χ^2	2,815+		1,717	

3. Alkoholfogyasztás

M3/1. táblázat: Az alkohol kipróbálásának aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Ivott-e már valaha valamelyik felsorolt alkoholfajtából?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem, soha	20,2	17,4	23,4	30,5	21,8	15,9	13,8	27,5	16,2	18,1
igen	79,8	82,6	76,6	69,5	78,2	84,1	86,2	72,5	83,8	81,9
<i>Elemzés (N)</i>	722	380	342	141	234	195	152	138	154	337
χ^2		4,048*		15,713**				7,067*		

M3/2. táblázat: Az egyes alkoholfajtákat gyakran (legalább hetente) fogyasztók aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Hetente vagy naponta fogyasztók	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Sör	18,1	25,2	9,8	12,4	13,2	21,6	26,0	12,4	20,9	19,4
<i>Elemzés (N)</i>	835	449	386	153	273	232	177	161	172	391
χ^2		78,532***		29,895***				10,268 (ns)		

M3/2. táblázat (folytatás)

Hetente vagy naponta fogyasztók	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Bor (vagy boros kóla)	8,0	10,7	5,0	7,2	7,8	7,8	9,4	6,3	10,1	7,4
<i>Elemszám (N)</i>	809	431	378	153	269	217	170	159	168	376
χ^2		29,602***		14,257 (ns)				11,323 ⁺		
Pezsgő	4,6	5,5	3,5	5,3	5,8	5,1	1,2	3,3	6,1	4,6
<i>Elemszám (N)</i>	788	417	371	150	259	215	164	153	163	368
χ^2		2,674		25,256**				10,641 (ns)		
Röviditalok	14,0	17,3	10,3	10,1	13,8	17,8	12,9	10,1	17,3	13,5
<i>Elemszám (N)</i>	812	434	378	148	268	225	171	159	168	377
χ^2		11,984**		28,154**				9,994		
Rövidital+üdítő	13,2	15,7	10,4	11,8	13,0	16,4	10,7	9,1	18,2	11,4
<i>Elemszám (N)</i>	808	432	376	152	262	225	169	154	170	377
χ^2		5,146		20,804*				14,410*		
Édeslikőr	7,6	9,9	5,0	5,3	8,1	8,0	8,1	4,3	11,2	7,4
<i>Elemszám (N)</i>	819	436	383	151	272	224	172	162	170	379
χ^2		10,767*		5,115				8,988		

M3/3. táblázat: A részegség gyakoriságának megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Ittál-e már valaha annyi alkoholt, hogy be is rúgtál?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem, soha	25,1	21,1	29,7	37,4	26,7	19,1	19,7	33,9	20,3	22,5
igen, egyszer	19,1	18,0	20,5	20,0	20,6	19,1	16,3	13,9	21,5	21,2
igen, 2-3-szor	23,5	21,8	25,6	20,0	19,1	25,8	30,3	18,2	26,7	24,7
igen, 4-10-szer	11,6	11,0	12,3	7,7	13,4	10,2	14,0	10,3	9,9	13,6
igen, több mint 10-szer	20,7	28,1	12,0	14,8	20,2	25,8	19,7	23,6	21,5	17,9
<i>Elemszám (N)</i>	846	455	391	155	277	236	178	165	172	396
χ^2		34,806***		33,244**				18,409*		

M3/4. táblázat: Az egy alkalommal történő nagymennyiségű fogyasztás megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Az elmúlt 30 napban hányszor ittál meg egyszerre 5 vagy még több pohár alkoholt?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
4-szer vagy többször	11,3	14,7	7,3	7,3	12,0	13,4	10,9	11,0	9,5	11,6
3-szor	6,1	6,9	5,2	4,7	5,5	8,6	5,1	6,1	8,3	4,9
2-szer	9,6	10,0	9,1	9,3	8,4	9,9	11,4	6,1	11,8	9,0
egyszer	15,5	16,5	14,3	11,3	16,7	16,4	16,0	11,7	15,4	17,0
az elmúlt hónapban nem	32,2	30,8	33,9	36,0	30,2	31,9	32,6	35,0	32,5	33,2
soha nem ivott ennyit	25,2	21,0	30,2	31,3	27,3	19,8	24,0	30,1	22,5	24,2
<i>Elemszám (N)</i>	832	448	384	150	275	232	175	163	169	388
χ^2		19,519**		16,128 (ns)				10,210 (ns)		

M3/5. táblázat: Az alkohol kipróbálása etnikum és gondozási hely szerint

Ivott-e már valaha valamelyik felsorolt alkoholfajtából?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
nem, soha	21,7	19,2	15,4	24,8
igen	78,3	80,8	84,6	75,2
<i>Elemszám (N)</i>	253	454	350	331
χ^2	0,672		9,295**	

M3/6. táblázat: A gyakori részegség aránya etnikum és gondozási hely szerint

Hányszor volt már részeg?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
kétszer vagy többször	59,1	53,7	60,3	53,2
legfeljebb egyszer	40,9	46,3	39,7	46,8
<i>Elemzés (N)</i>	303	523	411	385
χ^2	6,523*		4,720+	

M3/7. táblázat: A gyakori részegség aránya gondozási hely szerint etnikum szerinti bontásban

Hányszor volt már részeg?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
kétszer vagy többször	62,5	53,7	58,5	52,6
legfeljebb egyszer	37,5	46,3	41,5	47,4
<i>Elemzés (N)</i>	168	121	236	253
χ^2	2,239		1,724	

M3/8. táblázat: A nagyivás aránya etnikum és gondozási hely szerint

Hányszor fordult elő vele, hogy egyszerre 5 vagy több pohár alkoholt is megivott?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
kétszer vagy többször	32	23,8	29,7	26,1
legfeljebb egyszer	68	76,2	70,3	73,9
<i>Elemzés (N)</i>	300	512	407	375
χ^2	6,432*		1,252	

M3/9. táblázat: A dohányzás és az alkoholfogyasztás néhány mutatójának megoszlása az országos és a nevelőotthonos mintában

Vizsgált változók (%)	Fiúk		Lányok		Összesen	
	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak	HBSC	Állami gondozottak
Dohányzást már kipróbáltak aránya	75,1	90,3	72,2	87,2	73,5	89,2
Függő dohányosok aránya	26,6	64,8	23,3	58,5	24,7	61,9
Kétszer vagy többször részek aránya	56,1	60,9	43,9	49,9	43,7	55,8
Több, mint tízszer volt már részeg	22,7	28,1	7,8	12,0	14,3	20,7
Nagyivók aránya	45,5	31,6	29,6	21,6	37,7	27,0
4-szer vagy többször volt, hogy egyszerre min. 5 pohárral ivott	14,0	14,7	4,8	7,3	8,8	11,3

4. Szexuális magatartás

M4/1. táblázat: Szexuálisan már aktív fiatalok aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Volt-e már szexuális kapcsolatod (Lefeküdtél-e már egy fiúval/lánnyal)?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségítő iskola	Szakiskola/szaktanulmánykészítő
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nem	36,0	33,9	38,5	52,9	41,5	28,5	25,4	45,8	33,1	34,0
igen	64,0	66,1	61,5	47,1	58,5	73,5	74,6	54,2	66,9	66,0
<i>Elemzés (N)</i>	<i>841</i>	<i>451</i>	<i>390</i>	<i>155</i>	<i>275</i>	<i>234</i>	<i>177</i>	<i>166</i>	<i>175</i>	<i>412</i>
χ^2		1,868		40,526***				8,158*		

M4/2. táblázat: Életkor az első szexuális együttlét idején – a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Hány éves voltál, amikor először lefeküdtél egy fiúval / lánnyal?	Szexuálisan aktívak	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségítő iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
10	0,8	1,6	0,0	0,0	0,7	1,9	0,0	0,0	0,0	1,7
11	1,8	2,7	0,9	3,3	2,9	1,2	0,8	0,0	3,8	1,7
12	7,2	9,3	5,0	10,0	9,4	6,8	4,2	11,4	5,7	7,1
13	15,4	14,3	17,2	38,3	18,1	11,8	6,7	22,8	18,9	11,2
14	29,4	32,9	26,2	41,7	37,0	26,7	20,0	35,4	32,1	28,2
15	24,6	20,9	29,9	6,7	29,0	26,7	27,5	22,8	21,7	27,0
16	14,4	14,0	15,4	0,0	2,9	23,6	23,3	6,3	10,4	18,7
17	4,5	3,9	5,4	0,0	0,0	1,2	16,7	1,3	7,5	4,1
18	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,4
<i>Elemzés (N)</i>	479	258	221	60	138	161	120	79	106	241
χ^2		16,396*		147,081***				30,092*		

M4/3. táblázat: Az első szexuális élményt 14 évesen vagy fiatalabban átéltek aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Hány éves voltál, amikor először lefeküdtél egy fiúval / lánnyal?	Szexuálisan aktívak	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségítő iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
14 éves vagy fiatalabb	25,7	27,9	23,1	51,7	31,2	21,7	11,7	34,2	28,3	21,6
14 évesnél idősebb	74,3	72,1	76,9	48,3	68,8	78,3	88,3	65,8	71,7	78,4
<i>Elemzés (N)</i>	479	258	221	60	138	161	120	79	106	241
χ^2		1,455		37,060***				5,508+		

M4/4. táblázat: A védekezés aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

A legutóbbi alkalommal védekeztetek-e, hogy elkerüljétek a teherbe esést?	Szexuálisan aktívak	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nem védekeztünk	32,7	32,5	32,9	31,3	36,6	33,1	28,1	38,4	31,9	30,2
Igen, védekeztünk	60,2	58,3	62,4	56,7	56,2	60,4	66,4	57,0	62,8	63,0
Nem tudom	7,2	9,2	4,7	11,9	7,2	6,5	5,5	4,7	5,3	6,9
<i>Elemsszám (N)</i>	517	283	234	67	153	169	128	86	113	262
χ^2		3,965		5,691				2,463		

M4/5. táblázat: Az egyes védekezési módok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Védekezési mód	Védekezők	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Pesszárium	1,5	2,2	0,8	0,0	1,4	1,2	2,6	0,0	1,5	2,2
Kondom	67,8	79,1	56,2	70,6	63,4	73,2	64,9	75,0	64,7	67,2
Megszakítás	2,7	1,5	3,8	5,9	1,4	2,4	2,6	0,0	4,4	2,2
Tabletta	26,1	15,7	36,9	20,6	31,0	23,2	27,3	22,5	27,9	27,6
Kondom és tabletta	1,5	0,7	2,3	2,9	1,4	0,0	2,6	2,5	1,5	0,0
Krém	0,4	0,7	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
<i>Elemsszám (N)</i>	264	134	130	34	71	82	77	40	68	134
χ^2		20,879**		9,987				7,362		

M4/6. táblázat: A kondom használat megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

A legutóbbi alkalommal használtál-e te vagy partnered kondomot (óvszert)?	Szexuálisan aktívak	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Igen, használtunk	46,3	49,3	42,7	46,3	42,9	47,6	48,8	52,3	44,5	46,6
Nem használtunk	44,6	40,4	49,6	43,3	42,9	45,8	45,6	40,9	48,2	44,3
Nem tudom	9,1	10,3	7,8	10,4	14,3	6,5	5,6	6,8	7,3	9,2
<i>Elemzés (N)</i>	514	282	232	67	154	168	125	88	110	262
χ^2		4,480		8,375				1,867		

M4/7. táblázat: A legutóbbi szexuális aktus előtt alkoholt vagy drogot használók aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Ittál-e alkoholt, vagy használtál-e drogot a legutóbbi alkalommal, mielőtt lefeküdtél valakivel?	Szexuálisan aktívak	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Igen, alkoholt ittam	22,4	26,5	17,4	30,0	21,8	24,7	15,9	19,1	26,1	20,6
Igen, drogot használtam	2,7	3,1	2,1	4,3	3,2	1,8	2,4	3,4	2,6	2,3
Igen, mindkettőt használtam	2,9	3,1	2,6	2,9	1,9	3,5	3,2	3,4	3,5	1,9
Egyiket sem használtam	72,0	67,2	77,9	62,9	73,1	70,0	78,6	74,2	67,8	75,2
<i>Elemzés (N)</i>	522	287	235	70	156	170	126	89	115	262
χ^2		7,372		8,506				3,386		

M4/8. táblázat: Szexualitással kapcsolatos ismeretek – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Jelöld be, hogy mennyit tudsz a szexuális kapcsolatokról?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Sokat tudok róla	55,9	55,3	56,7	53,2	52,2	58,8	60,2	52,8	57,8	55,5
Valamennyit tudok róla	30,3	31,3	29,1	24,7	30,6	32,3	32,2	28,0	32,4	32,6
Nagyon keveset tudok róla	5,7	5,0	6,6	9,1	6,0	4,9	3,5	8,1	3,5	6,2
Csak a fogalmat hallottam már	2,6	1,8	3,4	2,6	4,1	1,8	1,2	3,7	2,3	2,2
Semennyit sem tudok róla	5,5	6,6	4,2	10,4	7,1	2,2	2,9	7,5	4,0	3,5
<i>Elemzés (N)</i>	819	438	381	154	268	226	171	161	173	402
χ^2		5,398		27,473**				9,448		
Jelöld be, hogy mennyit tudsz az AIDS megelőzésről?	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Sokat tudok róla	45,5	45,9	45,1	34,2	45,3	43,6	58,5	41,6	51,4	46,1
Valamennyit tudok róla	30,7	30,5	31,0	33,6	28,1	35,7	25,7	28,0	26,6	34,7
Nagyon keveset tudok róla	11,4	10,6	12,3	13,2	11,2	11,5	9,9	14,9	9,2	11,0
Csak a fogalmat hallottam már	3,4	4,1	2,6	5,3	2,2	4,0	2,9	2,5	3,5	3,5
Semennyit sem tudok róla	8,9	8,9	8,9	13,8	13,1	5,3	2,9	13,0	9,2	4,7
<i>Elemzés (N)</i>	817	436	381	152	267	227	171	161	170	401
χ^2		1,949		38,156***				19,074*		

M4/9. táblázat: A szexuálisan aktív fiatalok megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Volt-e már szexuális kapcsolata	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	68,4	61,9	66,5	63,4
nem	31,6	38,1	33,5	36,6
<i>Elemzés (N)</i>	301	520	409	383
χ^2	3,526+		0,813	

M4/10. táblázat: Hány éves volt az első szexuális együttlétkor – etnikum és gondozási hely szerinti megoszlás (csak a szexuálisan aktívak)

Hány éves volt, amikor először lefeküdt valakivel?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
14 éves vagy fiatalabb	61,5	51,6	60,4	50,5
14 évesnél idősebb	38,5	48,4	39,6	49,5
<i>Elemzés (N)</i>	187	283	245	216
χ^2	4,476*		4,602*	

M4/11. táblázat: Az első szexuális élményt 14 évesen vagy fiatalabban átéltek aránya etnikum és gondozási hely szerint

Hány éves volt, amikor először lefeküdt valakivel?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
14 éves vagy fiatalabb	61,7	58,9	58,2	47,5
14 évesnél idősebb	38,3	41,1	41,8	52,5
<i>Elemzés (N)</i>	107	73	134	139
χ^2	0,140		3,150+	

M4/12. táblázat: A védekezés kategóriák megoszlása etnikum és gondozási hely szerint (csak a szexuálisan aktívak!)

A legutóbbi alkalommal védekeztetek-e, hogy elkerüljétek a teherbe esést?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
Nem védekeztünk	35,5	30,9	35,5	30,2
Igen, védekeztünk	58,5	60,9	58	61,7
Nem tudom	6	8,1	6,5	8,1
<i>Elemzés (N)</i>	200	307	262	235
χ^2	1,647		1,766	

M4/13. táblázat: A legutóbbi szexuális együttlét előtt alkoholt vagy drogot használt fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Ivott-e alkoholt, vagy használt-e drogot a legutóbbi alkalommal, mielőtt lefeküdt valakivel?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
használt	29,9	26,4	31,3	25,4
nem használt	70,1	73,6	68,7	74,6
<i>Elemzés (N)</i>	201	311	262	240
χ^2	0,740		2,127	

5. Agresszió: bántalmazás és verekedés a fiatalok között

M5/1. táblázat: Bántalmazottság megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Az elmúlt hónapban milyen gyakran bántalmaztak így téged?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségig adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nem fordult elő	72,2	76,5	67,3	67,3	67,9	76,6	77,4	69,6	79,8	72,5
Előfordult 1-2-szer	19,8	16,9	23,3	20,9	23,5	17,4	16,4	21,1	15,0	19,9
Havonta 2-3-szor	2,5	2,2	2,8	3,9	2,2	3,0	1,1	1,9	2,9	2,5
Hetente	2,4	2,2	2,6	2,6	3,6	0,9	2,3	3,1	0,6	2,8
Hetente többször is	3,1	2,2	4,1	5,2	2,9	2,1	2,8	4,3	1,7	2,3
<i>Elemzés (N)</i>	842	451	91	153	277	235	177	161	173	396
χ^2		9,612*		-				-		

M5/2. táblázat: Bántalmazottság két kategóriájának megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Bántalmazták-e őt már?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	27,8	23,5	32,7	32,7	32,1	23,4	22,6	30,4	20,2	27,5
nem	72,2	76,5	67,3	67,3	67,9	76,6	77,4	69,6	79,8	72,5
<i>Elemsszám (N)</i>	842	451	391	153	277	235	177	161	173	396
χ^2		8,897**		9,052*				4,990+		

M5/3. táblázat: Mások bántalmazása – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Az elmúlt hónapban te milyen gyakran vettél részt társaid bántalmazásában?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Nem fordult elő	63,5	61,5	65,8	57,1	63,8	69,5	60,7	58,5	67,1	64,1
Előfordult 1-2-szer	28,9	29,0	28,8	35,1	27,2	24,6	32,0	33,5	26,6	28,4
Havonta 2-3-szor	3,2	4,4	1,8	2,6	3,9	3,0	2,8	3,0	2,3	3,3
Hetente	1,3	1,8	0,8	1,9	1,1	0,8	1,7	1,8	2,3	1,0
Hetente többször is	3,1	3,3	2,8	3,2	3,9	2,1	2,8	3,0	1,7	3,3
<i>Elemsszám (N)</i>	847	455	392	154	279	236	178	164	173	398
χ^2		6,873		-				-		

M5/4. táblázat: Bántalmazás két kategóriájának megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Bántalmazott-e ő más?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	36,5	38,5	34,2	42,9	36,2	30,5	39,3	41,5	32,9	35,9
nem	63,5	61,5	65,8	57,1	63,8	69,5	60,7	58,5	67,1	64,1
<i>Elemsszám (N)</i>	847	455	392	154	279	236	178	164	173	398
χ^2		1,663		6,966+				2,742		

M5/5. táblázat: Verekedés – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

%	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Az elmúlt hónapban hányszor verekedtél?	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Egyszer sem	39,1	32,2	47,2	31,4	37,9	40,3	46,1	30,7	43,6	42,2
Egyszer	19,5	18,3	21,6	24,2	16,6	23,6	16,3	21,5	19,8	19,2
Kétszer	12,8	15,7	9,5	9,2	14,1	13,7	12,9	11,0	13,4	13,1
Háromszor	7,3	7,5	7,0	8,5	7,2	6,4	7,3	6,7	7,0	7,1
Négyszer vagy többször	20,8	26,3	14,7	26,8	24,2	15,9	17,4	30,1	16,3	18,4
<i>Elemzés (N)</i>	841	453	388	153	277	233	178	163	172	396
χ^2		32,686***		20,892+				14,944+		

M5/6. táblázat: A bántalmazottság két kategóriájának megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Bántalmazták-e már?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	29,4	27	30,2	24,3
nem	70,6	73	69,8	75,7
<i>Elemzés (N)</i>	299	523	410	382
χ^2	0,578		3,459+	

M5/7. táblázat: A bántalmazás két kategóriájának megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Bántalmazott-e ő más?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	44,4	31,8	37	34,7
nem	55,6	68,2	63	65,3
<i>Elemzés (N)</i>	302	525	411	386
χ^2	13,067***		0,445	

M5/8. táblázat: Verekedés – a válaszok megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Az elmúlt hónapban hányszor verekedtél?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
Egyszer sem	32,9	42,5	39	40,5
Egyszer	19,6	20,6	21,3	17,8
Kétszer	13,6	12,5	12,7	13,1
Háromszor	7	7,5	6,9	8,1
Négyszer vagy többször	26,9	16,9	20,1	20,6
<i>Elemzés (N)</i>	301	520	408	383
χ^2	14,102**		1,839	

6. Deviancia

M6/1. táblázat: Deviancia skála átlaga a teljes mintában, illetve nem, korcsoport és iskolatípus szerint

CLCB Deviancia skála	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
átlag	4,22	4,23	4,21	4,45	4,47	3,92	4,01	4,51	4,20	4,16
(szórás)	2,43	2,42	2,45	2,49	2,54	2,44	2,16	2,41	2,40	2,35
<i>Elemzés (N)</i>	773	409	364	141	262	209	161	158	164	369
F érték		-		2,79*				1,31		
t(d) érték		0,101		-				-		

M6/2. táblázat: A Deviancia skálával végzett háromutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Nem Iskolatípus Korcsoport	0,113 0,339 2,211
Kétutas interakció	Nem X iskolatípus Nem X korcsoport Iskolatípus X korcsoport	0,612 0,092 0,360
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,492
Modell		0,618

M6/3. táblázat: A deviancia skála átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Deviancia	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	4,73	3,94	4,55	3,88
szórás	2,5	2,36	2,56	2,23
<i>Elemzés (N)</i>	268	488	370	355
t(d)érték	$t=4,316^{***}$		$d=3,802^{***}$	

M6/4. táblázat: A deviancia skála átlagán végzett kétutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Etnikum Gondozási hely	14,135*** 11,561**
Kétutas interakció	Etnikum x Gondozási hely	0,087
Modell		8,594***

B. Szubjektív jóllét

M7/1. táblázat: Önminősített egészség megoszlása a teljes mintában, illetve nem, korcsoport és iskolatípus szerint

Szerinted milyen az egészséged?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/szaktanulmánykészítő
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kitűnő	19,3	24,1	13,7	21,5	18,5	21,1	16,3	11,8	26,2	18,5
Jó	44,5	43,9	45,2	46,2	39,6	44,1	50,6	45,8	46,9	47,1
Megfelelő	32,3	28,7	36,6	27,7	37	31,0	31,3	34,7	23,4	32,1
Rossz	3,8	3,3	4,5	4,6	4,8	3,8	1,9	7,6	3,4	2,4
<i>Elemzés (N)</i>	730	394	336	130	227	213	160	144	145	340
χ^2		14,44**		9,18				18,97**		

M7/2. táblázat: Önminősített egészség megoszlása etnikai csoport és gondozási hely szerint

Szerinted milyen az egészséged?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
Kitűnő	18,4	20,3	18	19,9
Jó	41,7	45,7	44,3	45,6
Megfelelő	33,5	31,8	33,2	31,1
Rossz	6,4	2,3	4,4	3,3
<i>Elemzés (N)</i>	266	444	361	331
χ^2	8,531*		1,192	

M8/1. táblázat: A tünet skála átlaga a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Tünet skála	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
átlag	26,93	24,27	30,10	25,85	27,15	26,27	28,38	25,79	26,00	27,26
(szórás)	11,23	10,43	11,36	11,60	12,41	10,09	10,29	11,39	11,63	10,66
<i>Elemzés (N)</i>	669	364	305	127	218	181	143	125	143	314
t(d) , illetve F-érték		t=-6,91**		F=1,43				F=0,64		

M8/2. táblázat: A tünet skálával végzett háromutas varianciaanalízis eredménye

	Változók	F
Főhatás	Nem	9,75***
	Iskolatípus	52,59***
	Korcsoport	1,37
		1,06
Kétutas interakció	Nem X iskolatípus	1,03
	Nem X korcsoport	0,15
	Iskolatípus X korcsoport	1,09
		1,30
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	1,19
Modell		3,35***

M8/3. táblázat: A tünet skála átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Tünet skála	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	29,60	25,6	27,60	26,56
szórás	12,44	10,46	11,41	11,09
<i>Elemzés (N)</i>	213	441	324	306
d-érték	4,057***		1,163	

M9/1. táblázat: A depresszió skála átlaga a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Gyermekdepresszió Kérdőív rövidített változata	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
átlag	3,99	3,11	4,93	4,12	4,12	3,89	3,78	4,32	3,50	3,82
(szórás)	3,04	2,63	3,17	3,06	3,27	2,93	3,04	3,22	2,91	2,97
<i>Elemzés (N)</i>	791	409	382	149	261	211	170	152	160	368
t(d), illetve F-érték		d=-8,76**		F=0,60, p>0,05				F=2,97+		

M9/2. táblázat: A Depresszió skálán végzett háromutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Nem	13,02***
	Iskolatípus	68,53***
	Korcsoport	4,41
		0,26
Kétutas interakció	Nem X iskolatípus	0,98
	Nem X korcsoport	1,90
	Iskolatípus X korcsoport	0,19
		0,84
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,63
Modell		4,03***

M9/3. táblázat: A depresszió skála átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Gyermekdepresszió Kérdőív rövidített változata	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	4,48	3,70	4,33	3,67
szórás	3,27	2,87	3,11	2,98
<i>Elemzés (N)</i>	284	490	384	362
t(d)-érték	3,321**		2,976**	

M9/4. táblázat: A Depresszió skálán végzett kétutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Etnikum	10,918***
	Gondozási hely	8,240**
Kétutas interakció	Etnikum x Gondozási hely	0,220
Modell		6,459***

M10/1. táblázat: Az élettel való elégedettség átlaga a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Élettel való elégedettség	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/szakmunkásképző
átlag	5,92	6,16	5,64	5,90	5,95	5,78	6,06	6,08	6,10	5,86
(szórás)	2,40	2,44	2,31	2,48	2,49	2,34	2,25	2,56	2,23	2,30
<i>Elemszám (N)</i>	<i>815</i>	<i>446</i>	<i>369</i>	<i>146</i>	<i>268</i>	<i>228</i>	<i>173</i>	<i>159</i>	<i>167</i>	<i>386</i>
t(d), illetve F-érték		t=3,04**		F=0,48				F=0,81		

M10/2. táblázat: Az élettel való elégedettség átlagon végzett háromutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Nem	2,55*
	Iskolatípus	9,31**
	Korcsoport	0,89
		1,41
Kétutas interakció	Nem X iskolatípus	0,69
	Nem X korcsoport	0,62
	Iskolatípus X korcsoport	0,68
		0,82
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	1,51
Modell		1,39

M10/3. táblázat: Az étellel való elégedettség átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Étellel való elégedettség	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	5,85	5,96	5,46	6,35
szórás	2,53	2,31	2,36	2,33
<i>Elemzés (N)</i>	295	502	390	377
t(d)-érték	-0,598		-5,263***	

11. Családi kapcsolatok

M11/1. táblázat: Élnek-e a szülei? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nem, korcsoport és iskolatípus szerint

%	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Él-e édesanyja?	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	76,1	74,0	78,5	77,3	77,2	74,8	75,1	79,0	80,6	73,4
meghalt	15,2	17,0	13,1	14,3	13,6	17,1	15,8	13,0	10,0	17,8
nem tudja	8,7	8,9	8,5	8,4	9,2	8,1	9,0	8,0	9,4	8,9
<i>Elemzés (N)</i>	837	447	390	154	272	234	177	162	170	394
		$\chi^2=2,704$		$\chi^2=1,486$				$\chi^2=6,529$		
Él-e édesapád?	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	67,3	66,4	68,3	75,5	67,9	64,7	62,9	75,0	71,9	62,5
meghalt	20,4	20,9	19,7	12,6	20,7	22,0	24,6	15,2	16,2	23,9
nem tudom	12,3	12,6	11,9	11,9	11,4	13,4	12,6	9,8	12,0	13,6
<i>Elemzés (N)</i>	829	444	385	151	271	232	175	164	167	389
		$\chi^2=0,328$		$\chi^2=8,994$				$\chi^2=10,721^*$		

M11/2. táblázat: Tartja-e a kapcsolatot valakivel a családból? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	88,3	88,8	87,8	87,7	90,2	87,6	87,1	86,6	89,4	88,1
nem	11,7	11,2	12,2	12,3	9,8	12,4	12,9	13,4	10,6	11,9
<i>Elemzés (N)</i>	840	448	392	154	275	233	178	164	170	394
χ^2		0,238		1,388				0,634		

M11/3. táblázat: Családtaggal, rokonokkal való kapcsolattartás a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Tartja-e a kapcsolatot a következő rokonokkal, családtagokkal? (azok aránya, akik adott családtagot említették).	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
édesanya	44,0	42,7	45,5	45,5	47,8	42,7	38,5	48,2	48,3	39,0
<i>Elemzés (N)</i>	845	452	393	156	276	234	179	164	172	397
χ^2		0,692		4,096				6,237*		
édesapa	28,8	31	26,3	30,9	32,1	27,0	24,3	33,9	28,0	28,3
<i>Elemzés (N)</i>	836	448	388	152	274	233	177	165	168	392
χ^2		2,275		3,906				2,014		
nagyszülővel	23,8	25,8	21,4	23,1	22,9	26,3	22,3	24,8	27,7	21,6
<i>Elemzés (N)</i>	850	457	393	156	279	236	179	165	173	398
χ^2		2,306		1,163				2,641		
más felnőtt rokonnal	18,9	17,9	20,1	17,9	17,6	20,8	19,6	18,8	20,2	21,4
<i>Elemzés (N)</i>	850	457	393	156	279	236	179	165	173	398
χ^2		0,641		0,999				0,483		
testvérrel (testvéreivel)	53,3	52,3	54,5	50	51,6	54,7	57	53,9	48,0	55,8
<i>Elemzés (N)</i>	850	457	393	156	279	236	179	165	173	398
χ^2		0,394		2,153				2,965		

M11/3. táblázat (folytatás)

Tartja-e a kapcsolatot a következő rokonokkal, családtagokkal? (azok aránya, akik adott családtagot említettek).	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
más rokon gyerekekkel	11,8	9,2	14,8	14,1	9,7	13,1	11,2	8,5	13,9	12,6
<i>Elemszám (N)</i>	850	457	393	156	279	236	179	165	173	398
χ^2		6,310*		2,480				2,632		

M11/4. táblázat: A szülőkkel való kapcsolattartás összevont kategóriáinak megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Tartja-e a kapcsolatot édes szüleivel?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
mindkét édes szülővel tartja	15,3	15,8	14,7	17,1	16,2	15,2	12,4	21,3	16,8	12,0
csak édesanyjával	28,0	26,1	30,2	27,0	30,9	27,3	25,4	26,8	29,9	26,3
csak édesapjával	13,6	15,3	11,6	13,8	15,8	12,1	11,9	12,8	10,8	16,4
egyikkel sem	43,1	42,8	43,6	42,1	37,1	45,5	50,3	39,0	42,5	45,3
<i>Elemszám (N)</i>	832	444	388	152	272	231	177	164	167	391
χ^2		3,491		9,186				11,442		

M11/5. táblázat: Probléma megbeszélés a családtagokkal - a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt foglalkoztató vagy zavaró dolgokat a következő személyekkel:	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Édesapja	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	23,7	31	15,4	27,2	26,4	22,8	17,5	30	20,2	21,6
nehezen	16,8	14	19,9	17	18,5	16,3	14,5	18,1	17,8	15,6
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	59,5	55	64,7	55,8	55,1	60,9	68,1	51,9	62	62,8
<i>Elemszám (N)</i>	793	422	371	147	265	215	166	160	163	371
χ^2		27,790***		8,743				7,141		

M11/5. táblázat (folytatás)

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt foglalkoztató vagy zavaró dolgokat a következő személyekkel:	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Édesanyja	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	33,7	36,1	31	41,8	34,2	36,4	22,4	43,4	31,9	28,3
nehezen	18,4	14,8	22,5	18,4	21,3	14,8	18,2	15,1	23,9	17,2
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	47,9	49,2	46,6	39,7	44,5	48,8	59,4	41,4	44,2	54,4
<i>Elemzés (N)</i>	365	413	365	141	263	209	165	152	163	367
χ^2		8,019*		19,307**				16,238**		
Nevelőapja	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	19,9	25,1	14,1	29,9	13,6	25,2	14,8	24,7	20,1	17,1
nehezen	12,5	9,5	15,8	11,7	14,3	12,4	10,5	15,3	10,4	11
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	67,6	65,3	70,1	58,4	72,1	62,4	74,7	60	69,5	71,8
<i>Elemzés (N)</i>	759	398	361	137	258	202	162	150	154	362
χ^2		18,035***		22,941**				7,316		
Nevelőanyja	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	17,7	22,3	12,6	24,1	15,6	20,3	12,5	15,7	21,4	15,3
nehezen	9,8	9,1	10,6	10,5	11,6	8,9	7,5	12,9	6,5	8,2
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	72,5	68,6	76,9	65,4	72,8	70,8	80	71,4	72,1	76,6
<i>Elemzés (N)</i>	745	395	350	133	250	202	160	140	154	354
χ^2		12,013**		11,042+				6,761		
Bátyja	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	37,9	42,2	33,1	46,4	38	37,5	30,8	42,7	34,2	38,6
nehezen	14,1	11,7	16,8	13,8	16,1	12	13,8	11,3	12,7	14,9
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	48	46,2	50,1	39,9	45,9	50,5	55,3	46	53,2	46,5
<i>Elemzés (N)</i>	760	403	357	138	255	208	159	150	158	355
χ^2		8,349*		10,296				3,753		

M11/5. táblázat (folytatás)

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt foglalkoztató vagy zavaró dolgokat a következő személyekkel:	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Nővére	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	37,4	42,5	31,5	39,7	40,9	40,4	25,9	39,5	34,6	36,4
nehezen	11,7	8,4	15,4	11,3	11,1	11,5	13	9,2	10,9	12,4
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	51	49,1	53,1	48,9	48	48,1	61,1	51,3	54,5	51,1
<i>Elemzés (N)</i>	763	407	356	141	252	208	162	153	156	354
χ^2		14,980**		11,692+				1,767		

M11/6. táblázat: „Élnek-e szülei” - etnikum és gondozási hely szerint

	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
Él-e édesanyja?	%	%	%	%
igen	77,5	75,5	76,5	75,7
nem	14,4	15,8	15,3	15,7
nem tudja	8,1	8,7	8,2	8,6
<i>Elemzés (N)</i>	298	519	404	383
χ^2	0,416		0,075	
Él-e édesapja?	%	%	%	%
igen	70,9	65,9	67,1	68
nem	18,4	21,5	19,7	20,9
nem tudja	10,7	12,5	13,2	11,1
<i>Elemzés (N)</i>	299	511	401	378
χ^2	2,120		0,869	

M11/7. táblázat: A rokonokkal kapcsolatot tartó fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Tartja-e a kapcsolatot valakivel a családból?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	85,4	90	88	88,2
nem	14,6	10	12	11,8
<i>Elemzés (N)</i>	301	520	408	382
χ^2	3,937*		0,010	

M11/8. táblázat: A szüleikkel kapcsolatot tartó fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Tartja-e a kapcsolatot szüleivel?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
mindkét édes szülővel tartja	16,1	15,1	15,1	15,1
csak édesanyjával	25,2	29,3	26,4	30,5
csak édesapjával	11,7	14,8	14,3	13,5
egyikkel sem	47	40,8	44,2	40,8
<i>Elemzés (N)</i>	298	515	405	377
χ^2	4,226		1,750	

M11/9. táblázat: Probléma megbeszélés a családtagokkal etnikum és gondozási hely szerint

Mennyire könnyen tudja megbeszélni az őt zavaró dolgokat?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
Édesapja	%	%	%	%
könnyen	23	24,3	24,5	22,6
nehezen	18,1	16,2	18,5	16
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	58,9	59,4	56,9	61,4
<i>Elemzés (N)</i>	282	493	383	363
χ^2	0,501		1,650	
Édesanyja	%	%	%	%
könnyen	34,4	33,1	34,5	32,5
nehezen	17,4	19	17,9	20,3
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	48,2	47,9	47,6	47,2
<i>Elemzés (N)</i>	276	484	374	360
χ^2	0,349		0,760	
Nevelőapja	%	%	%	%
könnyen	22,2	19,2	18,8	21,2
nehezen	12,8	12,6	12,4	13,6
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	65	68,2	68,8	65,2
<i>Elemzés (N)</i>	266	475	362	353
χ^2	1,029		1,080	
Nevelőanyja	%	%	%	%
könnyen	20	16,9	16,8	17,9
nehezen	10,6	9,5	9,6	9,7
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	69,4	73,6	73,6	72,4
<i>Elemzés (N)</i>	265	462	363	340
χ^2	1,497		0,166	

M11/9. táblázat (folytatás)

Mennyire könnyen tudja megbeszélni az őt zavaró dolgokat?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
Bátyja	%	%	%	%
könnyen	41,7	35,6	39	37,2
nehezen	14,4	14,2	15,1	12
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	43,9	50,2	46	50,7
<i>Elemzés (N)</i>	264	480	372	341
χ^2	3,047		2,179	
Nővére	%	%	%	%
könnyen	41,7	35,3	39,5	34,1
nehezen	12,5	11,2	12,3	11,7
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	45,8	53,5	48,2	54,2
<i>Elemzés (N)</i>	264	484	367	349
χ^2	4,073		2,689	

12. Kortárs kapcsolatok

M12/1. táblázat: Hány barátja van? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

%	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Hány közeli barátja van:	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
egy sincs	0,4	0,5	0,3	0	0,4	0,4	0,6	0,6	0	0
egy	0,8	0,2	1,3	1,4	0,8	0,4	0,6	1,9	0,6	0
kettő	1,1	1,2	1,1	2,0	2,0	0	0,6	1,3	1,2	0,5
három vagy több	97,7	98,1	97,3	96,6	96,8	99,1	98,1	96,2	98,2	99,5
<i>Elemzés (N)</i>	786	415	371	148	253	221	162	158	163	365
χ^2		3,414		kis elemszám				kis elemszám		

M12/2. táblázat: Hány közeli fiú barátja van? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

%	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Hány közeli fiú barátja van	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
egy sincs	1,7	0,7	2,9	2,0	1,5	1,3	2,3	3,1	0	1,3
egy	7,9	2,9	13,7	8,6	7,5	6,5	9,8	11,3	7,1	5,9
kettő	4,9	4,7	5,0	9,2	5,6	3,0	2,3	5,6	3,6	4,6
három vagy több	85,6	91,7	78,4	80,3	85,4	89,2	85,6	80,0	89,3	88,1
<i>Elemzés (N)</i>	824	445	379	152	267	231	174	160	169	388
χ^2		40,522***		kis elemszám				kis elemszám		

M12/3. táblázat: Hány közeli lány barátja van? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

%	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/szaktanulmányképző
Hány közeli lány barátja van	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
egy sincs	2,4	3,8	0,8	4,0	1,1	2,7	2,4	3,8	1,2	1,6
egy	7,0	8,5	5,2	7,4	9,1	4,4	6,7	6,9	7,2	5,6
kettő	8,2	7,6	8,9	10,1	8,3	8,8	5,5	8,8	9,0	7,0
három vagy több	82,5	80,1	85,1	78,5	81,4	84,1	85,5	80,6	82,5	85,8
<i>Elemzés (N)</i>	804	422	382	149	264	226	165	160	166	374
χ^2		11,821**		kis elemszám				5,112		

M12/4. táblázat: Barátokkal töltött esték átlaga a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Hány estét tölt barátaival távol az otthonától?	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/szaktanulmányképző
átlag	1,59	1,60	1,58	1,32	1,51	1,90	1,57	1,19	1,76	1,68
szórás	2,02	2,05	1,98	1,95	2,07	2,13	1,83	1,84	2,06	1,98
<i>Elemzés (N)</i>	813	438	375	151	257	222	171	165	168	378
t(d)	-	0,135		-				-		
F	-	-		2,789*				4,420*		
post hoc elemzés	-	-		15<17				ált. iskola < érettségít adó, szaktanulmány		

M12/5. táblázat: Probléma megbeszélés a barátokkal - a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Mennyire könnyen tudja megbeszélni az őt foglalkoztató dolgokat a következő személyekkel:	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/szaktanulmánykészítő
Legjobb barát	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	85,6	86,4	84,6	81,2	85,8	86,3	88,2	80,2	82,9	89,6
nehezen	9,4	8,7	10,1	13,4	9,5	8,2	7,1	11,1	12,4	7,2
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	5	4,8	5,3	5,4	4,7	5,5	4,7	8,6	4,7	3,2
<i>Elemzés (N)</i>	812	435	377	149	275	275	169	162	170	376
χ^2		0,559		4,537				12,474*		
Azonos nemű barátai	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	74,6	73,4	75,9	66	77,9	74	77,4	72	74,4	78,7
nehezen	18,8	19,3	18,2	25,7	15	20,1	17,3	21	16,5	15,7
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	6,6	7,3	5,9	8,3	7,1	5,9	5,4	7	9,1	5,6
<i>Elemzés (N)</i>	798	425	373	144	267	219	168	157	164	375
χ^2		0,864		9,425				4,741		
Ellenkező nemű barátai	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	59,5	60,1	58,7	51	57,5	63,6	64,5	54,9	63	60,1
nehezen	29,3	27,6	32	30,8	31	27,2	29,5	28,8	28,5	30,7
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	10,9	12,4	9,3	18,2	11,5	9,2	6	16,3	8,5	9,2
<i>Elemzés (N)</i>	787	421	366	143	261	217	166	153	165	368
χ^2		3,028		15,067*				7,227		

M12/6. táblázat: A barátokkal töltött esték átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Hány estét tölt a barátaival távol az otthonától?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	1,59	1,60	1,62	1,53
szórás	2,05	2,01	2,02	1,98
<i>Elemzés (N)</i>	292	501	391	373
t-érték	-0,043		0,643	

M12/7. táblázat: Probléma megbeszélés a barátokkal etnikum és gondozási hely szerint

Mennyire könnyen tudja megbeszélni az őt zavaró dolgokat?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
Legjobb barátjával	%	%	%	%
könnyen	87	85,1	83	87,6
nehezen	6,8	10,6	10,9	8,4
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	6,2	4,4	6,1	4,1
<i>Elemzés (N)</i>	292	502	393	370
χ^2	4,005		3,339	
Azonos nemű barátiával	%	%	%	%
könnyen	74,3	75	72,6	75,5
nehezen	18,3	19,6	20,7	17,6
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	7,4	5,4	6,7	6,9
<i>Elemzés (N)</i>	284	496	387	363
χ^2	1,276		1,119	
Ellenkező nemű barátaival	%	%	%	%
könnyen	59,5	59,3	61,6	56,9
nehezen	28	31,1	27,5	31,9
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	12,5	9,6	10,9	11,2
<i>Elemzés (N)</i>	279	492	385	357
χ^2	2,085		1,913	

13. Intézeti környezet

M/ 13.1.táblázat: Mennyire vonják be a döntésekbe? A válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

„Bevonnak-e téged és társaidat, amikor gyerekekről hoznak döntést ott, ahol élsz?”	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	44,1	50,5	36,9	44,8	46,1	42,9	42,3	45,7	39,3	46,2
nem	15,1	16,7	13,2	14,3	14,9	17,7	12,6	16,7	16,7	12,6
attól függ: néha igen, néha nem	32,6	26,4	39,7	30,5	30,5	30,7	40	28,4	38,7	33,6
nem tudom	8,2	6,5	10,1	10,4	8,6	8,7	5,1	9,3	5,4	7,7
<i>Elemzés (N)</i>	829	444	385	154	269	231	175	162	168	390
χ^2		24,801***		9,122				7,718		

M/13.2. táblázat: Az észlelt bánásmód megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

„Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?”	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
igen	31,6	33,3	29,6	33,8	29	30,2	35,6	30,4	31,4	30,3
nem	52,5	52,9	51,9	50,6	53,9	51,3	53,4	55,3	55	52,2
nem tudom	15,9	13,7	18,4	15,6	17,1	18,5	10,9	14,3	13,6	17,5
<i>Elemzés (N)</i>	829	444	385	154	269	232	174	161	169	389
χ^2		3,806		6,121				1,773		

M/13.3. táblázat: A nevelőtanárral való probléma megbeszélésre vonatkozó válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt nagyon foglalkoztató vagy zavaró dolgokat NEVELŐTANÁRÁVAL:	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	61,6	64,2	58,7	61,1	63	61,9	59,6	68,2	55	61,4
nehezen	30,4	28,1	33,1	31,5	28,9	27,8	35,1	27,4	35,5	30,7
nincs ilyen személy, vagy nem találkozik vele	8	7,8	8,3	7,4	8,1	10,3	5,3	4,5	9,5	7,9
<i>Elemsszám (N)</i>	<i>813</i>	<i>438</i>	<i>375</i>	<i>149</i>	<i>270</i>	<i>223</i>	<i>171</i>	<i>157</i>	<i>169</i>	<i>381</i>
χ^2		2,704		5,369				6,931		

M/13.4. táblázat: A nevelőtanárral könnyen vagy nehezen kommunikáló fiatalok aránya a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt nagyon foglalkoztató vagy zavaró dolgokat NEVELŐTANÁRÁVAL:	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
könnyen	67	69,6	64	65,9	68,5	69	63	71,3	60,8	66,7
nehezen	33	30,4	36	34,1	31,5	31	37	28,7	39,2	33,3
<i>Elemsszám (N)</i>	<i>748</i>	<i>404</i>	<i>344</i>	<i>138</i>	<i>248</i>	<i>200</i>	<i>162</i>	<i>150</i>	<i>153</i>	<i>351</i>
χ^2		2,635		1,894				3,808		

M/13.5. táblázat: Mennyire vonják be a döntésekbe? A válaszok megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

„Bevonnak-e téged és társaidat, amikor gyerekekről hoznak döntést ott, ahol élsz?”	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	40,2	45,9	44,4	45,1
nem	16,9	14,2	15	14,2
attól függ: néha igen, néha nem	33,8	32,3	33,8	31
nem tudom	9,1	7,6	6,8	9,7
<i>Elemzés (N)</i>	296	514	399	381
χ^2	2,962		2,678	

M/13.6. táblázat: Az észlelt bánásmód megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

„Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?”	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
igen	32,9	31,5	36,5	24,7
nem	49,8	53,6	47	58,4
nem tudom	17,3	15	16,5	16,8
<i>Elemzés (N)</i>	295	515	400	380
χ^2	1,275		13,613**	

M/13.7. táblázat: A nevelőtanárral való probléma megbeszélésre vonatkozó válaszok megoszlása etnikum és gondozási hely szerint

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt nagyon foglalkoztató vagy zavaró dolgokat NEVELŐTANÁRÁVAL:	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
könnyen	65,3	59,6	58,7	63,7
nehezen	27,4	32,3	34,2	27,6
nincs ilyen személy, vagy nem találkozik vele	7,3	8,1	7,1	8,7
<i>Elemzés (N)</i>	288	507	395	369
χ^2	2,574		4,001	

M/13.8. táblázat: A nevelőtanárral könnyen vagy nehezen kommunikáló fiatalok aránya etnikum és gondozási hely szerint

Milyen könnyen tudja megbeszélni az őt nagyon foglalkoztató vagy zavaró dolgokat NEVELŐTANÁRÁVAL:	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
könnyen	70,4	64,8	63,2	69,7
nehezen	29,6	35,2	36,8	30,3
<i>Elemzés (N)</i>	267	466	367	337
χ^2	2,406		3,342+	

14. Iskolai környezet

14/A melléklet: „Észlelt Iskolai támogatás” mutató létrehozása

A mutató létrehozása az alábbi négy állítás alapján történt:

- Osztálytársaim többsége kedves és segítőkész.
- Osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok.
- Tanáraim többsége kedves és segítőkész.
- Tanáraim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok.

Az állításokat 5-fokú skála segítségével kellett megítélni: 1=teljesen egyetértek, 2=egyetértek, 3=részben egyetértek, részben nem, 4=nem értek egyet; 5=egyáltalán nem értek egyet.

A válaszokat megfordítottuk: 5=teljesen egyetértek, 1=egyáltalán nem értek egyet.

A négy tételen végrehajtott főkomponens elemzéssel egyetlen faktort kaptunk, ami a varianciának 51%-át magyarázza. A négy tétel megfelelő faktorsúllyal szerepel a kapott faktoron:

	Komponens
	1
Osztálytársaim többsége kedves és segítőkész	,675
Osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok	,669
Tanáraim többsége kedves és segítőkész	,734
Tanáraim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok	,768

A skálára vonatkozó Cronbach alfa értéke: 0,68.

M14/1. táblázat: Tanulmányi teljesítmény értékelése – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Tanáraid hogyan értékelik a teljesítményed?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
A legjobb tanulók közé sorolnak	8,5	9,7	7,2	12,8	8,0	7,2	7,2	8,0	6,9	8,4
A jó tanulók közé sorolnak	27,0	27,6	26,3	27,6	21,5	27,0	35,3	20,2	30,6	29,8
Az átlagos tanulók közé sorolnak	57,0	55,4	58,9	51,3	60,9	57,7	55,1	64,4	54,9	56,5
Az átlagosnál rosszabb tanulók közé sorolnak	7,4	7,2	7,7	8,3	9,5	8,1	2,4	7,4	7,5	5,3
Elemzés (N)	819	442	377	156	274	222	167	163	173	393
χ^2		2,186		20,913 *				7,573		

M14/2. táblázat: Hogyan érez az iskolája iránt – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Hogy érzel az iskola iránt?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
nagyon szeretem	23,0	21,1	25,3	27,1	23,2	19,8	23,4	18,3	25,0	24,6
egy kicsit szeretem	38,4	39,5	37,1	36,8	39,0	38,3	38,9	42,7	36,6	38,6
nem nagyon szeretem	23,9	24,5	23,2	20,0	21,3	23,8	31,7	18,3	23,3	26,3
egyáltalán nem szeretem	14,7	15,0	14,5	16,1	16,5	18,1	6,0	20,7	15,1	10,5
Elemzés (N)	821	441	380	155	272	227	167	164	172	391
χ^2		2,024		19,502 *				15,224 *		

M14/3. táblázat: Mennyire érzi nyomasztónak az iskolai feladatokat – a válaszok megoszlása a teljes mintában, nemek, korcsoport és iskolatípus szerint

Mennyire nyomasztanak az iskolai feladatok?	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Egyáltalán nem	29,7	31,9	27,1	21,9	31,6	30,0	33,3	23,3	28,9	33,2
Egy kicsit	49,7	47,2	52,6	54,8	48,7	49,3	47,0	54,0	49,1	49,5
Eléggé	11,6	11,0	12,4	11,6	10,9	10,6	14,3	12,3	11,0	10,9
Nagyon	9,0	9,9	7,9	11,6	8,7	10,1	5,4	10,4	11,0	6,3
Elemzés (N)	825	445	380	155	275	227	168	163	173	394
χ^2		4,046		10,740				8,796		

M14/4. táblázat: Az osztálytársakra vonatkozó állítások megítélése – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Osztálytársaim többsége kedves és segítőkész	Teljes minta	Nem		Életkor				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Teljesen egyetértek	26,9	28,4	25,1	30,6	23,7	29,4	25,5	26,5	25,4	25,8
Egyetértek	25,6	25,6	25,7	32,7	24,4	22,9	24,8	31,5	24,9	24,5
Részen	35,0	34,0	36,2	27,9	37,0	33,9	39,4	27,8	38,5	38,3
Nem értek egyet	7,6	7,0	8,4	4,8	9,3	8,3	6,7	11,1	7,1	6,5
Egyáltalán nem értek egyet	4,9	5,1	4,6	4,1	5,6	5,5	3,6	3,1	4,1	4,9
Elemzés (N)	800	430	370	147	270	218	164	162	169	384
χ^2		1,690		13,437				10,374		
Osztálytársaim elfogadnak olyannak, amilyen vagyok	Teljes minta	fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Teljesen egyetértek	48,7	50,9	46,1	48,0	47,9	48,4	50,9	44,7	46,5	50,5
Egyetértek	33,4	30,5	36,7	30,7	32,6	36,9	32,7	34,0	35,3	35,0
Részen	12,9	13,4	12,3	12,7	14,6	10,1	13,9	13,2	12,9	11,7
Nem értek egyet	2,1	2,6	1,6	5,3	1,9	0,9	1,2	5,7	2,4	1,0
Egyáltalán nem értek egyet	2,9	2,6	3,2	3,3	3,0	3,7	1,2	2,5	2,9	1,8
Elemzés (N)	799	426	373	150	267	217	165	159	170	386
χ^2		4,583		15,104				12,158		

M14/5. táblázat: A tanárookra vonatkozó állítások megítélése – a válaszok megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Tanáraink többsége kedves és segítőkész	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Teljesen egyetértek	35,8	37,4	34,1	36,9	32,0	35,3	41,8	42,2	29,9	34,9
Egyetértek	26,9	27,8	25,9	26,2	30,5	25,6	23,6	27,3	24,0	28,4
Részen	26,0	24,5	27,8	22,1	28,6	26,0	25,5	22,4	31,1	26,3
Nem értek egyet	6,8	5,4	8,4	8,1	5,6	7,9	6,1	5,6	9,0	6,5
Egyáltalán nem értek egyet	4,4	4,9	3,8	6,7	3,4	5,1	3,0	2,5	6,0	3,9
<i>Elemzés (N)</i>	795	428	367	149	266	215	165	161	167	384
χ^2		4,967		11,217				10,870		
Tanáraink elfogadják olyannak, amilyen vagyok	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Teljesen egyetértek	38,7	41,8	35,1	41,1	38,3	35,9	41,0	41,9	31,5	39,6
Egyetértek	30,1	29,2	31,1	32,2	27,1	31,4	31,3	26,9	32,7	31,6
Részen	19,9	17,9	22,2	12,3	21,2	22,3	21,1	21,3	18,5	19,8
Nem értek egyet	7,0	6,7	7,3	6,8	8,6	7,7	3,6	6,3	11,3	5,9
Egyáltalán nem értek egyet	4,4	4,4	4,3	7,5	4,8	2,7	3,0	3,8	6,0	3,1
<i>Elemzés (N)</i>	801	431	370	146	269	220	166	160	168	389
χ^2		4,433		16,623				11,601		

M14/6. táblázat: Az észlelt iskola támogatás csoportjainak megoszlása a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Észlelt iskolai támogatás	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Alacsonyabb az átlagosnál	32,8	30,6	35,4	31,7	33,7	34,1	30,7	30,6	41,8	30,0
Átlagos	36,9	36,4	37,6	33,8	41,0	35,1	35,6	36,3	35,8	38,2
Magasabb az átlagosnál	30,2	33,0	27,1	34,5	25,3	30,8	33,7	33,1	22,4	31,8
<i>Elemzés (N)</i>	777	415	362	142	261	211	163	157	165	377
χ^2		3,662		5,934				9,553 *		

M14/7. táblázat: Az iskolához való viszonyulás etnikum és gondozási hely szerint

Hogyan érzel az iskolád iránt?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
nagyon szeretem	20,5	24,3	20,3	25,5
egy kicsit szeretem	34,7	41,1	39,1	39,4
nem nagyon szeretem	26,3	21,9	22,3	24,1
egyáltalán nem szeretem	18,5	12,6	18,3	11
<i>Elemzés (N)</i>	297	506	399	373
χ^2	8,996*		9,504*	

M14/8. táblázat: Az iskolához való viszonyulás gondozási hely szerint etnikum szerinti bontásban

Hogyan érzel az iskolád iránt?	Cigány etnikumú fiatalok		Nem cigány etnikumú fiatalok	
	gyermekotthon	lakásotthon	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
nagyon szeretem	20,1	21,7	21	26,7
egy kicsit szeretem	36,6	31,7	40,6	44,4
nem nagyon szeretem	23,2	31,7	21,4	19,8
egyáltalán nem szeretem	20,1	15	17	9,1
<i>Elemzés (N)</i>	164	120	229	243
χ^2	3,447		8,017*	

M14/9. táblázat: Mennyire nyomasztják az iskolai feladatok - etnikum és gondozási hely szerint

Mennyire nyomasztanak az iskolai feladatok?	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
Egyáltalán nem	30,5	29,1	31,9	27,7
Egy kicsit	49	49,9	44,9	54,5
Eléggé	11,1	12,4	12,2	10,9
Nagyon	9,4	8,6	11	6,9
<i>Elemzés (N)</i>	298	509	401	376
χ^2	0,554		8,650*	

M14/10. táblázat: A tanulmányi teljesítmény megítélése etnikum és gondozási hely szerint

Tanárai hogyan értékelik iskolai teljesítményét:	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	%	%	%	%
A legjobb tanulók közé sorolnak	9,8	6,9	9,8	7
A jó tanulók közé sorolnak	27,5	27,2	25,4	28,6
Az átlagos tanulók közé sorolnak	54,2	59	56,4	57,8
Az átlagosnál rosszabb tanulók közé sorolnak	8,5	6,9	8,3	6,7
<i>Elemzés (N)</i>	295	507	397	374
χ^2	3,353		3,339	

M14/11. táblázat: Az észlelt iskolai támogatás átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Észlelt iskolai támogatás	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	15,74	15,80	15,44	15,80
szórás	2,99	3,05	3,19	2,85
<i>Elemzés (N)</i>	277	484	374	355
t(d)érték	t=0,602		t=-1,600	

15. Személyiség jellemzők

M15/1. táblázat: Az önértékelés skála átlaga a teljes mintában, illetve nemek, korcsoportok és iskolatípus szerint

Önértékelés	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségít adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
átlag	26,53	27,29	25,64	26,51	26,69	26,20	26,71	26,10	27,37	26,45
(szórás)	4,47	4,38	4,42	4,51	4,77	4,16	4,34	4,44	5,09	4,23
<i>Elemzés (N)</i>	741	399	342	132	248	205	156	143	156	352
t(d) érték		t=5,09**		F=0,54				F=3,37*		

M15/2. táblázat: Az önértékelés skálán végzett háromutas varianciaanalízis eredményei

	Változók	F
Főhatás	Nem	5,39***
	Iskolatípus	23,04***
	Korcsoport	4,06*
		0,39
Kétutas interakció	Nem X iskolatípus	0,64
	Nem X korcsoport	0,48
	Iskolatípus X korcsoport	0,90
		0,51
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,29
Modell		1,79*

M15/3. táblázat: A Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív és skáláinak átlaga a teljes mintában, nem, korcsoport és iskolatípus szerint

	Teljes minta	Nem		Életkor (év)				Iskolatípus		
		fiú	lány	15	16	17	18	Általános iskola	Érettségit adó iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző
Pszichológiai Immunrendszer összpontszáma										
átlag	40,59	41,96	39,00	40,27	41,24	40,07	40,56	40,17	41,02	40,82
(szórás)	6,44	5,85	6,73	6,37	6,79	6,21	6,20	6,07	6,67	6,40
Elemszám (N)	716	385	331	131	236	199	150	132	150	342
t(d) érték		t=-6,31**		F=1, 34				F=0,70		
Pszichológiai Immunrendszer Megközelítő-végrehajtó alskála										
átlag	18,09	23,21	21,78	22,22	22,91	22,26	22,65	21,96	22,78	23,00
(szórás)	4,46	5,17	4,91	5,15	5,31	5,15	4,63	5,25	5,35	4,86
Elemszám (N)	749	402	347	138	242	212	157	139	157	357
t(d) érték		t=3,89**		F=0,84				F=2,13		
Pszichológiai Immunrendszer Önkontroll alskála										
átlag	18,09	18,79	17,29	18,19	18,20	18,00	17,92	18,20	18,35	17,85
(szórás)	4,46	4,42	4,39	4,63	4,52	4,59	4,05	4,50	4,28	4,41
Elemszám (N)	767	409	358	140	256	211	160	148	161	359
t(d) érték		t=4,72**		F=0,18				F=0,84		

M15/4. táblázat: A PIK skálán és az alskálákon végzett háromutas varianciaanalízis eredményei

PIK megközelítő-végrehajtó skála		
	Változók	F
Főhatás	Nem	3,14**
	Iskolatípus	10,74**
	Korcsoport	2,49 ⁺
		1,05
Kétutas interakció	Nem X iskolatípu	0,87
	Nem X korcsoport	0,48
	Iskolatípus X korcsoport	1,66
		0,76
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,97
Modell		1,49 ⁺
PIK önkontroll skála		
	Változók	F
Főhatás	Nem	3,53**
	Iskolatípus	17,74***
	Korcsoport	1,16
		0,38
Kétutas interakció	Nem X iskolatípu	0,93
	Nem X korcsoport	0,72
	Iskolatípus X korcsoport	0,78
		1,23
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,68
Modell		1,55 ⁺

M15/4. táblázat (folytatás)

PIK összpontszám		
	Változók	F
Főhatás	Nem	5,68***
	Iskolatípus	27,38***
	Korcsoport	1,38
		1,32
Kétutas interakció	Nem X iskolatípu	0,41
	Nem X korcsoport	0,53
	Iskolatípus X korcsoport	0,57
		0,43
Háromutas interakció	Nem X iskolatípus X korcsoport	0,31
Modell		1,76*

M15/5. táblázat: Az önértékelés skála átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Önértékelés	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
átlag	25,94	26,76	26,12	26,87
szórás	4,15	4,59	4,52	4,34
<i>Elemzés (N)</i>	248	476	356	340
t(d)-érték	$t=-2,240^*$			

M15/6. táblázat: A PIK skála átlaga etnikum és gondozási hely szerint

Önértékelés	Etnikum		Gondozási hely	
	cigány	nem cigány	gyermekotthon	lakásotthon
	Pszichológiai Immunrendszer összpontszáma			
átlag	40,15	40,79	40,27	40,63
szórás	6,28	6,52	6,47	6,28
Elemszám (N)	242	460	351	319
d-érték	t=-1,249		t=-0,740	
	Pszichológiai Immunrendszer Megközelítő-végrehajtó alskála			
átlag	22,88	22,32	22,4	22,55
szórás	5,12	5,02	5,2	4,92
Elemszám (N)	258	475	363	339
d-érték	t=1,448		-0,397	
	Pszichológiai Immunrendszer Önkontroll alskála			
átlag	17,27	18,52	17,89	18,17
szórás	4,56	4,36	4,52	4,36
Elemszám (N)	266	487	375	343
d-érték	t=-3,722***		-0,880	

A drogfogyasztással való kapcsolat

Alkoholfogyasztás és dohányzás

MD/1. táblázat: Az alkohol kipróbálása és droghasználat összefüggése

Kipróbált-e már valamilyen alkoholt?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	269	47,8	211	37,9	76	13,6	104	18,8	83	14,8	75	13,3	345	63	51	9,3	82	15	70	12,8
nem	14	9,7	8	5,6	4	2,8	3	2,1	4	2,8	4	2,8	136	94,4	2	1,4	5	3,5	1	0,7
<i>teljes minta</i>	283	40	219	31,3	80	11,4	107	15,4	87	12,4	79	11,2	481	69,5	53	7,7	87	12,6	71	10,3
χ^2	69,186***		55,831***		13,365***		24,443***		14,951***		12,747***		kicsi elemszám							

MD/2. táblázat: Gyakori részegségek és droghasználat összefüggése

Ivott-e már annyit, hogy be is rúgott?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
legfeljebb egyszer	54	15	37	10,2	12	3,3	14	3,8	8	2,2	12	3,3	327	90,1	14	3,9	18	5	4	1,1
2-szer vagy többször	286	62,3	222	49,4	81	18,2	111	25,5	94	21	84	18,8	227	51,5	46	10,4	87	19,7	81	18,4
<i>teljes minta</i>	340	41,5	259	31,9	93	11,5	125	15,6	102	12,6	96	11,8	554	68,9	60	7,5	105	13,1	85	10,6
χ^2	186,668***		142,868***		44,039***		70,533***		64,914***		46,176***		144,001***							

MD/3. táblázat: Gyakori „nagyivás” és droghasználat összefüggése

Nagyivás gyakorisága	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
legfeljebb egyszer	186	31,7	134	22,9	38	6,5	57	9,8	41	7	49	8,4	451	77,9	39	6,7	60	10,4	29	5
2-szer vagy többször	149	68	122	57	54	25,7	68	32,9	62	29,1	46	21,6	92	43,6	22	10,4	42	19,9	55	26,1
<i>teljes minta</i>	335	41,6	256	32	92	11,6	125	15,9	103	12,9	95	11,9	543	68,7	61	7,7	102	12,9	84	10,6
χ^2	86,768***		83,690***		55,775***		60,522***		68,016***		26,118***		104,582***							

MD/4. táblázat: A dohányzás kipróbálása és droghasználat összefüggése

Elszívott-e valaha egy cigit (vagy szivart vagy pipát)?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	333	45,4	257	35,4	92	12,7	124	17,4	102	14	94	12,9	470	65,4	61	8,5	103	14,3	85	11,8
nem	8	9,1	3	3,4	2	2,3	2	2,2	1	1,1	2	2,2	85	97,7	0	0	2	2,3	0	0
<i>teljes minta</i>	341	41,5	260	31,9	94	11,6	126	15,7	103	12,7	96	11,8	555	68,9	61	7,6	105	13	85	10,5
χ^2	42,600***		36,866***		8,364**		13,675***		11,841**		8,736**		-							

MD/5. táblázat: Napi szintű dohányzás és droghasználat összefüggése

Napi szinten dohányzik-e?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
nem	52	16,7	28	8,9	10	3,2	23	7,4	11	3,5	13	4,2	287	91,4	7	2,2	13	4,1	7	2,2
igen	289	56,7	232	46,5	84	16,9	103	21	92	18,4	83	16,6	267	54,4	54	11	92	18,7	78	15,9
<i>teljes minta</i>	341	41,5	260	31,9	94	11,6	126	15,7	103	12,7	96	11,8	554	68,8	61	7,6	105	13,	85	10,6
χ^2	126,950***		125,610***		35,441***		26,524***		38,847***		28,536***		122,693***							

MD/6. Barátainak több mint fele dohányzik és droghasználat összefüggése

Barátai dohányoznak-e?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Barátainak több mint a fele dohányzik	295	49,2	233	39,4	83	14,1	107	18,4	88	14,9	83	14	359	61,5	53	9,1	97	16,6	75	12,8
Barátainak a fele vagy annál kevesebben dohányoznak	46	20,9	27	12,3	11	5	19	8,7	15	6,8	13	5,9	193	88,1	8	3,7	8	3,7	10	4,6
<i>teljes minta</i>	341	41,6	260	32	94	11,6	126	15,8	103	12,7	96	11,8	552	68,7	61	7,6	105	13,1	85	10,6
χ^2	53,179***		54,058***		12,941***		11,373**		9,421**		10,122**		53,381***							

Szexuális magatartás

MD/7. táblázat: A szexuális tapasztalat és droghasználat összefüggése

Volt-e már szexuális kapcsolata?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	277	53,6	216	42,4	81	16	107	21,4	96	18,8	78	15,3	294	58,4	48	9,5	88	17,5	73	14,5
nem	62	20,8	42	14,1	13	4,3	19	6,4	7	2,4	17	5,7	256	86,5	13	4,4	17	5,7	10	3,4
<i>teljes minta</i>	339	41,6	258	31,9	94	11,7	126	15,8	103	12,7	95	11,7	550	68,8	61	7,6	105	13,1	83	10,4
χ^2	83,577***		69,108***		24,776***		31,823***		45,585***		16,597***		69,578***							

MD/8. táblázat: Korai nemi élet és droghasználat összefüggése

Hány éves volt, amikor először lefeküdt egy fiúval/lánnyal?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
14 éves vagy fiatalabb	43	36,8	58	49,6	27	23,5	83	31,9	33	27,7	23	19,5	59	52,2	8	7,1	21	18,6	25	22,1
14 évesnél idősebb	160	46,5	146	43,5	45	13,4	38	18,7	57	17	50	14,9	190	57,1	40	12	59	17,7	44	13,2
<i>teljes minta</i>	203	44	204	45	72	16	121	26,1	90	19,8	73	16,1	249	55,8	48	10,8	80	17,9	69	15,5
χ^2	3,374		1,313		6,496*		10,295**		6,344*		1,376		6,627							

MD/9. táblázat: Védekezés és droghasználat összefüggése

A legutóbbi alkalommal védekeztek-e?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
nem	110	67,9	82	52,9	37	24,2	41	27,3	37	24,2	32	20,8	73	48,3	16	10,6	32	21,2	30	19,9
igen	151	50,5	122	40,9	37	12,4	60	20,5	50	16,7	38	12,7	176	59,7	29	9,8	51	17,3	39	13,2
nem tudja	12	34,3	10	27,8	6	17,1	6	17,1	8	21,6	7	19,4	26	72,2	3	8,3	4	11,1	3	8,3
<i>teljes minta</i>	273	55	214	43,8	80	16,5	107	22,4	95	19,4	77	15,7	275	57,1	48	10	87	18	72	14,9
χ^2	19,410***		9,965**		10,192**		3,281		3,790		5,465+		9,944							

MD/10. táblázat: Kondom használat és droghasználat összefüggése

Használtak-e kondomot?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	109	47,8	87	38	26	11,5	41	18,3	37	16,3	20	8,9	142	62,8	19	8,4	36	15,9	29	12,8
nem	141	63,8	109	50,9	44	20,9	52	25,2	46	21,5	47	21,8	105	50	25	11,9	43	20,5	37	17,6
nem tudja	23	51,1	17	38,6	10	21,7	13	28,9	12	26,1	11	23,9	27	61,4	4	9,1	7	15,9	6	13,6
<i>teljes minta</i>	273	55,3	213	43,7	80	16,5	106	22,3	95	19,5	78	16	274	57,1	48	10	86	17,9	72	15
χ^2	11,957**		8,043*		8,003*		4,220		3,294		15,926***		7,755							

MD/11. táblázat: A szexuális együttlét előtti alkohol és/vagy drog fogyasztás és droghasználat összefüggése

Ivott-e alkoholt, vagy használt-e drogot a legutóbbi alkalommal, mielőtt lefeküdt valakivel?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
használt	97	68,3	78	56,9	39	28,9	40	30,8	45	33,1	32	23,5	59	44	11	8,2	30	22,4	34	25,4
nem használt	176	49	136	38,1	40	11,2	66	18,7	49	13,6	46	12,8	221	62,6	37	10,5	58	16,4	37	10,5
<i>teljes minta</i>	273	54,4	214	43,3	79	16,1	106	21,9	94	19	78	15,8	280	57,5	48	9,9	88	18,1	71	14,6
χ^2	15,260***		14,311***		22,729***		8,084**		24,228***		8,533**		23,020***							

MD/12. táblázat: A szexualitásra és a drog prevencióra vonatkozó ismeretek összefüggése

Mennyit tud a szexuális kapcsolatokról?	Mennyit tud a drog megelőzésről?									
	sokat		valamennyit		nagyon keveset		csak a fogalmat		semennyit	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
sokat	335	74,0	79	17,4	20	4,4	4	0,9	15	3,3
valamennyit	94	38,1	115	46,6	21	8,5	9	3,6	8	3,2
nagyon keveset	17	37,8	7	15,6	15	33,3	0	0,0	6	13,3
csak a fogalmat	7	33,3	5	23,8	3	14,3	2	9,5	4	19,0
semennyit	7	15,9	3	6,8	1	2,3	2	4,5	31	70,5
<i>teljes minta</i>	460	56,8	209	25,8	60	7,4	17	2,1	64	7,9
χ^2	423,223***									

MD/13. táblázat: Az AIDS és a drog prevencióra vonatkozó ismeretek összefüggése

Mennyit tud az AIDS megelőzéséről?	Mennyit tud a drog megelőzéséről?									
	sokat		valamennyit		nagyon keveset		csak a fogalmat		semennyit	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
sokat	331	89,2	30	8,1	3	0,8	2	0,5	5	1,3
valamennyit	86	34,4	139	55,6	18	7,2	2	0,8	5	2,0
nagyon keveset	27	29,3	27	29,3	30	32,6	1	1,1	7	7,6
csak a fogalmat	3	11,1	4	14,8	5	18,5	9	33,3	6	22,2
semennyit	14	19,2	11	15,1	5	6,8	4	5,5	39	53,4
<i>teljes minta</i>	461	56,7	211	26,0	61	7,5	18	2,2	62	7,6
χ^2	737,462***									

Mások bántalmazása

MD/14. táblázat: Mások bántalmazása és droghasználat összefüggése

Mások bántalmazása	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
nem bántalmazott mást	185	35,2	132	25,4	47	9,1	67	13,1	48	9,2	53	10,2	387	74,7	33	6,4	60	11,6	38	7,3
bántalmazott mást	154	52,2	126	42,7	45	15,5	58	20,1	53	18,1	43	14,7	169	58,7	27	9,4	45	15,6	47	16,3
<i>teljes minta</i>	339	41,3	258	31,7	92	11,4	125	15,6	101	12,4	96	11,8	556	69	60	7,4	105	13	85	10,5
χ^2	22,618***		25,937***		7,605**		6,902**		13,515***		3,764+		25,624***							

Deviancia

MD/15. táblázat: A deviancia skála átlaga a droghasználat mutatói szerint

Deviancia	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kísérletezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	5,19	3,53	5,39	3,65	5,75	3,96	5,47	3,91	5,91	3,92	5,69	3,97	3,65	4,65	4,91	6,49
szórás	2,50	2,14	2,45	2,20	2,54	2,29	2,56	2,28	2,64	2,27	2,56	2,30	2,21	2,21	2,36	2,39
<i>Elemsszám</i>	310	444	236	512	83	664	116	622	94	656	89	661	512	52	98	78
t(d) érték	d=-9,482***		d=9,32**		t=6,63**		t=6,596**		d=6,95**		t=6,53**		-			
F érték (ANOVA)													40,977** post hoc: NH<A, K<R			

NH= nem használók, A= abbahagyók, K=kísérletezők, R=rekreációs használók

Szubjektív jóllét

MD/16. táblázat: Önminősített egészség és droghasználat összefüggése

Önminősített egészség	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kísérletezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
kitűnő	57	18,4	45	33,3	22	25,3	22	15,8	23	23,2	11	12,2	90	19,4	12	22,2	15	15,6	15	19,2
jó	128	41,3	96	30,9	32	36,8	58	41,7	39	39,4	37	41,1	215	46,4	17	31,5	46	47,9	32	41
megfelelő	108	34,8	84	36,8	25	28,7	51	36,7	31	31,3	39	43,3	144	31,1	22	40,7	32	33,3	25	32,1
rossz	17	5,5	12	46,2	8	9,2	8	5,8	6	6,1	3	3,3	14	3	3	5,6	3	3,1	6	7,7
<i>teljes minta</i>	310	43,9	237	33,9	87	12,5	116	16,9	99	14,2	90	12,9	463	67	54	7,8	96	13,9	78	11,3
χ^2	4,95		3,920		10,761*		4,20		3,75		6,91+		9,65							

MD/17. táblázat: Tünetek és droghasználat összefüggése

Tünet skála	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kísérletezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	30,56	24,47	30,01	25,44	30,90	26,37	32,04	25,76	29,11	26,53	31,78	25,99	25,44	28,80	30,28	30,49
szórás	11,65	10,33	11,21	10,90	12,38	11,05	11,60	10,84	10,78	11,22	11,77	10,79	10,90	10,88	11,47	11,33
<i>Elemsszám</i>	268	388	202	446	81	574	123	537	87	565	82	572	446	49	75	71
t(d) érték	4,88***		t=4,892***		3,41***		-5,73***		-3,04**		4,49***		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		-7,95*** post hoc: NH<K, R			

NH= nem használók, A= abbaahagyók, K=kísérletezők, R=rekreációs használók

MD/18. táblázat: Depresszió és droghasználat összefüggése

Depresszió skála	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kísérletezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	4,30	3,76	4,14	3,88	4,33	3,92	5,09	3,75	4,34	3,91	4,66	3,84	3,88	3,71	4,13	4,35
szórás	3,26	2,87	3,19	2,92	3,34	3,01	3,45	2,90	3,13	3,00	3,73	2,89	2,92	3,20	3,10	3,29
<i>Elemsszám</i>	311	456	236	525	86	672	138	636	86	672	89	673	525	55	97	76
t(d) érték	-2,36*		d=1,084		1,15		-4,27***		1,28		2,02*		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		0,81			

MD/19. táblázat: Élettel való elégedettség és droghasználat összefüggése

Élettel való elégedettség	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kísérletezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	5,40	6,23	5,40	6,17	5,19	5,99	4,89	6,14	5,24	6,01	5,02	6,07	6,17	5,46	5,17	5,64
szórás	2,30	2,42	2,31	2,39	2,48	2,39	2,31	2,35	2,20	2,41	2,30	2,37	2,39	2,71	2,06	2,31
<i>Elemsszám</i>	329	464	253	533	89	692	142	653	101	684	92	692	533	59	102	84
t(d) érték	4,88***		-4,265***		-2,98**		5,75***		-3,04**		-4,02***		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		NH=-		6,48*** post hoc: NH>K			

NH= nem használók, K= kísérletezők

Családi kapcsolatok

MD/20. táblázat: A szülők elvesztése és a droghasználat összefüggése

Él-e édesanyja?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	250	40,3	197	31,9	69	11,3	92	15,2	76	12,3	74	12	420	68,7	43	7	82	13,4	66	10,8
meghalt	58	46,8	40	33,1	16	13,3	23	19,5	15	12,7	14	11,8	81	67,5	12	10	15	12,5	12	10
nem tudja	28	40,6	20	29,9	7	10	9	12,7	10	14,1	6	8,5	47	72,3	6	9,2	7	10,8	5	7,7
összesen	336	41,3	257	31,9	92	11,5	124	15,6	101	12,5	94	11,7	548	68,8	61	7,7	104	13,1	83	10,4
χ^2	1,791		0,204		0,577		1,876		0,180		0,793		2,441							

Él-e édesapja?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	214	39,6	169	31,5	63	11,8	83	15,6	70	13	58	10,8	367	69,2	34	6,4	67	12,6	62	11,7
meghalt	76	45,8	50	30,9	21	13	27	17,5	20	12,7	20	12,7	112	69,6	17	10,6	23	14,3	9	5,6
nem tudja	42	42,4	35	35	7	7,1	12	12	11	10,9	16	16	65	66,3	10	10,2	12	12,2	11	11,2
összesen	332	41,2	254	31,8	91	11,5	122	15,5	101	12,7	94	11,8	544	68,9	61	7,7	102	12,9	82	10,4
χ^2	2,049		0,555		2,343		1,424		0,353		2,342		8,547							

MD/21. táblázat: A szülőkkel való kapcsolattartás és a droghasználat összefüggése

Tartja-e szüleivel a kapcsolatot?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen, mindkettővel	55	44,4	43	35,8	12	10,1	22	18,6	17	13,9	12	9,8	77	65,3	10	8,5	15	12,7	16	13,6
csak édesanyjával	92	40,9	74	32,7	27	12,1	31	14,2	31	13,9	26	11,9	152	68,2	17	7,6	29	13	25	11,2
csak édesapjával	41	36,9	26	23,2	13	11,6	18	15,9	11	9,8	11	9,9	86	76,8	7	6,3	9	8	10	8,9
egyikkel sem	146	41,8	112	32,7	38	11,1	51	15,0	42	12,3	44	12,6	231	68,1	27	8,0	50	14,7	31	9,1
összesen	334	41,3	255	31,8	90	11,3	122	15,5	101	12,6	93	11,6	546	68,9	61	7,7	103	13	82	10,4
χ^2	1,406		4,911		0,325		1,246		1,352		1,062		6,669							

MD/22. táblázat: Probléma megbeszélés a családtagokkal és droghasználat összefüggése - FIÚK csoportja

Édesapával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	59	46,1	42	33,9	18	14,3	26	21,1	19	15,2	17	13,6	82	66,7	8	6,5	13	10,6	20	16,3
nehezen	27	48,2	26	46,4	9	16,4	9	15,8	11	19,3	5	8,9	30	54,5	3	5,5	8	14,5	14	25,5
nincs ilyen személy	92	40,5	74	32,5	28	12,4	28	12,5	25	11,2	21	9,3	154	68,4	19	8,4	32	14,2	20	8,9
összesen	178	43,3	142	34,8	55	13,5	63	15,6	55	13,6	43	10,5	266	66	30	7,4	53	13,2	54	13,4
χ^2	1,668		3,936		0,665		4,503		2,934		1,796		13,080*							
Édesanya	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	62	44,3	50	36,2	22	15,7	22	16,1	26	18,4	20	14,2	88	64,2	9	6,6	20	14,6	20	14,6
nehezen	31	51,7	23	38,3	9	15,3	15	25	6	10,2	6	10,2	37	62,7	4	6,8	8	13,6	10	16,9
nincs ilyen személy	82	40,8	67	33,5	21	10,7	24	12,1	20	10,2	17	8,6	133	67,5	19	9,6	22	11,2	23	11,7
összesen	175	43,6	140	35,2	52	13,1	61	15,4	52	13,1	43	10,8	258	65,6	32	8,1	50	12,7	53	13,5
χ^2	2,256		0,576		2,107		5,910+		5,409+		2,708		3,236							
Nevelőapa	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	37	38,5	26	27,4	13	13,7	18	18,9	12	12,8	11	11,6	69	72,6	7	7,4	7	7,4	12	12,6
nehezen	16	44,4	15	42,9	6	16,2	9	24,3	7	18,4	6	15,8	20	57,1	3	8,6	5	14,3	7	20
nincs ilyen személy	117	45,9	96	37,6	32	12,6	35	13,9	32	12,6	25	9,9	159	63,6	21	8,4	39	15,6	31	12,4
összesen	170	43,9	137	35,6	51	13,2	62	16,2	51	13,2	42	10,9	248	65,3	31	8,2	51	13,4	50	13,2
χ^2	1,530		4,079		0,379		3,270		0,983		1,253		6,219							
Nevelőanya	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	40	48,2	32	39,5	16	19,3	20	23,8	15	18,1	11	13,3	49	60,5	8	9,9	10	12,3	14	17,3
nehezen	12	36,4	12	36,4	3	9,1	6	18,2	4	12,5	3	9,1	21	63,6	2	6,1	2	6,1	8	24,2
nincs ilyen személy	117	44,0	91	34,3	34	12,9	38	14,5	35	13,3	27	10,2	174	66,9	19	7,3	36	13,8	31	11,9
összesen	169	44,2	135	35,6	53	14	64	16,9	54	14,2	41	10,8	244	65,2	29	7,8	48	12,8	53	14,2
χ^2	1,363		0,731		2,834		3,968		1,286		0,709		-							

MD/22. táblázat (folytatás)

Bátyával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	75	45,7	57	34,8	30	18,3	34	20,9	26	16,3	18	11	107	66	15	9,3	22	13,6	19	11,1
nehezen	22	47,8	19	41,3	5	11,1	7	15,6	3	6,7	2	4,5	27	60	2	4,4	7	15,6	9	20
nincs ilyen személy	76	41,5	61	33,7	19	10,5	25	13,9	25	13,7	22	12	120	67	12	6,7	21	11,7	26	14,5
összesen	173	44	137	35	54	13,8	66	17	54	13,9	42	10,8	254	65,8	29	7,5	50	13	53	13,7
χ^2	0,926		0,941		4,702+		3,020		2,711		2,085		4,321							
Nővérével	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	77	45,6	62	36,7	28	17	30	18,2	24	14,5	24	14,4	107	63,7	12	7,1	26	15,5	23	13,7
nehezen	12	38,7	12	38,7	2	5,9	1	3	1	3	0	0	19	61,3	4	12,9	3	9,7	5	16,1
nincs ilyen személy	82	41,6	61	31,3	21	10,8	33	16,9	27	13,8	19	9,6	134	69,8	15	7,8	21	10,9	22	11,5
összesen	171	43,1	135	34,2	51	13	64	16,3	52	13,2	43	10,9	260	66,5	31	7,9	50	12,8	20	12,8
χ^2	0,836		1,483		4,640+		4,746+		3,297		6,327		-							

MD/23. táblázat: Probléma megbeszélés a családtagokkal és droghasználat összefüggése – LÁNYOK csoportja

Édesapával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	14	25,0	9	16,1	6	10,9	7	12,5	3	5,4	3	5,4	47	83,9	4	7,1	4	7,1	1	1,8
nehezen	29	40,8	22	31	7	9,9	14	19,7	10	14,1	9	12,5	49	71	6	8,7	10	14,5	4	5,8
nincs ilyen személy	99	41,8	71	30,7	23	9,8	36	15,9	31	13,2	38	16,3	160	69,9	18	7,9	30	13,1	21	9,2
összesen	142	39,0	102	28,5	36	10	57	16,1	44	12,2	50	13,9	256	72,3	28	7,9	44	12,4	26	7,3
χ^2	5,480+		5,028+		0,060		1,235		2,926		4,676+		-							
Édesanyja	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	39	35,8	26	23,4	9	8,3	15	14,3	10	9	14	13	85	77,3	7	6,4	11	10	7	6,4
nehezen	32	40,0	23	28,8	6	7,5	18	22,5	10	12,5	10	12,5	57	72,2	9	11,4	9	11,4	4	5,1
nincs ilyen személy	67	39,9	50	30,9	21	12,6	23	14,2	24	14,5	25	15	112	69,6	11	6,8	23	14,3	15	9,3
összesen	138	38,7	99	28	36	10,1	56	16,1	44	12,4	49	13,8	254	72,6	27	7,7	43	12,3	26	7,4
χ^2	2,256		1,833		2,128		3,109		1,880		0,369		4,924							

D/23. táblázat (folytatás)

Nevelőapa	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	16	31,4	13	26	4	8,2	6	12	5	9,8	3	5,9	37	75,5	5	10,2	5	10,2	2	4,1
nehezen	24	45,3	17	31,5	5	9,1	8	14,8	7	12,7	8	14,8	37	68,5	4	7,4	9	16,7	4	7,4
nincs ilyen személy	100	40,2	72	29,5	26	10,5	42	17,5	31	12,6	37	15	172	71,1	19	7,9	31	12,8	20	8,3
összesen	140	39,7	102	29,3	35	10	56	16,3	43	12,2	48	13,6	246	71,3	28	8,1	45	13	26	7,5
χ^2	2,190		0,392		-		1,019		0,324		3,046		-							
Nevelőanya	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	12	28,6	10	23,3	2	4,9	3	7,3	2	4,8	1	2,4	33	78,6	3	7,1	3	7,1	3	7,1
nehezen	15	42,9	12	36,4	1	2,9	6	16,2	3	8,1	5	13,9	21	63,6	5	15,2	7	21,2	0	0
nincs ilyen személy	110	41,5	77	29,6	29	11,1	48	18,8	37	14,1	41	15,6	183	70,9	20	7,8	33	12,8	22	8,5
összesen	137	40,1	99	29,5	32	9,5	57	17,1	42	12,3	47	13,8	237	71,2	28	8,4	43	12,9	25	7,5
χ^2	2,655		1,556		3,576		3,320		-		5,349+		-							
Bátyával	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	39	34,2	29	25,2	15	13	17	15,5	14	12,2	12	10,5	86	76,1	9	8	10	8,8	8	7,1
nehezen	20	33,9	15	25,4	5	8,5	8	13,6	5	8,3	5	8,3	44	74,6	5	8,5	6	10,2	4	6,8
nincs ilyen személy	80	45,5	56	32,9	17	9,9	31	18,1	26	15,1	30	17,2	114	67,9	14	8,3	26	15,5	14	8,3
összesen	139	39,8	100	29,1	37	10,7	56	16,5	45	13	47	13,5	244	71,8	28	8,2	42	12,4	26	7,6
χ^2	4,692+		2,444		1,087		0,788		1,909		4,319		-							
Nővérével	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	30	28,0	21	19,3	10	9,2	13	12,5	8	7,4	11	10,4	88	82,2	4	3,7	11	10,3	4	3,7
nehezen	19	34,5	11	20,4	2	3,6	12	21,8	3	5,5	6	10,9	43	81,1	4	7,5	3	5,7	3	5,7
nincs ilyen személy	87	46,8	65	35,9	21	11,6	30	16,7	31	16,9	30	16,1	116	64,4	18	10	27	15	19	10,6
összesen	136	39,1	97	28,2	33	9,6	55	16,2	42	12,1	47	13,5	247	72,6	26	7,6	41	12,1	26	7,6
χ^2	10,581**		11,248**		3,122		2,353		8,526*		2,295		-							

Kortárs kapcsolatok

MD/24. táblázat: Barátokkal az otthontól távol töltött esték átlagának és droghasználatnak az összefüggése

Barátokkal töltött esték száma	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kíséretezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	1,72	1,43	1,77	1,44	2,02	1,49	1,59	1,53	2,20	1,47	1,65	1,53	1,44	1,54	1,84	1,81
szórás	1,88	2,05	1,87	2,03	1,95	1,99	1,74	2,03	2,1	1,97	1,78	2,01	2,03	1,61	1,91	1,98
Elemsszám	326	462	249	533	90	687	120	650	99	681	91	690	533	59	100	81
t(d) érték	-2,080*		2,210*		2,391*		0,351		3,447**		0,512		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		1,729			

MD/25. táblázat: Probléma megbeszélés a barátokkal és droghasználat összefüggése - FIÚK csoportja

Legjobb barátjával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	159	43,6	122	33,6	48	13,3	60	16,7	46	12,8	37	10,2	241	67,1	24	6,7	47	13,1	47	13,1
nehezen	14	37,8	14	37,8	4	10,5	5	13,5	4	10,5	5	13,2	23	62,2	4	10,8	7	18,9	3	8,1
nincs ilyen személy	13	61,9	13	61,9	3	14,3	3	14,3	6	28,6	3	15	8	40	4	20	2	10	6	30
összesen	186	44,0	149	35,4	55	13,1	68	16,3	56	13,4	45	107	272	65,4	32	7,7	56	13,5	56	13,5
χ^2	3,331		7,057*				-		4,565		0,726		-							
Azonos nemű barátjával	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	133	44,0	104	34,7	38	12,7	48	16,1	41	13,7	32	10,6	196	66,2	21	7,1	42	14,2	37	12,5
nehezen	37	45,1	32	39,5	12	15	16	20,5	9	11,4	9	11,5	49	60,5	6	7,4	12	14,8	14	17,3
nincs ilyen személy	16	51,6	13	41,9	6	20	4	12,9	6	20,7	3	9,7	18	60	5	16,7	1	3,3	6	20
összesen	186	44,8	149	36,2	56	13,7	68	16,7	56	13,7	44	10,7	263	64,6	32	7,9	55	13,5	57	14
χ^2	0,656		1,131		1,395		1,228		1,552		0,095		-							

MD/25. táblázat (folytatás)

Ellenkező nemű barátjával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	113	46,5	90	37,3	31	12,9	44	18,5	37	15,3	26	10,7	151	63,2	13	5,4	37	15,5	38	15,9
nehezen	50	43,9	44	38,6	17	15	17	15	15	13,4	15	13,5	70	62,5	10	8,9	16	14,3	16	14,3
nincs ilyen személy	21	40,4	13	25	6	11,8	6	11,5	3	6	2	3,8	39	76,5	7	13,7	3	5,9	2	3,9
összesen	184	45,0	147	36,1	54	13,4	67	16,6	55	13,6	43	10,6	260	64,7	30	7,5	56	13,9	56	13,9
χ^2	0,729		3,246		0,430		1,770		3,047		3,508		-							

MD/26. táblázat: Probléma megbeszélés a barátokkal és droghasználat összefüggése - LÁNYOK csoportja

Legjobb barátjával	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	128	40,9	94	30,3	31	10	50	16,3	36	11,5	45	14,3	216	70,6	24	7,8	43	14,1	23	7,5
nehezen	8	21,6	7	18,4	5	13,2	4	11,1	6	15,8	3	8,6	31	81,6	3	7,9	2	5,3	2	5,3
nincs ilyen személy	9	50,0	3	20	1	6,7	2	13,3	3	20	2	11,8	12	80	0	0	1	6,7	2	13,3
összesen	145	39,4	104	28,7	37	10,2	56	15,7	45	12,3	50	13,7	259	72,1	27	7,5	46	12,8	27	7,5
χ^2	6,038*		2,918		-		-		1,418		-		-							
Azonos nemű barátjával	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	111	40,2	79	28,8	27	9,8	46	16,9	32	11,6	38	13,7	195	71,7	22	8,1	36	13,2	19	7
nehezen	24	35,8	18	26,9	7	10,6	9	14,1	9	13,6	10	15,4	49	74,2	6	9,1	7	10,6	4	6,1
nincs ilyen személy	8	38,1	5	27,8	2	10	2	10,5	2	10,5	3	15	13	76,5	0	0	2	11,8	2	11,8
összesen	143	39,3	102	28,4	36	10	57	16,1	43	11,9	51	14	257	72,4	28	7,9	45	12,7	25	7
χ^2	0,450		0,106		0,037		0,768		0,248		0,144		-							
Ellenkező nemű barátjával	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	95	45,5	69	33,5	25	12	41	19,9	27	12,9	39	18,7	137	67,2	19	8,8	32	15,7	17	8,3
nehezen	35	29,9	25	21,4	10	8,7	14	12,6	14	12,2	9	7,8	92	79,3	10	8,6	7	6	7	6
nincs ilyen személy	12	36,4	8	27,6	1	3,2	2	6,7	2	6,7	2	6,3	21	75	0	0	5	17,9	2	7,1
összesen	142	39,6	102	29	36	10,2	57	16,4	43	12,1	50	14	250	71,8	28	8	44	12,6	26	7,5
χ^2	7,731*		5,362+		2,689		5,071+		0,961		8,982*		-							

Intézeti környezet**MD/27. táblázat: Rossz bánásmód és droghasználat összefüggése**

„Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?”	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
igen	128	50,2	99	39,6	35	14	46	18,8	34	13,8	37	14,9	151	60,9	20	8,1	44	17,7	33	13,3
nem	154	36,4	116	27,6	44	10,5	61	14,6	46	10,9	40	9,5	304	73,1	34	8,2	40	9,6	38	9,1
nem tudom	50	39,1	38	29,7	11	8,8	16	13,1	20	15,6	16	12,5	90	71,4	6	4,8	19	15,1	11	8,7
összesen	332	41,2	253	31,7	90	11,3	123	15,6	100	12,6	93	11,7	545	69	60	7,6	103	13	82	10,4
χ^2	12,773**		10,676**		2,877		2,785		2,509		4,469		16,410*							

MD/28. táblázat: Probléma megbeszélés a nevelőtanárral és droghasználat összefüggése

Probléma megbeszélés NEVELŐTANÁRÁVAL:	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
könnyen	179	36,6	133	27,6	49	10,1	65	13,5	51	10,5	49	10	349	73,2	35	7,3	54	11,3	39	8,2
nehezen	119	49,4	95	39,6	29	12,2	48	20,5	37	15,5	35	14,7	145	61,4	18	7,6	40	16,9	33	14
nincs ilyen személy vagy nem találkozik vele	34	53,1	26	41,9	15	25	11	18,6	13	22	10	16,9	36	58,1	6	9,7	7	11,3	13	21
összesen	332	41,8	254	32,4	93	11,9	124	16	101	12,9	94	12	530	68,4	59	7,6	101	13	85	11
χ^2	14,485**		13,313**		11,352**		6,120*		8,310*		4,846+		19,612**							

Iskolai környezet**MD/29. táblázat: Észlelt iskolai támogatás és droghasználat összefüggése**

Észlelt iskolai támogatás	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Átlagosnál alacsonyabb	128	51,2	96	39,0	37	15,2	44	18,0	45	18,4	43	17,6	150	61,5	20	8,2	39	16,0	28	11,5
Átlagos	111	39,8	91	32,6	28	10,1	24	8,6	31	11,2	29	10,4	188	68,6	21	7,7	40	14,6	20	7,3
Átlagosnál több	73	31,6	49	21,6	23	9,9	13	5,7	20	8,8	16	6,9	178	78,8	13	5,8	19	8,4	11	4,9
összesen	312	41,1	236	31,4	88	11,7	81	10,8	96	12,8	88	11,7	516	69,4	54	7,3	98	13,2	59	7,9
χ^2	19,349***		16,986***		4,363		20,744***		10,760**		13,870**		19,238*							

MD/30. táblázat: Iskolához való viszonyulás és droghasználat összefüggése

Hogy érzel az iskola iránt?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
nagyon szeretem	63	33,9	48	26,1	16	8,6	10	5,4	11	6,0	16	8,6	136	73,9	14	7,6	23	12,5	11	6,0
egy kicsit szeretem	107	35,2	78	25,9	31	10,3	28	9,2	38	12,6	27	8,9	223	74,3	16	5,3	36	12,0	25	8,3
nem nagyon szeretem	84	44,2	65	34,0	22	11,8	20	10,6	23	12,1	21	11,1	126	67,7	19	10,2	22	11,8	19	10,2
egyáltalán nem szeretem	73	63,5	56	49,6	21	18,6	26	23,2	23	20,4	26	23,2	57	51,8	8	7,3	20	18,2	25	22,7
összesen	327	41,1	247	31,3	90	11,4	84	10,6	95	12,1	90	11,4	542	69,5	57	7,3	101	12,9	80	10,3
χ^2	32,932***		24,564***		7,549		24,828***		13,726**		18,799***		34,120***							

MD/31. táblázat: Tanulmányi teljesítmény és droghasználat összefüggése

Tanáraid hogyan értékelik a teljesítményedet?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
A legjobb tanulók közé sorolnak	25	36,8	19	28,8	11	16,7	9	13,2	11	16,4	11	16,4	47	72,3	4	6,2	7	10,8	7	10,8
A jó tanulók közé sorolnak	83	38,6	66	30,4	24	11,2	16	7,4	23	10,7	15	6,9	151	70,2	21	9,8	23	10,7	20	9,3
Az átlagos tanulók közé sorolnak	183	40,2	134	29,9	47	10,5	49	10,9	49	10,9	48	10,7	314	70,7	30	6,8	60	13,5	40	9,0
Az átlagosnál rosszabb tanulók közé sorolnak	34	60,7	27	48,2	8	14,5	11	19,6	14	24,6	14	25,0	29	52,7	3	5,5	11	20,0	12	21,8
összesen	325	40,9	246	31,3	90	11,5	85	10,8	97	12,3	88	11,2	541	69,4	58	7,4	101	13,0	79	10,1
χ^2	10,130*		8,131*		2,699		7,506		10,216*		16,678**		16,119							

MD/32. táblázat: Nyomasztó iskolai feladatok és droghasználat összefüggése

Mennyire nyomasztanak az iskolai feladatok?	Használt már életében												Marihuána használó csoportok							
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók		abbahagyók		kíséretezők		rekreációs	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Egyáltalán nem	101	42,3	81	34,0	30	12,6	28	11,8	31	13,0	28	11,8	157	66,8	13	5,5	39	16,6	26	11,1
Egy kicsit	143	36,0	100	25,4	34	8,7	29	7,3	37	9,5	38	9,6	294	75,2	24	6,1	44	11,3	29	7,4
Eléggé	40	41,7	31	33,0	14	15,4	13	13,8	14	14,9	12	12,6	63	67,7	14	15,1	7	7,5	9	9,7
Nagyon	46	67,6	38	56,7	13	19,4	16	23,5	15	22,4	13	19,4	29	44,6	7	10,8	11	16,9	18	27,7
összesen	330	41,3	250	31,5	91	11,5	86	10,8	97	12,3	91	11,5	543	69,3	58	7,4	101	12,9	82	10,5
χ^2	24,140***		27,373***		8,856*		17,530**		9,949*		5,597		46,501***							

Személyiségjellemzők

MD/33. táblázat: Önértékelés és droghasználat összefüggése

Önértékelés	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kíséretezők	rekreációs
	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem				
átlag	26,28	26,69	26,32	26,63	25,99	26,58	25,98	26,63	25,64	26,64	25,51	26,71	26,63	27,04	25,96	26,28
szórás	4,64	4,33	4,79	4,33	4,72	4,43	4,79	4,39	4,47	4,47	5,00	4,37	433	4,71	4,81	4,91
<i>Elemzés</i>	294	427	224	491	76	640	120	605	88	631	79	639	491	51	97	69
t(d) érték	1,23		t=-0,847		-1,10		1,45		-1,98*		-2,27*		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		0,90			

MD/34. táblázat: Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív és droghasználat összefüggése

PIK	PIK összpontszám															
	Használt már életében												Marihuána használó csoportok			
	drogot		kannabiszt		gyorsítót		gyógyszert		ecstasyt		ragasztót		nem használók	abbahagyók	kíséretezők	rekreációs
igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem					
átlag	40,08	40,93	40,27	40,74	40,36	40,71	39,05	40,92	40,49	40,68	38,28	40,95	40,74	41,58	39,80	39,59
szórás	6,56	6,36	6,67	6,36	6,33	6,48	6,56	6,40	6,58	6,47	6,76	6,37	6,36	6,54	6,69	6,46
Elemszám	279	418	212	477	75	614	115	584	81	610	74	620	477	50	95	61
t(d) érték	t=1,708		t=-0,871		t=-0,433		2,84**		t=-0,248		t=-3,381**		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		1,45			
	PIK- Megközelítő															
átlag	22,45	22,60	22,80	22,44	22,63	22,52	21,77	22,68	23,31	22,48	21,95	22,65	22,44	23,56	22,21	22,80
szórás	5,24	5,00	5,3	4,95	5,38	5,00	5,23	5,04	5,36	4,98	5,36	5,05	4,95	4,81	4,99	5,95
Elemszám	297	433	225	496	79	641	124	608	88	636	80	646	496	52	97	70
t(d) érték	t=0,39		t=0,891		t=0,181		t=1,81+		t=1,450		t=-1,16		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		0,97			
	PIK - Önkontroll															
átlag	17,67	18,37	17,38	18,4	17,73	18,20	17,41	18,26	17,38	18,21	16,34	18,35	18,40	17,89	17,64	16,54
szórás	4,7	4,3	4,66	4,34	4,61	4,45	4,77	4,38	4,66	4,38	5,18	4,29	4,34	4,63	4,95	4,23
Elemszám	303	445	229	510	80	659	128	621	89	651	83	660	510	55	100	68
t(d) érték	t=2,123*		t=-2,863**		t=-0,902		t=1,99*		t=-1,656		d=-3,40***		-			
F érték (ANOVA)	-		-		-		-		-		-		3,93**			

Országos Gyermekegészségügyi Intézet

A GYERMEKI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE ÁLLAMI GONDOZOTTAKAT NEVELŐ INTÉZMÉNYEKBEN

**Kutatási beszámoló-
drogfogyasztás állami gondozott fiatalok
körében**

*Készítették: Várnai Dóra, dr. Aszmann Anna, Örkényi Ágota,
dr. Páll Gabriella*

2005. június
Budapest

A GYERMEKI JOGOKRA VONATKOZÓ KÉRDÉSEK FELDOLGOZÁSA

A gyermeki jogok vizsgálatunkon belül külön kérdéscsoportot alkottak és a gyermekekkel való egyenlő bánásmód, a döntésekbe való bevonás, a speciális gyermekcsoportokkal való bánásmód valamint a gyermekeket érintő kiemelt témakörökben (AIDS megelőzés, drog megelőzés, szexualitás, számítógépek) való megfelelő tájékozottság kérdéseire irányultak. A témakör feldolgozása a Magyarországi UNICEF kifejezett kérése volt.

ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK

A gyermekkor vagy a gyermekek egészségi állapota, helyzete különösen fontossá vált az elmúlt évszázadban. A gyermekekért felelősséget érző nemzetközi szervezetek érdemi intézkedéseket tettek: okmányaikban elismerték a gyermeknek nyújtandó különleges védelem szükségességét. A gyermekek jogairól született legfontosabb nemzetközi dokumentumok a 1924. évi Genfi Nyilatkozat, és az 1959. november 20-án elfogadott, a gyermek jogairól szóló nyilatkozat valamint a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény. A Gyermekek Jogairól szóló Egyezményt a Magyar Köztársaság képviselője 1990. március 14-én írta alá, és az 1991. évi LXIV. törvényben hirdette ki. Az Egyezmény elfogadása azt jelenti, hogy a benne megfogalmazott alapelvek, szabályok a magyar jogrendszer részévé váltak.

Az Egyezmény bevezetőjében az egyetemes emberi jogok mellett kinyilvánítja, hogy a „gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot”, ugyanakkor a védelmet a család valamennyi tagjának meg kell kapnia, hogy „a közösségben szerepét maradéktalanul betölthesse”. Fontos alapelveként fogalmazódott meg, hogy „a gyermeki személyiség harmonikus kibontakoztatásához szükséges, hogy családban, szeretetteljes légkörben nőjön fel” és „a gyermeket teljes mértékben fel kell készíteni az önálló életvitelre a társadalomban”. Figyelmeztet arra, hogy a „gyermeknek a jogrendszer által garantált különös védelemre és gondozásra van szüksége születése előtt és után egyaránt”. Az Egyezményben foglaltak szerint „különös figyelmet kell szentelni a különlegesen nehéz körülmények között élő gyermekeknek”.

Az Egyezmény a speciális jogvédelem alapelveiből indul ki. A gyerek legfontosabb joga az, hogy a róla szóló döntésekben érdeke megelőz minden más érdeket. Az Egyezmény alapján gyermeknek az a személy tekinthető, aki „tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri”. Az Egyezmény szellemisége azt sugallja, hogy a gyermeki jogok nem létezhetnek felnőtt kötelezettségek nélkül, illetve az életkornak csak a jogszabály által meghatározott esetekben (pl. választójog, házasság, munkavállalás, örökbefogadás) van korlátozó szerepe a jogokat és kötelezettségeket illetően. Más esetekben inkább a jog speciális szabályozásban biztosítja a gyerekek jogainak az érvényesítését (pl. gyermekvédelem, büntetőjog, családjog, közoktatási jog).

Az alapvető gyermeki jogokat legátfogóbban a Magyar Köztársaság által aláírt Gyermekek Jogairól Szóló Egyezményt kihirdető 1991. évi LXIV. törvény tartalmazza. A gyermekeket mindazok a jogok megilletik, és mindazon kötelezettségek terhelik, amelyek alól a törvény kivételt nem tesz az életkor miatt. A gyermek is teljes jogalany, teljes jogképességgel rendelkezik. A gyermek és felnőtt közti különbség nem a jogok tartalmában, hanem a jogok érvényesítésének módjában jelentkezik.

A csatlakozó államok kötelezték magukat arra, hogy a gyermekek számára biztosítják a jóléthez szükséges védelmet és gondozást. Ennek érdekében törvényhozási, közigazgatási intézkedéseket tesznek (I. rész 3.cikk, 2. pont).

Az Egyezmény értelmében a jogokat minden megkülönböztetés nélkül tartják tiszteletben a részes államok, tehát azok nemcsak a gyermekeknek, hanem szüleiknek, törvényes képviselőiknek is biztosítottak (I rész. 2. cikk, 1. pont).

Hatékonyan megvédik a gyermeket minden megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei, törvényes képviselője, vagy családtagjai jogi helyzete, cselekedetei, meggyőződése miatt érhetné. Tiszteletben tartják azt a szülői jogot és kötelességet, hogy a gyermekeiknek jogaik gyakorlásához irányutatást adjanak.

Az Egyezmény 3. cikkének 1. pontja szerint a gyermekeket megillető jog, hogy az őt érintő döntésekbe bevonják: „A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban”.

Az Egyezményben leírtak szerint, a gyermeknek biztosítani kell, hogy egészsége és jól-léte szempontjából fontos információkhoz hozzájuthasson, valamint, hogy védelmet élvezzen a számára káros információk elől.

Az Egyezmény figyelmet szentel a fogyatékos gyermekek társadalomba való integrálásának, az őket megillető különleges gondoskodásnak, ellátásnak

Az Egyezmény még azt is előírja a részes államoknak, hogy elveit és rendelkezéseit hatékonyan a felnőttek és a gyerekek széles körében ismertetni kell.

A 90-es évek közepe óta a nemzetközi civil szervezetek nyomására folyamatosan finomítják az egyezmény rendelkezéseit szakegyezményekkel, és a keret jellegű szabályokat kötelezettségekké alakítják.

Az Egyezmény megszületése óta is több világkonferencia foglalkozott a gyermekeket tömegesen sújtó jogsértésekkel (gyermekmunka, gyermekek szexuális kizsákmányolása), mert ezek felszámolása nemzetközi összefogás nélkül elképzelhetetlen.

A gyermeki jogok érvényesülésével, különösen más tényezőkkel való összefüggésben, kevés számú és általában nem reprezentatív mintán készült kutatás foglalkozott. A felmérések többsége a gyermekjogokat az oktatási intézményekben érvényesülő diákjogok speciális szempontjai alapján vizsgálja, amely azonban jelen tanulmányunknak nem képezi részét.

A gyermekotthoni illetve lakásotthoni környezet (maga a gondozásba vétel) rizikótényezőt jelenthet a támogató-védő szülő-gyermek kapcsolatok, az intimitás és segítségnyújtás hiányosságai miatt. Ehhez járulhatnak hozzá az intézményes nevelés során a szűkös anyagi feltételek, melyek a jövő perspektívák szűkülését eredményezhetik. A szegénységben megélt gyermekkor sokszor vezet kirekesztődéshez, társadalmi beilleszkedési zavarokhoz (Darvas, Tausz, 2004).

Nemcsak az alapvető szükségletek hiánya fenyegeti a szegénységi küszöb alatt élő gyermekeket, hanem a halmozottan hátrányos helyzetből fakadó pszichés egészség sérülése is. A gyerekek önértékelésére, megküzdési készségeire hátráltatóan hat, ha nem rendelkeznek azokkal a forrásokkal (mind anyagi, mind pszichológiai értelemben), amiket a kortárcsoport megkövetel. A rossz anyagi körülmények között élő gyerekekre az átlagnál jobban jellemző ez a fajta pesszimizmus, kevésbé tartják fontosnak a továbbtanulást, az egyetemi és főiskolai végzettséget is, ha az életben való boldogulásról van szó. (Darvas, Tausz, 2004).

EREDMÉNYEK

Részvétel a gyermekeket érintő döntésekben

A kérdőívet kitöltő gyermekeknek azt a kérdést tettük fel, hogy „Bevonnak-e téged a gyerekekkel kapcsolatos döntésekbe ott, ahol élsz?”. (Válaszkategóriák: „igen”, „nem”, „attól függ”, „nem tudom”).

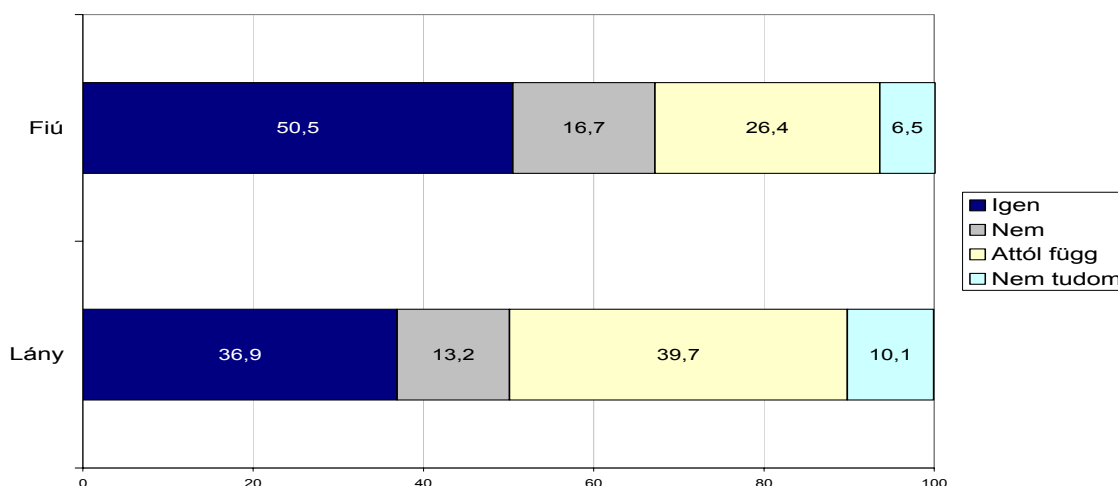
Összességében a gyerekek jelentős része gondolja úgy, hogy bevonják őket a döntésekbe (44,1%), bár nagy részük jelezte, hogy ez attól függ, hogy miről van szó (32,6%). 15,1% érzi úgy, hogy nem veszik figyelembe a döntéseknél.

1. táblázat: A döntésbe való bevonás válaszainak megoszlása

	N	%
<i>Igen</i>	366	44,1
<i>Nem</i>	125	15,1
<i>Attól függ</i>	270	32,6
<i>Nem tudom</i>	68	8,2
<i>Hiányzó adat</i>	21	2,5
Összesen	850	100%

A válaszadásban azonban szignifikáns különbséget ($N=829$, $\chi^2 = 24,801$; $p < 0,00$) találunk fiúk és lányok között. A lányoknak kisebb része gondolta úgy, hogy bevonják a döntésekbe, illetve nagyobb részük szerint a helyzettől függően vesznek részt a döntésekben.

1. ábra A döntésekbe való bevonás megoszlása nemek szerint ($N=829$)

Az életkor ($N=829$, $\chi^2 = 9,122$; $p > 0,05$), valamint az, hogy lakóotthonban vs. gyermekotthonban él-e a gyermek ($\chi^2 = 2,678$; $p > 0,05$) nincs szignifikáns kapcsolatban a döntésbe való bevonással.

Az önmagukat cigánynak valló és nem cigány gyerekek között sem találtunk különbséget e tekintetben. ($\chi^2=2,92$; $p>0,05$) és iskolatípus szerint sem ($N=720$, $\chi^2=7,72$, $p>0,05$).

*

Eltérő bánásmód

A bánásmóddal kapcsolatban a következő kérdést tettük fel: „*Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint a társaiddal?*”. (Válaszkategóriák: „igen”, „nem”, „nem tudom”).

A gyerekek több mint fele úgy érzi, hogy nem bántak vele rosszabbul, mint társaival, ugyanakkor egyharmad részük úgy véli, hogy rosszabbul bántak vele, mint a többiekkel. A „Nem tudom” válaszok aránya 15,9%. Itt érdemes megemlítenünk, hogy a rosszabb ($N=251$) és ugyanolyan bánásmódról ($N=420$) beszámoló gyerekek között szignifikáns különbség ($F=0,00$, $p>0,05$, $t=-5,328$, $p<0,001$) mutatkozott az életminőség megítélésében (Cantrill létra: 11 fokú élettél való elégedettséget mérő skála). Az egyenlő bánásmódot érzékelő gyerekek élettél való elégedettséget jelző átlag pontszáma jelentősen magasabb (a lehetséges 10 pontból átlagosan 6,38), mint a rosszabb bánásmódot érzékelőké (10-ből átlag 5,38).

2. táblázat: „Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?” kérdés válaszainak megoszlása

	N	%
<i>Igen</i>	262	31,6
<i>Nem</i>	435	52,5
<i>Nem tudom</i>	132	15,9
<i>Hiányzó adat</i>	21	2,5
Összesen	850	100%

Ennél a kérdésnél fontos különbség mutatkozik a gyermekotthonban illetve lakásotthonban élők között: a gyermekotthonban élő gyermekek nagyobb része érezte úgy, hogy rosszabbul bántak vele mint társaival ($\chi^2=13,613$; $p<0,001$).

3. táblázat: „Bántak-e veled valaha rosszabbul, mint társaiddal?” kérdés válaszainak megoszlása lakóhely szerint

	Igen		Nem		Nem tudom		
	N	%	N	%	N	%	
<i>Gyermekotthonban él</i>	146	36,5	188	47,0	66	16,5	100%
<i>Lakásotthonban él</i>	94	24,7	222	58,4	64	16,8	100%

A cigány-nem cigány etnikum ($\chi^2 = 1,78$; $p>0,05$), a nem ($N=829$, $\chi^2 = 5,04$; $p>0,05$), az iskolatípus ($N=719$, $\chi^2=1,77$; $p>0,05$), és az életkor ($N=829$, $\chi^2 = 6,121$; $p>0,05$) összefüggése a bánásmód megítélésével nem mutat szignifikáns összefüggést.

*

Hátrányos helyzetű gyermekekkel való bánásmód

A speciális gyermekcsoportokkal való bánásmódról az alábbi kérdésre válaszoltak a tanulók: „Hogyan bánnak az alábbi gyerekekkel?” - fogyatékos gyerekek, más vallású gyerekek, cigánygyerekek, szegény gyerekek. (Válaszkategóriák: „jobban”, „ugyanolyan jól”, „rosszabbul”, „nem tudom”)

Fogyatékos gyermekek

A válaszolók jelentős részének 38,7%-ának véleménye szerint a fogyatékos gyerekekkel ugyanolyan jól bánnak, mint a többi gyerekekkel. Tekintélyes részük jelezte, hogy ezt nem tudja, de negyed részük (25,1%) úgy gondolja, hogy a fogyatékos gyermekekkel jobban bánnak.

4. táblázat: A fogyatékos gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
Jobban	201	25,1
Ugyanolyan jól	310	38,7
Rosszabbul	68	8,5
Nem tudom	222	26,1
Hiányzó adat	49	5,8
Összesen	850	100%

A válaszok az életkorral ($\chi^2=8,527$; $p>0,05$), a nemmel ($\chi^2=5,093$; $p>0,05$), és a cigány-nem cigány etnikummal ($\chi^2=7,537$; $p>0,05$) nem függenek össze.

A gyermekotthonban vs. lakásotthonban élő gyermekek válaszai között a fogyatékosokkal való bánásmódról alkotott véleményben szignifikáns különbség van ($\chi^2=22,595$; $p<0,001$). A lakásotthonban élő gyermekek nagyobb része gondolja, hogy a fogyatékos gyermekekkel ugyanolyan jól vagy rosszabbul bánnak, mint másokkal.

5. táblázat: A fogyatékos gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása lakóhely szerint

	Jobban		Ugyanolyan jól		Rosszabbul		Nem tudom		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Gyermekotthon	99	25,8	119	31,1	38	9,9	127	33,2	100%
Lakásotthon	89	24,0	174	46,9	24	6,5	84	22,6	100%

Más vallású gyermekek

A válaszadók több mint fele úgy gondolja, hogy más vallású gyermekkel ugyanolyan jól bánnak, mint a többiekkel. A gyerekek közel harmada nem tudja megítélni ezt a kérdést, aminek oka lehet, hogy nem pontosan értik, mit jelent „más vallású” vagy nincs erről információjuk.

6. táblázat: A más vallású gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Jobban</i>	50	6,2
<i>Ugyanolyan jól</i>	435	54,2
<i>Roszbabul</i>	65	8,1
<i>Nem tudom</i>	253	31,5
<i>Hiányzó adat</i>	47	5,5
Összesen	850	100%

A lakásotthon vs. gyermekotthonban ($\chi^2 = 8,563$; $p < 0,05$) élő gyerekek válaszai között különbségeket találtunk.

7. táblázat: A más vallású gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása lakóhely szerint

	Jobban		Ugyanolyan jól		Roszbabul		Nem tudom		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
<i>Gyermekotthon</i>	22	5,7	191	49,6	38	9,9	134	34,8	100%
<i>Lakásotthon</i>	25	6,8	218	58,9	26	7,0	101	27,3	100%

A cigány-nem cigány etnikum ($\chi^2 = 7,029$; $p > 0,05$), a nem ($\chi^2 = 6,176$; $p > 0,05$), és életkor ($\chi^2 = 10,979$; $p > 0,05$), az iskolatípus ($\chi^2 = 6,16$; $p > 0,05$) nincs összefüggésben e változóval.

Cigány gyerekek

Ennél a kérdésnél is a gyermekek közel fele, 46,1%-a úgy ítélte meg, hogy a cigány gyermekekkel ugyanolyan jól bánnak, mint társaikkal, viszont 27,3%-uk, több, mint negyed részük úgy gondolta, hogy rosszabbul bánnak a cigány gyermekekkel.

8. táblázat: A cigány gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Jobban</i>	65	8,0
<i>Ugyanolyan jól</i>	374	46,1
<i>Roszbabul</i>	221	27,3
<i>Nem tudom</i>	151	18,6
<i>Hiányzó adat</i>	39	4,6
Összesen	850	100%

Ennél a kérdésnél különösen érdekes a válaszok megoszlása a cigány-nem cigány etnikum tükrében, bár a különbségek nem szignifikánsak ($\chi^2 = 1,595$; $p > 0,05$). A cigány gyerekeknek nem számottevően nagyobb hányada vélte úgy, hogy a cigány gyerekekkel rosszabbul bánnak.

9. táblázat: A cigány gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása cigány/nem cigány etnikum szerint

	Jobban		Ugyanolyan jól		Rosszabbul		Nem tudom		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
<i>Cigány</i>	24	8,2	127	43,5	84	28,8	57	19,5	100%
<i>Nem cigány</i>	39	7,8	241	48,1	132	26,3	89	17,8	100%

Az életkor ($\chi^2=7,403$; $p>0,05$), a nem ($\chi^2=4,678$; $p>0,05$), a lakásotthon vs. nevelőotthon ($\chi^2=1,803$; $p>0,05$) és az iskolatípus ($\chi^2=4,134$; $p>0,05$) változói nem szignifikánsak.

Szegény gyerekek

Ennél a kérdésnél is azt tapasztaljuk, hogy a válaszolók közel fele, 44,7%-a szerint a szegény gyerekekkel ugyanúgy bánnak, mint társaikkal. Közel egy negyede a gyerekeknek pedig nem tudja megítélni a kérdést.

10. táblázat: A szegény gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Jobban</i>	109	13,4
<i>Ugyanolyan jól</i>	363	44,7
<i>Rosszabbul</i>	157	19,3
<i>Nem tudom</i>	153	22,5
<i>Hiányzó adat</i>	38	4,5
<i>Összesen</i>	850	100%

Jelentős különbséget találunk a gyermekotthonban illetve lakásotthonban élő gyermekek között. A gyermekotthonos gyerekek nagyobb része gondolja úgy, hogy a szegény gyerekekkel rosszabbul bánnak, és csak kisebb részük vélekedik úgy, hogy a szegény gyerekekkel ugyanolyan jól bánnak ($\chi^2=9,520$; $p<0,05$).

11. táblázat: A szegény gyermekekkel való bánásmód válaszlehetőségeinek megoszlása elhelyezés szerint

	Jobban		Ugyanolyan jól		Rosszabbul		Nem tudom		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
<i>Gyermekotthon</i>	54	13,9	156	40,1	86	22,1	93	23,9	100%
<i>Lakásotthon</i>	50	13,4	189	50,7	60	16,1	74	19,8	100%

A nem ($\chi^2=3,706$; $p>0,05$), a cigány-nem cigány etnikum ($\chi^2=5,153$; $p>0,05$), az iskolatípus ($\chi^2=10,96$; $p>0,05$) nem mutatnak ezzel a változóval szignifikáns összefüggést.

Az életkor összefüggései szignifikánsak ($\chi^2=17,128$; $p<0,05$), a mintázat azonban nem egyértelmű.

*

Tájékozottság

A gyermekeknek az egészségüket, körülményeiket érintő fontos területeken való informáltságukról a következő kérdéseket tettük fel: „Mennyit tudsz az alábbiakról?” – *gyermeki jogok, szexuális kapcsolatok, számítógépek, AIDS-megelőzés, drog-megelőzés.* (Válaszkategóriák: „sokat tudok”, „valamennyit tudok”, „nagyon keveset tudok”, „csak a fogalmat ismerem”, „semmit nem tudok”).

A gyermeki jogokról

A gyerekek közel fele úgy érzi, hogy valamennyire azért tisztában van a gyermeki jogokkal, majdnem egyharmad részük kifejezetten sokat tud róluk. Körülbelül ugyanennyi részének csekély ismeretei vannak a témában.

12. táblázat: A gyermeki jogokról való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Sokat tudok</i>	222	27,0
<i>Valamennyit</i>	379	46,1
<i>Nagyon keveset</i>	113	13,7
<i>Csak a fogalmat ismeri</i>	43	5,2
<i>Semennyit</i>	66	8,0
<i>Hiányzó adat</i>	27	3,2
Összesen	850	100%

Számottevő a különbség a gyermekotthonban vs. lakásotthonban élők válaszai között ($\chi^2=11,557$; $p<0,05$). A gyermekotthonban élő gyermekek 31,7%-a érzi úgy, hogy nagyon keveset vagy szinte semmit nem tud a gyermekek jogairól, míg a lakásotthonos gyermekeknél ez az arány csak 21,6%.

13. táblázat: A gyermeki jogokról való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása elhelyezés szerint

	Sokat tudok		Valamennyit tudok		Nagyon keveset tudok		Csak a fogalmat		Semennyit		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
<i>Gyermekotthon</i>	97	24,4	174	43,8	62	15,6	26	6,5	38	9,6	100%
<i>Lakásotthon</i>	109	29,0	186	49,5	45	12,0	12	3,2	24	6,4	100%

A nem ($\chi^2=2,509$; $p>0,05$), az iskolatípus ($\chi^2=13,74$; $p>0,05$), a cigány-nem cigány etnikum ($\chi^2=1,004$; $p>0,05$) nincsenek összefüggésben a gyermekjogokról való tudás megítélésével. Az életkorral való összefüggés szignifikáns ($\chi^2=36,303$; $p<0,001$), de a mintázat nem egyértelmű.

A szexuális kapcsolatokról

A kérdőívet kitöltők több, mint fele úgy érzi, hogy sokat tud a szexuális kapcsolatokról és harmada is rendelkezik erről valamilyen ismerettel. A keveset, hiányosan vagy semmit nem tudók aránya összesen 13,8%. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a mintában szereplők 64%-a nyilatkozott úgy, hogy volt már szexuális kapcsolata és csak 36% nem rendelkezett saját bevallása szerint szexuális tapasztalattal.

14. táblázat: A szexualitásról való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Sokat tudok</i>	458	55,9
<i>Valamennyit tudok</i>	248	30,3
<i>Nagyon keveset tudok</i>	47	5,7
<i>Csak a fogalmat ismeri</i>	21	2,6
<i>Semennyit</i>	45	5,5
<i>Hiányzó adat</i>	31	3,6
Összesen	850	100%

Az életkor emelkedésével nő a szexuális kapcsolatokról saját bevallásuk szerint sokat tudók aránya a 15 éves kori 53,2%-ról, a 18 éves kori 60,2%-ra. Ezzel párhuzamosan csökken a keveset, illetve semmit nem tudók aránya. Az életkorral való összefüggés tehát szignifikáns ($\chi^2=24,473$; $p<0,05$).

15. táblázat: A szexualitásról való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása életkor szerint

	Sokat/valamennyit tudok		Nagyon keveset tudok, csak a fogalmat, semennyit nem tudok		
	N	%	N	%	
<i>15 éves</i>	120	77,9	34	22,1	100%
<i>16 éves</i>	222	82,8	46	17,2	100%
<i>17 éves</i>	206	91,1	20	8,9	100%
<i>18 éves</i>	158	92,4	13	7,6	100%

A lakásotthon vs. gyermekotthon ($\chi^2=0,685$; $p>0,05$), a cigány-nem cigány etnikum ($\chi^2=4,733$; $p>0,05$) az iskolatípus ($\chi^2=9,094$; $p>0,05$) és a nem ($\chi^2=5,398$; $p>0,05$) összefüggései nem szignifikánsak.

A számítógépekről

A válaszadók jelentős része, 45%-a úgy ítélte meg, hogy a számítógépekről tud néhány dolgot, egyharmad részük, 31,8%, kifejezetten sokat. Ahogy sejthető itt jelentős a nemi különbség ($\chi^2=38,516$; $p<0,001$): a fiúk között 17,8%-kal magasabb a sokat tudók aránya. A gyerekek majdnem 6%-a semmit nem tud saját bevallása szerint a számítógépekről. A számítógépről semmit nem tudók fele szakiskolai tanuló (bár az iskolatípus ($\chi^2=5,40$; $p>0,05$) változó és a számítógépekről való tudás nem függenek össze).

16. táblázat: A számítógépekről való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása nemek szerint

	Lányok		Fiúk		
	N	%	N	%	
<i>Sokat tudok</i>	84	22,2	175	40,1	31,8%
<i>Valamennyit tudok</i>	180	47,5	187	42,9	45,0%
<i>Nagyon keveset tudok</i>	78	20,6	44	10,1	15,0%
<i>Csak a fogalmat ismeri</i>	11	2,9	9	2,1	2,5%
<i>Semennyit</i>	26	6,9	21	4,8	5,8%
Összesen		100%		100%	

A cigány-nem cigány etnikum ($N=799$, $\chi^2=2,991$; $p>0,05$), a lakásotthon vs. gyermekotthon ($\chi^2=7,107$; $p>0,05$), valamint és az életkor ($\chi^2=14,474$; $p>0,05$) összefüggései nem szignifikánsak.

Az AIDS-megelőzésről

A kérdőívet kitöltők közel fele úgy gondolja, hogy sokat tud az AIDS-megelőzésről, de közel negyed részük, 23,7%-uk, saját bevallása szerint nagyon keveset, semmit nem tud vagy éppen csak a fogalmat ismeri. Ez utóbbiak közül pedig 52,8%, vagyis több mint a fele válaszolta, hogy volt már szexuális kapcsolata!!! A többi témakörhöz képest is itt a legnagyobb a „semmit nem tudók” aránya.

17. táblázat: Az AIDS-megelőzésről való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
<i>Sokat tudok</i>	372	45,5
<i>Valamennyit</i>	251	30,7
<i>Nagyon keveset</i>	93	11,4
<i>Csak a fogalmat</i>	28	3,4
<i>Semennyit</i>	73	8,9
<i>Hiányzó adat</i>	33	3,9
Összesen	850	100%

Az AIDS-megelőzés megoszlása ($N=817$, $\chi^2=38,156$; $p<0,001$) az életkorral szignifikáns összefüggésben van, az életkor növekedésével emelkedik a sokat tudók aránya és csökken a semennyit nem tudóké.

18. táblázat: Az AIDS-megelőzésről való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása életkor szerint

	Sokat tudok		Semennyit nem tudok	
	N	%	N	%
15 éves	52	34,2	21	13,8
16 éves	121	45,3	35	13,1
17 éves	99	43,6	12	5,3
18 éves	100	58,5	5	2,9

A megoszlásban a nem ($\chi^2=1,949$; $p>0,05$), a lakásotthon vs. gyermekotthon ($\chi^2=8,348$; $p>0,05$), a cigány-nem cigány etnikum ($N=801$, $\chi^2=5,058$; $p>0,05$) változókkal összefüggése nem szignifikáns.

A drog-megelőzésről

A gyerekek több mint fele 56,5%-a saját bevallása szerint sokat tud a drog-megelőzésről, de 7,9% egyáltalán semmit. A „nagyon keveset tudók”, a „csak a fogalmat ismerők” és a „semennyit nem tudók” összevont csoportjának válaszai szerint 33,8% már fogyasztott valamilyen drogot legalább egyszer, 58,9%-uk naponta dohányzik és 24,5%-a az elmúlt hónapban 2 vagy több alkalommal fogyasztott 5 vagy még több pohár alkoholt. Tehát elmondhatjuk, hogy egy magas rizikóval jellemezhető csoportról van szó, akik azonban a drog megelőzésről saját bevallásuk szerint hiányos információkkal rendelkeznek.

19. táblázat: A drog-megelőzésről való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása

	N	%
Sokat tudok	465	56,5
Valamennyit tudok	212	25,8
Nagyon keveset tudok	62	7,5
Csak a fogalmat ismerem	19	2,3
Semennyit nem tudok	65	7,9
Hiányzó adat	27	3,2
Összesen	850	100%

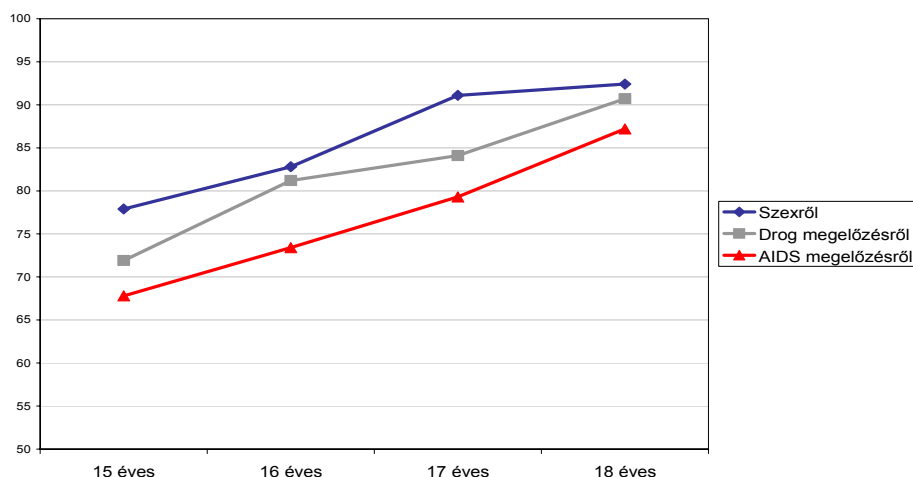
A cigány-nem cigány etnikumhoz tartozás ($N=807$, $\chi^2=4,612$; $p>0,05$), a lakásotthon vs. gyermekotthonban élés ($N=773$, $\chi^2=6,534$; $p>0,05$), a nem ($N=823$, $\chi^2=5,408$; $p>0,05$), az iskolatípus ($\chi^2=5,40$; $p>0,05$) nem függ össze e vizsgált változóval.

Ahogy várható, az életkor előrehaladtával itt is növekszik a „sokat tudó” és „valamennyit tudó” gyerekek és csökken a „semmit nem tudók aránya”. Ez azonban párhuzamosnak tűnik a droggal kapcsolatos saját tapasztalatok gyarapodásával is.

20. táblázat: A drog megelőzésről való tudás válaszlehetőségeinek megoszlása életkor szerint

	Sokat tudok+ Valamennyit tudok		Semennyit nem tudok	
	N	%	N	%
15 éves	110	71,9	21	13,7
16 éves	220	81,2	25	9,2
17 éves	191	84,1	13	5,7
18 éves	156	90,7	6	3,5

2. ábra A szexuális kapcsolatokról, a drog-megelőzésről és az AIDS-megelőzésről sokat/valamennyit tudók arányainak változása életkor szerint

ÖSSZEGZÉS

A gyermek- és lakásotthonban élő gyerekek kevesebb, mint fele nyilatkozott úgy, hogy bevonják őket a gyerekeket érintő döntésekbe, illetve egyharmaduk szerint véleményük megkérdezése az adott helyzettől függ.

A mintában szereplő gyerekek egyharmada úgy érzi, hogy társainál rosszabbul bántak vele. A kérdőívből azonban nem derül ki, hogy „társak” alatt a gyermek- illetve lakásotthonon kívüli környezet kortársait, vagy a velük együtt lakókat értik-e. A észlelt rosszabb bánásmód az étellel való elégedettség jelentősen alacsonyabb mértékével járt együtt.

A hátrányos helyzetű gyermekcsoportokról kérdezve a legtöbben úgy gondolták, hogy a fogyatékos, a más vallású, a cigány és a szegény gyerekekkel ugyanolyan jól bánnak, mint társaikkal, és ez pozitívum.. A fogyatékosok esetében a gyerekek negyede vélte úgy, hogy az átlagnál jobban bánnak velük.. A cigány gyerekekkel kapcsolatban pedig több, mint a válaszolók negyede gondolja úgy, hogy társaiknál rosszabb bánásmódban részesülnek. Figyelemreméltó, hogy ez nem elsősorban a cigány etnikumú gyermekek véleménye volt. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a hátrányos helyzetű gyermekcsoportokkal való

bánásmód eseteiben sokan (legalább 18,6%, legfeljebb 31,5%) választották a „Nem tudom” kategóriát.

A gyerekek az AIDS megelőzéssel kapcsolatban válaszolták a legnagyobb arányban, hogy erről semmit sem tudnak, majd a drogtémában, a gyermeki jogokkal kapcsolatban és legkevesebben a számítógépek és a szexuális kapcsolatok terén érzik magukat tudatlannak. Figyelemfelkeltő összefüggés, hogy az AIDS- és drogmegelőzésben saját bevallás szerint hiányos tudással rendelkezők egy része is él szexuális életet illetve dohányzik, fogyaszt alkoholt és valamilyen drogot.

A lakásotthonban élő gyerekek kisebb része érzi úgy a gyermekotthonos gyerekekhez képest, hogy rosszul bántak vele, és hogy általában rosszabbul bánnak az egyes gyerekcsoportokkal (szegény illetve fogyatékos gyerekek). Úgy tűnik, hogy a gyermekotthonban élő gyermekek percepciója a saját és mások körülményeit tekintve általában negatívabb.

Az adatok alapján nem mondható el, hogy a kétféle gyermek-elhelyezési típus között, önbevallás szerint, a gyermekek számarányát tekintve, különbség lenne a szexuális kapcsolatokról, a számítógépekről, az AIDS- és drogmegelőzésről való ismeretekben. A gyermeki jogokkal kapcsolatban azonban a gyermekotthonos gyerekek nagyobb aránya válaszolta, hogy keveset vagy semmit nem tud.

A cigány gyerekek a nem cigány etnikumú gyermekekhez képest nem jelezték nagyobb arányban, hogy nem vonják be őket a döntésekbe, vagy rosszabbul bánnak velük, mint társaikkal. A gyermeki jogok, a szexuális kapcsolatok, a számítógépek, az AIDS- és drogmegelőzés tekintetében a cigány gyerekek körülbelül ugyanolyan arányokban érzik magukat valamilyen szinten tájékozottnak, mint a nem cigány gyerekek.

IRODALOM

ENSZ Egyezmény a gyermek jogairól www.unicef.hu

Az Országos Diákjogi Tanács ajánlása az iskolai, kollégiumi házirendről, Művelődési Közlöny, 1997. évi 36. szám

Bíró Endre: A gyermekek jogai, Tanári kézikönyv 1995. február I 1.2 1-18.

Bíró Endre: Jog a pedagógiában - Tanároknak, nevelőknek, diákoknak és szülőknek Budapest, 1998 172-183. p.

Bíró Endre: Segédlet az iskolai, kollégiumi házirendek 2000. évi kötelező felülvizsgálatához, Jogismeret Alapítvány 2000. 72 p.

Darvas Ágnes, Tausz Katalin: Gyermekszegénység és társadalmi kirekesztődés, In: Kapocs, 10.szám, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2004

Demokráciára csak demokratikus környezetben lehet nevelni - Interjú Hutai László kuratóriumi taggal, Új Pedagógiai Szemle 2002. szeptember 167-170. p.

Diákjogi Charta magyarázatai, Szerkesztette: Dr Bíró Endre, Jásper András, Koltai Péter, Makai Éva, Papp György, Radics Péter, Dr. Trencsényi László, Soros Alapítvány, Közoktatásfejlesztési Program, Gyermekjogi Kutatások Alapítványa Budapest, 1995.

Frisnyák Tünde: A pedagógiai vezetés alapkérdései humanisztikus megközelítésben Katedra 2002. 1. szám 4-7. p.

Kecskeméti Edit: Mulasztások és elszalasztott lehetőségek, www.szochalo.hu

Kisida Erzsébet: New York, 1989 - A gyermekek jogai a nemzetközi egyezményben, Iskolavezetés 2001. szeptember A 4.2 1-16. p.

Klausmann Kornél: A véleménynyilvánításhoz való jog, Jogalkalmazás a közoktatásban 1999. december D 3.2 1-12. p.

Lantai Csilla: Gyermekvédelem, Jogalkalmazás a közoktatásban 1999. december E 1.1 1-30. p.

Ligeti György: Konfliktus és szabályalkotás, Új Pedagógiai Szemle 2000. december

Makai Éva: Gyermekvédelem az iskolában, Jogalkalmazás a közoktatásban 2000. december E 1.2 1-26. p.

Mihály Ottó: Az iskola humanizálása-gyermeki jogok-oktatási törvény, In: Törvény és iskola - Javaslat a közoktatás törvényi szabályozására, Szerkesztette: Gázsó Ferenc, Halász Gábor, Mihály Ottó Budapest, Iskolafejlesztési Alapítvány 1992. 45-62. p.

Vekerdy Tamás: Az emberi és gyermeki jogok nemzetközi törvényei és az iskolázás szabadsága Európában, In: Fehér könyv a közoktatásról, Szerkesztette: Báthory Zoltán, E. Vámos Ágnes, Petrus László, Budapest, Eötvös József Szabadelvű Pedagógiai Társaság 1999. 7-45. p.